

**KESKISEN ALUEEN
KOULUKURAATTORIEN
JA KOULUPSYKOLOGIEN
”KÄSIKIRJA”
2021-2022**

Koonnut: Minna Eskelinen, päivittänyt 30.7.2021 Tiina Viinikainen

Mikäli haluat lukea vain oman työalueesi asioita, huomioi seuraavat merkinnät:

* sisältö vain perusasteella työskenteleville

* sisältö vain toisella asteella työskenteleville

SISÄLLYS

1 Visio

2 Opiskeluhoolto yleisesti

3 Koulun / oppilaitoksen erilaisia ryhmiä

3.1. Yhteisöllinen opiskeluhooltoryhmä

3.2. Monialainen (yksilökohtainen) asiantuntijaryhmä

3.3. Pedagoginen tuki(ryhmä) perusasteella *

3.4. Oppimisen tuen ryhmät ammattiopistossa *

4 Kun huoli opiskelijasta herää, mitä opettaja voi tehdä?

5 Henkilöstö

5.1. Joensuun henkilöstö

5.2. Kontiolahden henkilöstö

6 Koulukuraattorin työ

7 Koulupsykologin työ

8 Tyypillinen työpäivä ja -viikko

9 Keskustelukäyntien kuvaus

10 Psykologin oppimistutkimus

10.1. Kriteerit koulupsykologin oppimistutkimuksiin esi- ja perusopetusikäisten osalta*

10.2. Kriteerit koulupsykologin oppimistutkimuksiin toisen asteen opiskelijoiden osalta*

10.3. Tutkimusprosessi vaiheittain

10.4. Suositukset tutkimuksen jälkeen

10.5. Siun soten ohje palveluntuottajilta ostettavista neuropsykologisista arvioista ja neuropsykologisista kuntoutuksista

10.6. Neuropsykiatrisen valmennuksen kriteerit

11 Tuen polku varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle

11.1. Varhaiskasvatus ja esikoulu perustana lapsen elämässä

11.2. Peruskoulun tukitoimien periaatteita

11.2.1. Tuki alakoulussa

11.2.2. Tuki yläkoulussa

11.3. 2. asteen tukitoimien periaatteita

11.3.1. Pedagoginen tuki ammatillisessa koulutuksessa

11.3.2. Pedagoginen tuki lukio koulutuksessa

12 Palveluverkostot ja niihin liittyvät mahdolliset ohjeet

12.1. Siun soten perhe- ja sosiaalipalvelut

- 12.1.1. Perheneuvolat
- 12.1.2. Nuorten tiimin nuorisopsykiatri Henna Kettunen
- 12.1.3. Venäjänkielisten tutkimusten toteuttaja psykologi Irma Haanpää
- 12.1.4. Varhaisen tuen sosiaalityö
- 12.1.5. Perhetyö
- 12.1.6. Lapsiperheiden kotipalvelut
- 12.1.7. Lastensuojelu
- 12.1.8. Aikuissosiaalityö / tuettu asuminen *
- 12.2 Siun soten terveys- ja sairaanhoitopalvelut
 - 12.2.1. Kouluterveydenhuolto *
 - 12.2.2. Opiskeluterveydenhuolto *
 - 12.2.3. Asiantuntijasairaanhoitajan konsultaatiotoiminta
 - 12.2.4. Puheterapia *
 - 12.2.5. Toimintaterapia *
 - 12.2.6. Mielenterveys- ja päihdepalvelujen mielenterveysyksiköt *
 - 12.2.7. Päihdepalvelut
- 12.3. Siun soten erikoissairaanhoidon palvelut
 - 12.3.1. Lastenneurologian poliklinikka
 - 12.3.2. Lastenpsykiatrian poliklinikka *
 - 12.3.3. Nuorisopsykiatrian poliklinikka
 - 12.3.4. Aikuispsykiatrian poliklinikka *
 - 12.3.5. Aikuispsykiatrian tehostettu avohoito *
 - 12.3.6. Seksuaaliterveyspoliklinikka
- 12.4. Poliisi
 - 12.4.1. Yhteistyö poliisin kanssa lapseen / nuoreen kohdistuneessa rikosasiassa
 - 12.4.2. Poliisin Ankkuri-tiimi
- 12.5. Nuorisotyö
 - 12.5.1. Nuorisotyö Joensuu: Ohjaamo, Etsivä nuorisotyö, Harrastepankki
 - 12.5.2. Nuorisotyö Kontiolahti: Ohjaamo, Etsivä nuorisotyö
 - 12.5.3. Nuorisoverstas*
- 12.6. Kela
 - 12.6.1. Taloudelliset tuet (opintotuki, kuntoutusraha, toimeentulotuki)*
 - 12.6.2. Kuntoutus (kuntoutuspsykoterapia, ammatillinen kuntoutusselvitys, Nuotti-valmennus, neuropsykologinen kuntoutus, LAKU-perhekuntoutus)
- 12.7. TE-toimiston ammatinvalintapsykologi
- 12.8. Kolmannen sektorin palvelut
 - 12.8.1. Joensuun seudun erilaiset oppijat ry (JOSE)
 - 12.8.2. Joensuun settlementti
 - 12.8.3. Pelastakaa lapset ry

- 12.8.4. Perheperustaisen kuntoutuksen kehittämiskeskus eli Perpekeskus
- 12.8.5. Kriisikeskus
- 12.8.6. Perheasiain neuvottelukeskus
- 12.8.7. FinFami
- 12.8.8. Aksoni ry
- 12.8.9. Kaski Työvalmennus: nuorten työpaja*
- 12.8.10. Jelli.fi
- 12.8.11. Rikosuhripäivystys
- 12.9. Hankkeita ja projekteja
 - 12.9.1. Alisa-projekti
 - 12.9.2. OoKoo-hanke*
 - 12.9.3. Tietty-hanke*
 - 12.9.4. Luotsi-hanke*
 - 12.9.5. Liitton-hanke
 - 12.9.6. Lumo-hanke
 - 12.9.7. Barnahus -hanke
 - 12.9.8. Kaveripari-hanke
 - 12.9.9. KOLMIPORRAS
- 12.10. Muita puhelin- tai chat-palveluja
- 13 Kouluissa tehtävä kriisityö
 - 13.1. Toimintaohje rehtoreille koulu- tai oppilaitosyhteisöä tai laajaa joukkoa koulussa koskevaan kriisitilanteeseen
 - 13.2. Toimintaohje opiskelijahuollon henkilöstölle kouluyhteisöä tai laajaa joukkoa koulussa / oppilaitoksessa koskevaan kriisitilanteeseen
- 14 Tavoitteet lukuvuodelle 2020-2021
 - 14.1. Yhteisöllisen työn lisääminen
 - 14.2. Työhyvinvointi ja työyhteisön ilmapiiri
 - 14.3. Verkostoyhteistyön kehittäminen
 - 14.4. Lukuvuoden aikaisen toiminnan seuraaminen ja arviointi

LIITTEET

- Liite 1: Huoltajien suostumus monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumiseen
- Liite 2: Seudullinen ohjeistus oppilaan poissaolojen seuraamisesta
- Liite 3: Tukitoimien arviointi lomake pedanet
- Liite 4: Kysely huoltajille lapsen taustatiedoista
- Liite 5: Kyselylomake opettajalle ja erityisopettajalle (luokka-asteille 1-6)
- Liite 6: Kyselylomake opettajalle ja erityisopettajalle (luokka-asteille 7-9)
- Liite 7: **Kyselylomake ryhmänohjaajalle ja ja erityisopettajalle (lukio ja ammattikoulu)**

Liite 8: Ohjeistus psykologeille kouluikäisten lasten oppimistutkimusten tekemiseksi ja kuntoutussuunnitelman laatimiseksi

Liite 9: Lastenneurologisen potilaan hoitoketju

Liite 10: Siunsoten keskisen alueen koulupsykologien sähköinen tutkimuksiin ohjautumisen lomakkeen käyttöohje ja prosessin kuvaus.

Hyvä lukija, ennen tähän oppaaseen tutustumista, perehdythän:

- **oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin 1287/2013**
- laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta 886/2017
- perusopetuksessa (ala- ja yläkoulut) työskentelevä: perusopetuslakiin 628/1998
- toisella asteella lukioissa työskentelevä: lukiolakiin 714/2018
- toisella asteella ammattikoulussa työskentelevä: laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 ja laki ammatillisen koulutuksen muuttamisesta 547/2018
- toisella asteella lukioissa tai ammattikoulussa työskentelevä: hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi HE 173/2020
- toisella asteella lukioissa tai ammattikoulussa työskentelevä: laki tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta 30.12.2020/1215

1 Visio

Keskisen alueen opiskelijahuollon koulupsykologien ja –kuraattoreiden visio lukuvuodelle 2021-2022 on:

"Siun tukena"

2 Opiskeluhoolto yleisesti

Oppilas- ja opiskeluhoolto ohjaa oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013). Tässä käsikirjassa käytetään oppilas- ja opiskelijahuollosta lain mukaista lyhyempää termiä "opiskeluhoolto" ja oppilaista ja opiskelijoista termiä "opiskelija". Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskeluhoollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden

sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä.

Opiskeluhoiltoa on sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto että lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu opiskelijahuolto.

Opiskeluhoiltoa toteutetaan **ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä** koko oppilaitosyhteisöä tukevana **yhteisöllisenä opiskeluhoiltona**. Yhteisöllisellä opiskeluhoilolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään **opiskelijoiden** oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta (esimerkiksi koko koulun teemapäivät, luokka- tai pienryhmätyöskentelyt) sekä **opiskeluympäristön** terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Siihen kuuluu myös oppilaitoksen toimintakyvystä huolehtiminen ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa. Yhteisöllisen opiskeluhoillon tavoitteiden on tärkeää näkyä kaikessa koulun / oppilaitoksen toiminnassa ja toimintakulttuurissa. Yhteisöllistä opiskeluhoiltoa toteuttavat kaikki opiskeluhoillon toimijat (eli rehtori, opettajat, koulunkäynnin ohjaajat, kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, koulupsykologi, siistijät, vahtimestarit, keittäjät, oppilaat/opiskelijat, huoltajat ja muut mahdolliset yhteistyökumppanit).

Yhteisöllisen opiskeluhoillon lisäksi opiskelijoilla on oikeus myös **yksilökohtaiseen opiskeluhoiltoon**. Yksilökohtaisella opiskeluhoilolla tarkoitetaan **yksittäiselle** opiskelijalle annettavia:

- 1) **koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja;**
- 2) **opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalveluja;**
- 3) **monialaista yksilökohtaista opiskeluhoiltoa;** ja
- 4) oppilas- ja opiskelijahuoltolain 10 §:ssä tarkoitettuja koulutuksen järjestäjän järjestämiä sosiaali- ja terveyspalveluja (esimerkiksi tulkki- tai apuvälinepalvelut kehitysvammaisille).

Opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelut kuuluvat esi- ja perusopetuksen oppilaille (1.-9-luokat) sekä toisen asteen opiskelijoille (lukiolaiset ja lukiokoulutukseen valmentava koulutus sekä ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa olevat ja ammatillisiin opintoihin valmentava koulutus). Monialaista yksilökohtaista opiskeluhoiltoa toteutetaan monialaisessa asiantuntijaryhmässä ja siitä laaditaan opiskeluhoiltokertomus (eli muistio ryhmän tapaamisesta wilmaan).

Opiskeluhoiltoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

3 Koulun / oppilaitoksen erilaisia ryhmiä

3.1. Yhteisöllinen opiskeluhoilto-ryhmä

Koulujen / oppilaitosten yhteisöllisen työn suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista vastaa koulu-/oppilaitoskohtainen opiskeluhooltoryhmä. Opiskeluhooltoryhmä on monialainen ja siihen täytyisi lain mukaan kuulua oppilaitoksen (rehtori / opettaja), opiskeluhooltopalvelujen (kuraattori, psykologi, terveydenhoitaja), opiskelijoiden ja huoltajien edustajat sekä yhteistyötahot. Yleisimmin opiskeluhooltoryhmässä on vähintään rehtori, erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori ja koulupsykologi. Käytännössä vain harvassa ryhmässä Kontiolahdessa ja Joensuussa on opiskelijoiden ja huoltajien edustus. Yhteisöllisestä opiskeluhooltoryhmästä käytetään arjessa myös nimitystä ”OHR”. Opiskeluhooltoryhmä koordinoi yhteisöllisen työn kokonaisuutta koulussa / oppilaitoksessa ja osallistuu osaltaan sen toteuttamiseen. Yhteisöllinen opiskeluhooltoryhmä kokoontuu kouluissa muutaman kerran (yleisimmin 1-4krt) lukuvuodessa ja suunnittelee lukuvuoden yhteisöllisen toiminnan. Opiskeluhooltoryhmän koolle kutsuminen ja tapaamisen kirjaamisesta huolehtiminen on rehtorin vastuulla. Ryhmän tapaamisten kirjaaminen on hyvää hallintoa ja oikeusturvaa.

Yhteisöllisen työn kohteena on ryhmä, luokka, yhteisö tai oppimis-/ opiskeluympäristö ja toiminnan tavoitteena on hyvinvoiva opiskeluyhteisö. Yhteisöllisen opiskeluhooltoryhmän tehtäviä ovat:

- opiskeluhooltotyön suunnittelu, kehittäminen, toteuttaminen, seuraaminen ja arviointi oppilaitoksessa
- opiskeluhooltoon koskevan tiedon kokoaminen eri lähteistä (erityisesti valtakunnallinen kouluterveyskysely)
- rakenteiden ja toimintatapojen luominen yhteisölliselle ja ennaltaehkäisevälle työlle
- opiskeluhooltoryhmän omien toimintatapojen kehittäminen ja arviointi
- osallisuudesta huolehtiminen (ml. opiskelijat, huoltajat, yhteistyökumppanit)
- opiskeluhooltosuunnitelman valmistelu yhteistyössä henkilöstön, opiskelijoiden, huoltajien ja tarvittaessa muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa
- muiden opiskeluhooltoon koskevien suunnitelmien valmistelu ja päivittäminen (lukuvuosisuunnitelma, kriisi- ja kiusaamisen vastainen suunnitelma, jne.)
- opiskeluhoollosta tiedottaminen

Yhteisöllisen opiskeluhoollon kehittämisessä lähtökohdan muodostaa tieto opiskeluyhteisön ja ympäristön tilasta ja tarpeista sekä opiskelijoiden terveydestä ja hyvinvoinnista. Mm. kouluterveyskysely, opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset sekä laajoista terveystarkastuksista koostetut yhteenvedot tuottavat ajantasaista tietoa kunkin koulun / oppilaitoksen opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvoinnista. Myös opiskelijoilta ja huoltajilta koottava tieto tarjoaa arvokkaan näkökulman opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvointiin.

Yhteisöllisen opiskeluhooltoryhmän kokoontumisessa asioita käsitellään yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla. Ryhmistä, luokista ja yhteisöstä keskustellaan esim. ilmapiirin, työrauhan, kiusaamisen, hyvinvoinnin, terveyden, terveystottumusten tai osallisuuden näkökulmista. Ryhmässä ei siis käsitellä yksittäisen opiskelijan tuen tarvetta tai palvelujen järjestämistä. Käytännössä yhteisöllisten opiskeluhooltoryhmien kokoontumiset toteutuvat Kontiolahdessa em. lain hengen

mukaisesti, mutta Joensuussa noin kolmanneksessa kouluista / oppilaitoksista ryhmien tapaamiset eivät toteudu ”oikein” ja niissä lipsutaan välillä yksilöiden asioihin. Koulukuraattori tai -psykologi voi tuolloin hienovaraisesti muistuttaa, ettei yhteisöllisen opiskeluhuoltoryhmän kokoontumisissa saisi puhua yksilöiden asioista ja että monialaiset asiantuntijaryhmät ovat yksilöiden asioita varten.

3.2. Monialainen (yksilökohtainen) asiantuntijaryhmä

Monialainen asiantuntijaryhmä on tavallinen **koululla järjestettävä palaveri**, joka kootaan tapauskohtaisesti yksittäisen opiskelijan tueksi. Ryhmä selvittää yksittäisen opiskelijan tuen tarvetta, tukee ja järjestää tarvittavia opiskeluhuollon tai muita palveluja.

Ryhmän kutsuu koolle se, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu eli kenellä huoli oppilaasta / opiskelijasta herää. Ryhmän koolle kutsumista ei voida delegoida tietylle ammattilaiselle, koska kukaan ammattilainen ei ole jokaisessa asiantuntijaryhmässä mukana. Asiantuntijoita (esim. erityisopettaja, terveydenhoitaja, kuraattori, koulupsykologi jne.) voidaan nimetä ryhmään ja ryhmä voi työskennellä vain opiskelijan (opiskelijan ikä- ja kehitystason mukaan) ja/tai huoltajan suostumuksella (ks. liite 1 esimerkki monialaisen asiantuntijaryhmän suostumustekstistä, oman työalueesi varsinaisen suostumuslomakkeen saat esimieheltäsi). Suostumus tarkoittaa, että asiantuntijaryhmän jäsenillä on oikeus ilmaista toisilleen, oikeus saada toisiltaan, luovuttaa toisilleen kaikki asian hoitamisen kannalta välttämättömiksi katsomansa salassa pidettävätkin tiedot sekä oikeus konsultoida muita asiantuntijoita. Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseksi tarvittava huoltajan suostumus ei ole sellainen lapsen tulevaisuuden kannalta merkittävä päätös, jonka yhteishuoltajat voivat tehdä vain yhdessä. Näin ollen huoltajan suostumukseksi riittää yhden huoltajan antama suostumus. Molempia lapsen yhteishuollosta vastaavia huoltajia pyydetään silti osallistumaan monialaisen ryhmän työskentelyyn, ellei alaikäinen ole pätevästi sitä kieltänyt. Jos kuitenkin huoltajien yhteistyö ei lapsen edun kannalta ole rakentavaa – esimerkiksi vaikean huoltoriitatilanteen vuoksi – voidaan heidän kanssaan työskennellä erikseenkin. Ryhmän kokoonpanosta ja työskentelyn aloittamisesta voidaan aluksi sopia suullisesti, mutta varsinaisessa tapaamisessa pyydetään vielä suostumus kirjallisena. Suostumus säilytetään koululla, yleensä arkistossa (kysy rehtorilta tai koulusihteeriltä missä suostumukset säilytetään sinun koulussasi / oppilaitoksessasi).

Opiskelija ja/tai huoltajat osallistuvat aina ryhmään (huomioitava opiskelijan ikä- ja kehitystason mukainen itsenäinen asiakkuus yksilökohtaisessa opiskeluhuollossa). Jos opiskelija (tai huoltaja) ei halua ryhmää koottavaksi, niin tuolloin jatketaan työskentelyä muulla lailla. Huoltajalla ei ole oikeutta kieltää alaikäistä käyttämästä opiskeluhuollon palveluja.

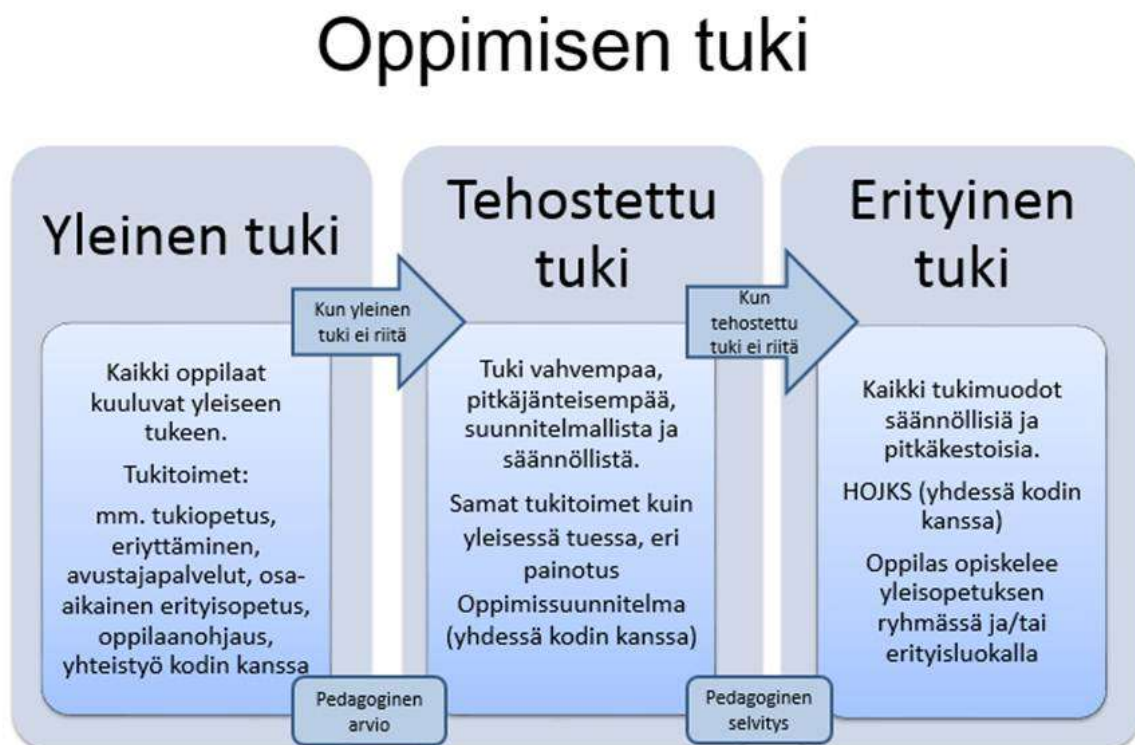
Ryhmä valitsee keskuudestaan ryhmän vastuuhenkilön, joka kirjaa tapaamisesta muistion wilmaan muistio-lehdelle. Kirjaamista ei voi etukäteen säilyttää tietylle ammattilaiselle (esim. aina kuraattoreille) tai kieltää.

Ryhmän jäsenenä saatuja tietoja ei saa käyttää muuhun kuin opiskeluhooltoon liittyvään tehtävään. Tämän vuoksi rehtorit eivät yleensä osallistu monialaisiin asiantuntijaryhmiin, koska heille kuuluvat mm. koulun / oppilaitoksen kurinpidolliset toimenpiteet.

Mikä **ei ole** yksilökohtaista opiskeluhoiltoa?

- yksittäisen opiskelijan asian käsittely koulun / oppilaitoksen yhteisöllisessä opiskeluhoiltoryhmässä (Ei edes silloin kun on kysytty yleinen tai yksilöity lupa.)
- yksittäisen opiskelijan opiskeluhoiltoasian käsittely pedagogisessa ryhmässä (ks. 3.3)
- ➔ Molemmat edellä mainitut ovat lainvastaisia toimintamalleja!
- yksittäisen opiskelijan asian käsittely lasten- tai nuorisopsykiatrian, lastensuojelun, somaattisen erikoissairaanhoidon ym. hoito- tai verkostokokouksissa, vaikka siellä olisi mukana koulun edustajia
 - > koulussa tarvittavan opiskeluhoillon tuen suunnittelua ja järjestämistä varten voi hoito- tai verkostokokouksen jälkeen olla tarpeen koota monialainen ryhmä koulussa

3.3. Pedagoginen tuki(ryhmä) perusopetuksessa *

Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaisen opetuksen ohella oppilaanohjausta ja riittävää **oppimisen ja koulunkäynnin tukea** koko perusopetuksen ajan.

Tukea on annettava heti, kun tuen tarve, esim. vaikeuksia matematiikassa, ilmenee. Oppilas saattaa tarvita oppimisessa ja koulunkäynnissä tukea tilapäisesti tai pitempiaikaisesti. Tuen tarve voi vaihdella vähäisestä vahvempaan tai oppilas voi tarvita monenlaista tukea yhtä aikaa. Koulun antama tuki riippuu vaikeuksien laadusta ja laajuudesta.

Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaan tilannetta tulee seurata ja aloittaa tuen antaminen heti, kun siihen ilmenee tarvetta. Oppimisen ja koulunkäynnin tuen toteuttaminen edellyttää monipuolista yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa. Kotiin ollaan aina yhteydessä, kun huoli oppilaan oppimisesta ja koulunkäynnistä herää ja oppilaan tukea lähdetään suunnittelemaan. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentävinä. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisena kuin se on tarpeellista.

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki (käytännössä puhutaan kolmiportaisesta tuesta). Näistä oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Tukimuotoja ovat esimerkiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, avustajapalvelut ja erityiset apuvälineet (ks. myös kpl 11.2.).

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osana koulun arkea. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Tuen tarpeen kasvaessa oppilaan tulee saada tehostettua tukea.

Tehostettu tuki on oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin jatkuvampaa, voimakkaampaa ja yksilöllisempää tukemista. Oppilas voi tällöin tarvita useampaa tuen muotoa. Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään **pedagogiseen arvioon** perustuen **moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden** kanssa. Pedagogisessa arvioissa tulee kuvata oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena huomioiden oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista, oppilaan oppimisvalmiudet, vahvuudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet. On myös annettava arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea.

Tehostettua tukea annetaan oppilaalle laadittavan **oppimissuunnitelman** mukaisesti. Tähän kirjalliseen pedagogiseen dokumenttiin kirjataan opetusjärjestelyt sekä oppilaan tarvitsema tuki. Oppimissuunnitelmaa voidaan tarvittaessa käyttää jo osana yleistä tukea ja sitä tulee käyttää tehostetun tuen aikana. **Suunniteltu ja kirjattu tuki velvoittaa koulua järjestämään tukitoimet.** Yhteistyö ja suunnitelmallisuus ovat tehostetun tuen toteutumisen edellytys.

Jos oppilaalle annettu tehostettu tuki ei riitä auttamaan oppilasta selviytymään koulutyöstä, tehdään hänelle **pedagogiseen selvitykseen** perustuva **erityistä tukea** koskeva hallintopäätös. Pedagogiseen selvitykseen dokumentoidaan, mitä tukitoimia oppilaalle on aiemmin annettu ja

mitkä ovat niiden vaikutukset. Siihen voidaan myös kirjata, mitä sellaista tukimuotoa oppilas tarvitsee, johon erityisen tuen päätös on perusteltu. Tarvittaessa pedagogista selvitystä voidaan täydentää esimerkiksi psykologin lausunnolla, mutta se ei ole välttämätöntä. Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Käytännössä se on vahvinta tukea, jota koulussa voidaan antaa. Erityiseen tukeen siirretään mm. mikäli yksikin oppiaine yksilöllistetään tai jos oppilas opiskelee yli puolet viikottaisesta kokonaistuntimäärästä pienluokassa. Erityisopetus ja oppilaan saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Huoltajan tuki, moniammatillinen yhteistyö ja yksilöllinen ohjaus ovat tärkeitä.

Erityiseen tukeen siirron jälkeen oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (**HOJKS**), josta on käytävä ilmi erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. HOJKS:ssa määritellään mm. opiskelun erityiset painoalueet, oppilaan edistymisen seuranta ja arviointi, oppilaan mahdollisuus osoittaa osaamisensa eri tavoin, arviointitavat ja ajankohdat, oppilaan itsearviointi sekä muut pedagogiset ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat, kommunikointitavat ja oppimateriaalit. Mikäli oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, HOJKS:ssa luetellaan nämä aineet sekä määritellään niiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä määritellään, miten edistymistä seurataan ja arvioidaan. HOJKSiin on tärkeitä kuvata myös oppilaan vahvuudet.

Erityiseen ja tehostettuun tukeen liittyvät pedagogiset asiakirjat löytyvät wilmasta tuki-lehdeltä ja ne kannattaa käydä lukemassa, mikäli oppilas tulee koulukuraattorin tai -psykologin asiakkuuteen. Asiakirjoissa on hyvää taustatietoa oppilaan vaikeuksista ja vahvuuksista sekä jo olemassa olevista tukimuodoista. Opettaja on vastuussa pedagogisten asiakirjojen tekemisestä ja päivittämisestä (oppimissuunnitelma ja HOJKS vähintään kerran lukuvuodessa).

Perusopetuslaissa säädetyn tehostetun ja erityisen tuen antaminen edellyttää yhteistyötä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa seuraavissa tilanteissa:

- tehostetun tuen aloittaminen ja järjestäminen käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa (PoL 16 a §, 30.12.2013/1288)
- ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä tehdään oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta (PoL 17 §, 30.12.2013/1288). Näiden perusteella tehdään arvio erityisen tuen tarpeesta. Nämä kolme muodostavat pedagogisen selvityksen.

Oppilaan tai huoltajan suostumusta ei välttämättä tarvita oppilaan asian käsittelyyn edellä mainituissa tapauksissa. Käytännössä siirrot tuen vaiheesta toiseen yleensä kuitenkin halutaan tehdä huoltajien kanssa yhteistyössä.

Moniammatillisuuden toteutumiseksi tähän käsittelyyn osallistuu aina muitakin tuen ammattihenkilöitä kuin opettajia tai rehtori. Moniammatillisuuden kriteeri toteutuu silloin, kun

asian käsittelyyn osallistuu opetushenkilöstön lisäksi käsiteltävän asian mukaan tapauskohtaisesti harkittuna kouluterveydenhoitaja ja/tai koulupsykologi ja/tai koulukuraattori. Opettajista mukana ovat vain ne opettajat, jotka opettavat oppilasta eli ne, joiden työtehtäviin oppilaan tuen suunnittelu tai toteuttaminen kulloinkin kuuluu.

Oppimisen ja koulunkäynnin tukeen (eli ns. pedagogiseen / kolmiportaiseen tukeen) liittyvä koulupsykologin, -kuraattorin tai -terveydenhoitajan kanssa tehtävä moniammatillinen yhteistyö ei kuulu yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Tästä syystä oppimisen ja koulunkäynnin tuen edellyttämää moniammatillista yhteistyötä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa ei toteuteta oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisessa monialaisessa asiantuntijaryhmässä.

Edellä kuvatun lakisääteisen moniammatillisen yhteistyön toteuttamistavasta ei ole tarkempia säännöksiä. Yhteistyö voidaan toteuttaa esimerkiksi konsultoimalla koulupsykologia, -kuraattoria tai -terveydenhoitajaa, jonka työtehtäviin oppilaan asia kuuluu. Eniten pedagogisten asiakirjojen kohdalla konsultoidaan koulupsykologeja. Käytännössä pedagogiseen tukeen liittyvä oppilashuollon konsultointi on hyvin usein pintapuolista, ns. automaatio tai vain ilmoitus, että koulupsykologin tai -kuraattorin nimi laitetaan asiakirjoihin. Jos oppilaan tilanteen selvittäminen ja tarvittavien toimenpiteiden harkinta kuitenkin edellyttää monipuolisempaa asiantuntemusta, asian käsittelyä varten voidaan koota laajempi ryhmä. Ryhmä kootaan tapauskohtaisesti. Koulun pedagogisena johtajana rehtori voi tarvittaessa olla ryhmän jäsenenä. Joensuun ja Kontiolahden kouluissa oppilaat siirtyvät tuen vaiheista toiseen siten, että oppilashuollon henkilöstöä konsultoidaan kasvotusten tai wilmaviestillä tai suurimmissa kouluissa on pedagogisen tuen ryhmä, johon osallistuvat yleensä rehtori, erityisopettaja, koulupsykologi / -kuraattori / -terveydenhoitaja ja lisäksi yhden oppilaan tuen käsittelyn ajan se opettaja, joka oppilasta opettaa (luokanopettaja tai aineenopettaja). Tuolloin ryhmä täyttää lain vaatiman ”tapauskohtaisesti kootun”-kriteerin, vaikkakin se saattaa käsitellä useiden oppilaiden asiat peräkkäin.

Kertausta:

- Lainsäädäntö erottaa toisistaan opiskeluhuollossa säädetyn yksilökohtaisen opiskeluhuollon (oppilas- ja opiskelijahuoltolaki) ja koululainsäädännön kutakin kouluastetta koskevan oppimisen (kolmiportaisen) tuen (perusopetuslaki)
- Perusopetuslaissa säädetty pedagoginen tuki ei perustu vapaaehtoisuuteen; yksilökohtainen opiskelijahuolto puolestaan perustuu
- Tuen muotoja käytetään tarvittaessa rinnakkain, siten että niistä muodostuu opiskelijan näkökulmasta toimiva kokonaisuus.
- Opiskeluhuollon tukea voidaan suunnitella **tapauskohtaisesti kootussa** monialaisessa asiantuntijaryhmässä ja pedagogista tukea **tapauskohtaisesti kootussa** pedagogisessa ryhmässä. Ryhmiin voivat osallistua vain kyseisen opiskelijan tuen arvioimiseen tai järjestämiseen osallistuvat.
- Perusopetuslaissa säädettyihin tehostettuun / erityiseen tukeen liittyvä moniammatillinen opiskeluhuollon ammattihenkilöiden konsultaatio on pedagogista tukea ja näin ollen huoltaja ei voi sitä kieltää.

- Pedagogisiin asiakirjoihin voi merkitä, että opiskelija on yksilöllisen opiskeluhoollon piirissä (ei muuta opiskeluhooltoon liittyvää tietoa, esim. terveystietoja!) ja myös toisin päin eli yksilöllisen opiskeluhoollon asiakirjoihin (eli monialaisen asiantuntijaryhmän muistioon) voi merkitä, onko opiskelija missä pedagogisen tuen vaiheessa.
- Koululainsäädännössä tarkoitetut kurinpidolliset toimenpiteet ja turvaamistoimenpiteiden käyttö sekä niihin liittyvät menettelyt eivät ole opiskeluhoolta eivätkä opetusta tai oppimisen tukea.

3.4. Oppimisen tuen ryhmät ammattiopistossa *

4 Kun huoli opiskelijasta herää, mitä opettaja voi tehdä?

Kun opettajalla herää huoli opiskelijasta, hän voi:

- Jutella opiskelijan kanssa huolta herättävästä asiasta
- Olla yhteydessä opiskelijan kotiin ja keskustella huolesta ja vanhempien näkemyksistä asiaan (Huom! Joissakin tilanteissa tarvitaan tähän opiskelijan lupa)
- Konsultoida: Keskustella **rajatusti** (eli kahden kesken ja nimettömästi tai huoltajan luvalla nimen kanssa) muiden opiskeluhoollossa toimivien ammattilaisten kanssa siitä, olisiko opiskelijalle tarjottava yksilökohtaista opiskeluhoolta ja miten edetään.
- Ottaa opiskelijan kanssa yhteyttä kuraattoriin tai psykologiin ja kertoa huoleen liittyvät tiedot.
- Ohjata opiskelija koulu- tai opiskeluterveydenhuollon palveluihin, esim. menemällä yhdessä
- Koota monialaisen asiantuntijaryhmän, jossa pohditaan opiskelijan tarvitsemaan tukea ryhmässä.

Lain mukaan opettaja on velvollinen ottamaan yhteyttä opiskeluhoollon kuraattoriin tai psykologiin silloin, kun hän toteaa opiskelijalla kyseisten palvelujen tarpeen. Yhteydenotto tehdään yhdessä opiskelijan kanssa ja samalla annetaan koulukuraattorille tai -psykologille tuen tarpeen arvioimiseen tarvittavat tiedot. Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä opiskelijan kanssa, on hänelle annettava tieto yhteydenotosta. Opiskelijalle palvelujen käyttö on aina vapaaehtoista. Myös huoltajalle on annettava tieto yhteydenotosta, ellei opiskelija sitä pätevästi kiellä ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu ja opiskelijan etu.

Kun opettajan huoli liittyy opiskelijan oppimiseen, erityisopettaja voi tehdä mahdollista arviointia opiskelijan oppimisen taidoista omilla testeillään. Lisäksi opettajien täytyy pohtia, kuinka opiskelijaa tuetaan koulussa / oppilaitoksessa koulun tukikeinoin (esim. tukiopetus, erityisopetus, eriyttäminen, pienryhmässä opiskelu, ohjaajan tuki, jne.) Perusasteella opettajat pohtivat myös

kolmiportaista tukea: missä tuen vaiheessa (yleinen, tehostettu ja erityinen tuki) lapsen olisi hyvä olla. Tähän liittyen he konsultoivat koulupsykologia, -kuraattoria tai -terveydenhoitajaa.

Mikäli opettajan huoli liittyy perusasteella oppilaan poissaoloihin, ks. liite 2 seudullinen ohjeistus, kuinka poissaolojen suhteen toimitaan.

5 Henkilöstö

Siun soten keskisen alueen opiskelijahuoltoon kuuluvat Joensuun ja Kontiolahden koulukuraattorit ja koulupsykologit.

Koulukuraattoreita ja –psykologeja johtaa palveluesimies, psykologi p. 013 330 5950 / 050 435 1125. Siun soten henkilöstön sähköpostit ovat muotoa etunimi.sukunimi@siunsote.fi, Joensuun kaupungin alaisen henkilöstön sähköpostit ovat muotoa etunimi.sukunimi@joensuu.fi.

Joensuussa Siunsoten keskisen opiskelijahuollon henkilöstöön kuuluvat perusasteen kuusi kuraattoria ja neljä psykologia sekä toisen asteen yksi kuraattori ja neljä psykologia. Joensuun kaupungin alaisuuteen kuuluvat perusasteen 1 kuraattori ja 1 psykologi. Kontiolahdessa henkilöstöön kuuluvat kolme sekä esi- että perusasteella ja lukiossa toimivaa kuraattoria ja kolme sekä esi- että perusasteella toimivaa psykologia.

5.1. Joensuun henkilöstö

ESIOPETUS:

Esiopetuksen psykologipalvelut päiväkotien osalta tuottaa Siun sote ja henkilöstöön kuuluu kolme varhaisen tuen palveluissa työskentelevää psykologia. Esiopetuksen kuratiiviset palvelut päiväkotien osalta tuottaa Joensuun kaupunki ja henkilöstöön kuuluu kaksi varhaiskasvatuksen perheohjaajaa. Kouluissa olevien esiopetuksen oppilaiden kuratiiviset palvelut tuottaa Siun soten keskisen alueen opiskelijahuollon koulukuraattorit ja psykologipalvelun koulupsykologit.

PERUSASTE JA TOINEN ASTE (LUKIOT JA AMMATILLISET OPPILAITOKSET (RIVERIA JOENSUU JA NIITTYLAHTI):

Erillisestä taulukosta ilmenevät henkilöstön koulu- ja oppilaitosjaot sekä puhelinnumerot (kts. 2021 Siun soten keskisen alueen opiskelijahuolto.pdf)

Ammatillisten oppilaitosten psykologit työskentelevät Siun soten keskisen alueen opiskelijahuollossa. Kuraattorit tuotetaan ostopalveluna ja he toimivat Riverian alaisuudessa.

5.2 Kontiolahden henkilöstö

ESIOPETUS:

Esiopetuksen psykologipalvelut päiväkotien osalta tuottaa Siun soten varhaisen tuen palvelujen psykologi. Koulujen yhteydessä olevien esiopetuksen oppilaiden osalta psykologipalvelut tuottaa Siun soten keskeisen opiskelijahuollon koulupsykologit. Esiopetuksen kuratiiviset palvelut sekä päiväkodeissa että kouluissa tuottavat Siun soten keskeisen opiskelijahuollon koulukuraattorit.

PERUSASTE JA LUKIO:

Erillisestä taulukosta ilmenevät henkilöstön koulu- ja oppilaitosjaot sekä puhelinnumerot (kts. 2021 Siun soten keskeisen alueen opiskelijahuolto.pdf)

6 Koulukuraattorin työ

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan opiskeluhoollon psykologin ja kuraattorin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, joilla:

1) edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa;

2) tuetaan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhoollon psykologin tai kuraattorin kanssa **viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä.** Asian kiireellisyyden arvioi psykologi tai kuraattori yhdessä opiskelijan kanssa ja arviointi voidaan toteuttaa esimerkiksi puhelimitse. Käytännössä kiireellisiä tapauksia ovat esim. itsetuhoiset / psykoottiset / erilaisissa äkillisissä kriisitilanteissa olevat opiskelijat. Määräajat koskevat ensimmäistä henkilökohtaisessa tapaamisessa käytyä keskustelua ja asian selvittelyn alkamista, eivät tukitoimien järjestelyä tai tutkimuksia. Opiskelija voi itse hakeutua kuraattori- ja psykologipalveluihin tai tulla niihin opettajan, huoltajien tai muiden tahojen aloitteesta ja ohjauksesta. Opiskelijan asioissa voidaan asian laadun mukaisesti kääntyä myös koulu- tai opiskeluterveydenhuollon puoleen. Tärkeintä on, että opiskelija saa viivytyksettä tarvitsemansa avun.

Koulukuraattorin työ sisältää seuraavia tehtäviä:

- Sosiaaliset selvitykset: oppilaan / opiskelijan tilanteen kartoitus
- Neuvonta ja ohjaus sekä tukea antavat keskustelut oppilaan / opiskelijan kanssa
- Konsultatiivinen työ: opettajien ja huoltajien tukeminen ja ohjaaminen oppilaan / opiskelijan koulunkäyntiin / opintoihin, kasvatukseen ja kehitykseen liittyvissä kysymyksissä
- Verkostoyhteistyö
- Kriisityö sekä yksilön että koko koulu-/oppilaitosyhteisön kanssa
- Koulun / oppilaitoksen yhteisöllisen työn suunnitteluun ja toteutukseen osallistuminen, esim. yhteisölliset opiskeluhoolloryhmät koulusta / oppilaitoksesta riippuen noin 1-4 kert lukuvuodessa, kouluun / oppilaitokseen tutustumis-, teema- tai ryhmäytämispäivät, turvallisuuskävely

- Pienryhmien vetäminen tai luokkien kanssa työskentely tarpeen mukaan, esim. tunne- tai sosiaaliin taitoihin, työrauhaan, elämänhallintaan tai jännittämiseen liittyen
- Oman alan asiantuntijana toimiminen koulujen opiskeluhuoltoryhmissä sekä erilaisissa ryhmissä
- Osallistuminen vanhempainiltoihin tarpeen mukaan (osallistuminen on suositeltavaa, mutta ei pakollista)

7 Koulupsykologin työ

Koulupsykologin työ sisältää seuraavia tehtäviä:

- Psykologiset tutkimukset ja arviot oppimiseen, tunne-elämään ja mielialaan liittyen esi-, perus- ja toisen asteen oppilaille ja opiskelijoille
 - o Oppimiseen ja opiskeluun liittyvien tukitoimien suunnittelu ja seuranta
 - o Kuntoutukseen ja jatkohoitoon ohjaaminen tarvittaessa
- Neuvonta ja ohjaus sekä tukea antavat keskustelut oppilaiden / opiskelijoiden kanssa
- Konsultatiivinen työ: opettajien ja huoltajien tukeminen ja ohjaaminen oppilaan / opiskelijan koulunkäyntiin / opintoihin, kasvatukseen ja kehitykseen liittyvissä kysymyksissä
- Verkostoyhteistyö
- Kriisityö sekä yksilön että koko koulu-/oppilaitosyhteisön kanssa
- Koulun yhteisöllisen työn suunnitteluun ja toteutukseen osallistuminen, esim. yhteisölliset opiskeluhuoltoryhmät koulusta / oppilaitoksesta riippuen noin 1-4 krt lukuvuodessa, kouluun / oppilaitokseen tutustumis-, teema- tai ryhmäyttämispäivät, turvallisuuskävely
- Pienryhmien vetäminen tai luokkien kanssa työskentely tarpeen mukaan, esim. oppimis-, tunne- tai sosiaaliin taitoihin, työrauhaan, elämänhallintaan tai jännittämiseen liittyen
- Oman alan asiantuntijana toimiminen koulujen opiskeluhuoltoryhmissä sekä erilaisissa ryhmissä
- Osallistuminen vanhempainiltoihin tarpeen mukaan (osallistuminen on suositeltavaa, mutta ei pakollista)

8 Tyypillinen työpäivä ja -viikko

Sisältää:

- oppilas-/opiskelija- tai huoltajatapaamisia (noin 3-5/pv)
- akuuttien oppilas- / opiskelija-asioiden hoitamista
- yhteistyötä opettajien kanssa pitkin päivää
- oppilastapaamisiin liittyviä selvittelyjä (puhelut eri tahoille) ja tiedonkeruuta
- erilaisia palaverieja
- dokumentointia (kirjaukset, lausunnot)
- työn suunnittelua ja ajanhallintaa

Resurssi per koulu per viikko ja viikkoaikataulu eli missä työskentelet minäkin päivänä on yleensä valmiina töihin saapuessa. Koulujen tilat ovat hyvin varattuja ja niistä on yleensä suuri pula. Samaa

kouluterveydenhoitajan huonetta saattaa käyttää viikon aikana terveydenhoitajan lisäksi psykologi, kuraattori ja lääkäri.

Työn rytmitystä voi tehdä esim. näin:

	maanantai koulu 1	tiistai koulu 2	keskiviikko koulu 3	torstai koulu 4	perjantai koulu 5
klo 8-9	asiakas 1	asiakas 1			
9-10	asiakas 2	asiakas 1		asiakas 1	asiakas 1
10-11		asiakas 2	asiakas 1		asiakas 2
11-12	asiakas 3	asiakas 2	asiakas 2	asiakas 2	asiakas 2
12-13			asiakas 3		asiakas 3
13-14	yhteisöllinen ohr		asiakas 4		
14-15	yhteisöllinen ohr		tiimi		
15-16			tiimi		

Käytännössä alakoululaiset ovat usein koulussa klo 8-13, isoimmat joskus klo 14/15 saakka. Pienimmät saattavat lähteä koulusta jo klo 11 eli siksi opiskeluhuollon asiakastyö painottuu aamupäiviin ja kouluille on hyvä mennä heti aamusta. Yläkouluissa ja toisella asteella päivät ovat pidempiä ja asiakkaita pystyy ottamaan vastaan myös myöhemmin päivällä.

Voit itse valita, kuinka monta asiakasta haluat ottaa päivässä ja mihin aikaan. Suositeltavaa olisi, ettei sinulla olisi yli 4-5 eri "toimintoa" (esim. asiakas, tiimi, kokous) päivässä, että aikaa jää riittävästi myös kirjallisiin töihin ja työn suunnitteluun. Voit ottaa saman asiakkaan kahdellakin tunnilla (esim. psykologin tutkimus), mutta muista päästää lapsi / nuori tarvittaessa tauolle välitunnille. Tai vaihtoehtoisesti sinulla voi olla joka tunnilla eri asiakas.

Iltapäivisin tehdään yleensä kirjallisia töitä: kirjauksia mediatriin, monialaisen asiantuntijaryhmän muistioita ja psykologin yhteenvetoja / lausuntoja. Iltapäivisin hoidetaan myös yhteydenpito huoltajiin puhelimitse tai viestein. Tiimikokoukset ovat myös iltapäivisin.

Kesällä työt jatkuvat entiseen tapaan koulujen loppumisesta huolimatta. Yksilöasiakkaiden vastaanottoa siis jatketaan: psykologin tutkimuksia toteutetaan ja myös keskusteluasiakkaita on suositeltavaa jatkaa. Usein kesäkuun alku menee rästilausuntojen tai -kirjausten kirjoittamiseen. Vaikka koulut ovat kiinni, verkostopalavereita voi silti olla mm. perheneuvolan ja lastensuojelun kanssa meneillään olevien asiakasprosessien tiimoilta. Yleensä koulupsykologit ja -kuraattorit ovat lomalla heinäkuun, mutta kesä- ja elokuussa tehdään mm. seuraavia tehtäviä, joihin osaan ei jää koululukuvuoden aikana paljoa aikaa:

- yhteisöllisen työn materiaaleja tehdään yhdessä (erityisesti kuraattorit)
- koko tiimin tapaamisia on enemmän kesäkuussa: yhteistä työn kehittämistä
- materiaaleja hankitaan ja tietoa etsitään

- arkistointia
- koko Siun soten opiskelijahuollon päivä ja keskisen opiskelijahuollon tyhy-päivä on kesäkuussa
- kouluttautumista voi tehdä esim. verkossa
- osassa kouluissa kuraattori voi olla mukana tulevien 7.luokkalaisten oppilaiden terveystarkastuksissa (huoltajan niin halutessa)

Huom: Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukainen **oikeus** saada kiireellistä apua samana tai viimeistään seuraavana päivänä ja kiireetöntä apua viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä **ei lakkaa** kesäloman aikana!

9 Keskustelukäyntien kuvaus

Tukikeskustelukäynnit koulukuraattorilla tai -psykologilla:

1. KÄYNTI

- Esittelyt toisilleen, työntekijä ja lapsi/nuori.
- Jos lapsi/nuori on jännittynyt, yritetään saada hänet rentoutumaan. (Juttelu, läsnäolo, peli tms.)
- Käyntien kokonaistavoite: Positiivisen mielikuvan luominen käynneistä
- Keskustellaan, miksi lapsi/nuori on käymässä: Mikä on lapsen/nuoren käsitys tulostyöstä; mikä työntekijän käsitys? Yläkoululaiset ja 2.asteen opiskelijat: Mikä on huolenaihe, miksi nuori tuli vastaanotolle, kuulumiset?
- Työntekijä kertoo lapselle/nuorelle, että keskustelut ovat luottamuksellisia ja että työntekijä on vaitiolovelvollinen. Lisäksi kerrotaan, että käynnistä tehdään asiakaskirjaus mediatriin.
- Mahdollisia hyviä tehtäviä ensimmäiselle kerralle: verkostokartta, perhepiirustus, hyvien asioiden/huolien/toiveiden talo, nalle-korttien käyttö. Nallekortit toimivat keskusteluiden tukena, kun käsitellään lasten kanssa perhe-elämää, ihmissuhteita ja tunteita.
- Kartoitetaan: perhe, asuminen, kaverit, harrastukset, vapaa-ajanvietto, lemmikit, arkirytm: milloin nukkumaan / monelta herää sekä koulunkäynnin / opiskelujen tilanne. Yläkoululaiset ja 2.asteen opiskelijat: kartoitetaan tarvittaessa päihteet / itsetuhoisuus / viiltely.
- Jos keskustelussa tulee esiin jokin huolenaihe, voi lapselta/nuorelta kysyä: ”oletko kertonut tästä asiasta kenellekään?” Jos lapsi/nuori vastaa: ”kaverille”, kysy: ”Entä kenellekään aikuiselle?”
- Tarvittaessa tehdään mielialakartoitus: esim. CDI, R-BDI tai BDI
- Jos lapsi/nuori tulee käynnille jonkin selkeän syyn vuoksi, voidaan yhdessä sopia tavoite ja keinot, joilla tavoitteeseen päästään (pienien 1-3-luokkalaisten kanssa myöhemmin, vanhempien lasten ja nuorten kanssa aiemmin). Jos lapsi/nuori ei ole itse tilanteestaan

huolissaan, kysytään: ”Miten saataisiin opettajan/vanhemman huolta vähennettyä? Tai ”Mitä muuttaisit elämässäsi, jos saisit muuttaa jotain?”

- Joskus lapsi/nuori on vastentahtoinen käynteihin. Työntekijä voi tällöin ehdottaa, että: ”Sovitaanko, että käyt kolme kertaa ja katsotaan sitten, mikä tilanne on?”
- Yläkoululaiset ja 2.asteen opiskelijat: Pyydetään palautetta käynnin lopuksi: ”Vastasiko käynti yhtään siihen miksi tulit?”

- ➔ TIEDONKERUU ennen käyntiä tai käynnin jälkeen HUOLTAJILTA JA OPETTAJILTA
- ➔ SUOSITELTAVAA: Soitto huoltajille ennen käyntejä tai viimeistään 1. käynnin jälkeen. ”Mihin asiaan kotona toivotaan muutosta/tukea/helpotusta?” Huom. Kotiin ollaan yhteydessä säännöllisten asiakaskäyntien osalta alakoululaisten kohdalla aina, yläkoululaisten ja 2.asteen opiskelijoiden kohdalla harkinnan ja nuoren toiveen mukaan. Käyntien lopetuksesta on myös suositeltavaa ilmoittaa vanhemmille vähintään wilma-viestillä.
- ➔ SUOSITELTAVAA on myös, että opettaja on kysynyt luvan vanhemmilta työskentelyn aloitukseen lapsen/nuoren kanssa.
- ➔ HUOM: Kaksoiskontaktien välttäminen: Mikäli lapsella/nuorella on kontakti jo perheneuvolaan, lasten- tai nuorisopsykiatrilta tms. pyritään tuolloin siihen, ettei työntekijä ota lasta/nuorta samanaikaisesti ainakaan pitkään asiakkuuteen.

2. KÄYNTI JA MYÖHEMMÄT KÄYNNIT

- Kysytään lapsen/nuoren kuulumiset.
- Palataan mahdolliseen sovittuun tehtävään eli jos edelliseltä kerralta on jäänyt jotain tehtävää/opeteltavaa, keskustellaan siitä.
- Kysytään: ”Onko sinulla mielessä jotain, josta haluaisit tänään puhua?” Jos kyllä, keskustellaan. Jos ei, tehdään jotain muuta.
- Pyydetään lasta/nuorta kertomaan, miten hänellä on tapaamisten väliaika mennyt.
- Kysytään, onko tilanne huonompi vai parempi verrattuna lähtötilanteeseen/edelliseen kertaan?
- Tehdään mahdollisia tehtäviä, ks. sähköinen materiaalikooste tai materiaaleja Suomen mielenterveysseuran tai Mielenterveystalon sivuilta. Tai käytetään erilaisia kortteja/pelejä työskentelyn apuna.
- Myös SWOT:a voi käyttää keskustelun apuna eli kartoitetaan (sisäisten ja ulkoisten asioiden osalta):

POSITIIVISET	NEGATIIVISET
vahvuudet	heikkoudet
mahdollisuudet	uhat

- Määritellään käyntien tavoite, jos sitä ei ole vielä tehty. Yläkoululaisilla ja 2.asteen opiskelijoilla voi tosin olla tarve vaan voinnista kertomiseen/kuulumisten vaihtamiseen, jolloin ei tarvita välttämättä erityistä tavoitetta.
- Pyydetään lasta/nuorta kertomaan vähintään yksi asia, josta hän on tällä hetkellä kiitollinen/hyvällään. Tuetaan lasta/nuorta näin näkemään myös elämässä olevat hyvät asiat.

ASIAKKUUDEN PÄÄTTÄMINEN:

- Työntekijä harkitsee asiakkuuden päättämisen lapsen/nuoren tilanteen ja toiveiden mukaan.
- Peilataan tavoitteeseen: ”Onko tilanne riittävän hyvä?” tai ”Ollaanko tavoite saavutettu?”
- Lapselle/nuorelle voidaan todeta käyntejä päätettäessä, että tilannetta voidaan jäädä seuraamaan ja tarvittaessa voidaan varata myöhemmin uusi aika työntekijän vastaanotolle.
- Työntekijä pyrkii työssään siihen, ettei asiakkuudessa pidetä ns. turhia asiakkaita, jos lapsella/nuorella ei ole käynneille selkeää tarvetta.

10 Psykologin oppimistutkimus

Siunsoten keskisen alueen koulupsykologien tutkimusjono on ollut keskitetty 1.2.2021 lähtien ja ohjautuminen siihen on tapahtunut pääsääntöisesti sähköisenä Wilma -ohjelman kautta vain opettajille näkyvän lomakkeen kautta (kts. Liite 10).

10.1. Kriteerit koulupsykologin oppimistutkimuksiin esi- ja perusopetusikäisten osalta *

- Tutkimuksen tarvetta harkittaessa koululla pidetään ensin palaveri opettajien, huoltajien ja psykologin (tarvittaessa muidenkin ammattilaisten) kesken. Palaverissa pohditaan oppilaan tukitoimia ja mitä tukea oppilas tarvitsee. Palaverissa psykologi ottaa kantaa, asetetaanko oppilas tutkimusjonoon vai jäädäänkö oppilaan tilannetta seuraamaan ennen mahdollista tutkimusta tai hyötyisikö oppilas muun asiantuntijan avusta. Tutkimus toteutetaan, mikäli tutkimukselle on koulun ja vanhempien näkökulmasta tarvetta. (Jos pelkästään vanhemmat pyytävät tutkimusta, tuolloin psykologi harkitsee tutkimuksen tarpeen.)
- Ennen tutkimukseen tuloa oppilas on ollut tehostetussa tuessa vähintään puoli vuotta ja oppilaan tukitoimien vaikuttavuutta koulussa on seurattu riittävästi (vaikuttavuuden arvioinnissa voisi käyttää esim. Pedanetissä olevaa seudullista tukitoimien arviointi-lomaketta, käsikirjassa liite 3)
- Ennen tutkimukseen tuloa oppilas on käynyt erityisopettajalla ja erityisopettaja on kartoittanut lapsen oppimista ja mahdollisesti tehnyt oppilaalle omia testejä
- Oppilaan ohjaaminen **koulupsykologin tutkimuksiin on käsitelty koulun pedagogisessa ryhmässä tai monialaisessa asiantuntijaryhmässä ja psykologia on konsultoitu oppilaan tilanteesta**
- Ennen tutkimukseen tuloa opettaja pyytää oppilaan huoltajilta kirjallisen tutkimusluvan

- Tutkimuksiin pääsevät ensisijaisesti esi-, 1., 2., 5. ja 6-luokkalaiset. Huomioitavaa on, että 1. luokkalaiset tutkitaan vain, jos heitä ei ole aiemmin tutkittu tai lapselle tarvitaan esikoulussa tehdyn tutkimuksen lisäksi suppea lukitestausta.
- 3. ja 4.-luokkalaiset tutkitaan pääasiassa vain, jos heitä ei ole aiemmin tutkittu
- Yläkouluikäisiä tutkitaan pääasiassa vain, jos heitä ei ole aiemmin tutkittu ja muulloin erityisen harkinnan mukaan
- Rutiininomaisia kontrollitutkimuksia ei tehdä, ellei lapsen tilanne ole merkittävästi muuttunut
- Poikkeuksina edellä mainituista: **ADHD ja ADD-tutkimukset ja kiireelliset tutkimukset erikoissairaanhoidon lähettämistä varten** arvioidaan aina tapauskohtaisesti, eivätkä ne ole sidottuja lapsen luokka-asteeseen. ADHD ja ADD-tutkimukset eivät aina edellytä kognitiivisen tason kartoitusta, vaan tutkimukset tehdään siinä laajuudessaan, mitä psykologi lapsen tuntien arvioi tarpeelliseksi.
- Luki-tutkimukset tehdään siinä laajuudessaan, mitä psykologi lapsen tuntien arvioi tarpeelliseksi. Lieviä lukivaikeuksia, joissa lapsen tuenmuodoksi riittää koulun tuki, ei arvioida psykologisin tutkimuksin.
- 2-3 vuotta vanha tutkimus on käyttökelpoinen edelleen tutkimustietojen arvioimisen pohjana. Uusi tutkimus tehdään silloin, jos lapsen tilanteessa on tapahtunut merkittävä muutos.
- Erityiseen tukeen siirtyminen tai sen tarkistaminen ei edellytä psykologin tutkimuksia
- Yksilöllistä harkintaa käytetään tilanteen mukaan ja viime kädessä koulupsykologi päättää tutkimuksen toteuttamisesta ja sen ajankohdasta

10.2. Kriteerit koulupsykologin oppimistutkimuksiin toisen asteen opiskelijoiden osalta *

- Ennen tutkimukseen tuloa alaikäisen opiskelijan huoltajalta tai täysi-ikäiseltä opiskelijalta pyydetään kirjallinen tutkimuslupa
- Tutkimukseen tullaan, mikäli tutkimukselle on opiskelijan, huoltajan tai oppilaitoksen näkökulmasta tarvetta
- Oppilaitoksen huoli: Ennen tutkimukseen tuloa erityisopettaja on arvioinut opiskelijan tilannetta ja psykologia on konsultoitu tutkimuksen tarpeesta
- Tutkimuksen tarvetta harkittaessa oppilaitoksessa pidetään tarvittaessa ensin palaveri opiskelijan, huoltajien, opettajien ja psykologin (tarvittaessa muidenkin ammattilaisten) kesken. Palaverissa pohditaan opiskelijan tukitoimia ja mitä tukea opiskelija tarvitsee. Palaverissa psykologi ottaa kantaa, asetetaanko opiskelija tutkimusjonoon, vai jäädäänkö opiskelijan tilannetta seuraamaan ennen mahdollista tutkimusta tai hyötyisikö opiskelija muun asiantuntijan avusta.
- Psykologin tutkimuksia tehdään toisella asteella, kun opiskelijalla on opintoihin tai opintojen etenemiseen liittyviä pulmia, joita tarvitsee selvittää tarkemmin (esim. adhd/add tai autismikirjon piirteitä, toiminnan ohjauksen vaikeuksia, laaja-alaisia oppimisvaikeuksia)
- Yksilöllistä harkintaa käytetään tilanteen mukaan ja viime kädessä koulupsykologi päättää tutkimuksen toteuttamisesta ja sen ajankohdasta

10.3. Tutkimusprosessi vaiheittain

1. TUTKIMUSLUPA

- Ilman kirjallista lupaa tutkimusta ei lähdetä tekemään. Opettaja (erityisopettaja / luokanopettaja / ryhmänohjaaja) hoitaa tutkimuslupan kuntoon huoltajien / opiskelijan osalta ja toimittaa sen täytettynä ja allekirjoitettuna koulupsykologille. Puutteellisesti täytettyä tutkimuslupalomaketta ei tarvitse ottaa vastaan; sen voi kohteliaasti palauttaa takaisin opettajalle täytettäväksi.
- Joskus voi olla (esim. akuutti) tilanne, että tutkimuksesta sovitaan ensin suullisesti ja varsinainen lupa tulee myöhemmin -> On ok
- Alaikäisen tutkittavan kohdalla molempien huoltajien allekirjoitus täytyy olla lupalomakkeessa. Jos toinen huoltajista asuu kaukana ja allekirjoitusta ei ole mahdollista saada helposti, opettaja tai psykologi voi pyytää luvan huoltajalta itselleen sähköpostilla. Tuolloin sähköposti tulostetaan tutkimuslupan liitteeksi. Vaihtoehtoisesti opettaja tai psykologi voi myös soittaa huoltajalle, kysyä luvan suullisesti ja merkitä soittopäivämäärän, soittajan ja huoltajan kannan lupalomakkeeseen.
- Opettaja saa halutessaan ottaa tutkimusluvasta itselleen kopion: tämä saattaa auttaa häntä itseään muistamaan, keitä hän on ohjannut tutkimuksiin.

2. YHTEYDENOTTO KOTIIN

- Kun sinulla on tutkimuslupa ja mahdollisuus aloittaa tutkimus, ota yhteyttä puhelimitse huoltajaan / opiskelijaan ja kerro, että aloittaisit tutkimuksen. Voit halutessasi selittää tutkimusprosessin eli että tutkimus sisältää tutkittavan kanssa tehtävät tehtävät, mahdollisen luokkahavainnoinnin, huoltajan / opiskelijan haastattelun, tiedon keräämisen opettajilta joko kirjallisesti tai suullisesti, palautepalaverin koululla ja kirjallisen yhteenvedon / lausunnon.
- Kerro, että tutkimus alkaa joko yhteisellä koulupalaverilla (Siun soten oppimistutkimuskriteereissä suositeltavin tapa) tai tutkittavan kanssa koululla / oppilaitoksessa tehtävillä tehtävillä tai huoltajan haastattelulla (järjestyksen psykologi päättää itse).
- Samassa puhelussa voit jo kysellä mahdollista palautepalaveria varten huoltajan työaikoja / toivomusta palautepalaverin ajankohdasta. On helpompaa sopia palaveri opettajan kanssa, kun tiedät jo valmiiksi, milloin huoltaja pääsisi palautepalaveriin helpoiten.

3. TUTKIMUSTEHTÄVÄT

- Tutkimustehtävät tutkittavan kanssa tehdään pääasiassa koululla / oppilaitoksella.
- Hyvä tutkimus sisältää aina tutkittavan ja huoltajan haastattelun lapsen / nuoren kasvusta ja kehityksestä sekä perheen kokonaistilanteesta. Haastattelun apuna voit käyttää tiimimme tekemää kyselylomaketta (liite 4).

- Mikäli pidätte yhteisen aloituspalaverin koululla, samalla saat kerättyä tietoa sekä opettajilta että huoltajalta. Joskus voi olla, etteivät huoltajat halua kertoa kaikkea tietoa perheestä opettajan läsnäollessa, jolloin voi ehdottaa lisäkeskustelua huoltajan kanssa heti varsinaisen aloituspalaverin jälkeen.
- Lisäksi opettajilta kerätään palautetta lapsen / nuoren koulunkäynnin tai opintojen tilanteesta mielellään kirjallisesti kyselylomakkeella (liite 5, 6 ja 7) tai haastatellen. Muista katsoa myös wilmasta tuki-lehdeltä lapsen / nuoren pedagogiset asiakirjat.
- Tutkimukset tehdään monipuolisesti käyttäen tutkimusmenetelminä seuraavia testejä ja menetelmiä: lapsen ja hänen vanhempiansa haastattelu, havainnointi tutkimustilanteessa, WPPSI-III (esikoululaiset) / WISC-IV (6-16v) / WAIS-IV (16v ->), Nepsy-II (soveltuvin osin, esikoululaiset-16v) ja LukiLasse 2 (1.-6.luokat) / Ykä (7.-9.luokat) / Lukemis- ja kirjoittamistaitojen yksilötestistö nuorille ja aikuisille (toinen aste). Tarvittaessa lapselle tehdään myös muita testejä, kuten VMI, Boston (5v ->), Nopean nimeämisen testi (6-12v), MVPT-3 (4-80v) sekä tarvittaessa myös luokkaseuranta (ks. liite 8, Siun soten ohjeistus oppimistutkimuksesta). Myös mielialaa voi tarvittaessa arvioida.
- Tutkimuskokonaisuuden aikana lasta tavataan useita kertoja. Kiinnitä erityistä huomiota lapsen / nuoren jaksamiseen ja keskittymiseen. Pienet alakoululaiset on suositeltavaa päästää 45 minuutin työskentelyn jälkeen välitunnille tauolle ja jatkaa vasta sen jälkeen tai seuraavalla kerralla.
- Tutkimusjakso päättyy aina palautekeskusteluun, johon osallistuvat lapsen huoltajat / opiskelija ja opettajat. Koulupsykologi järjestää koululla pidettävän palaverin neuvotellen kaikille sopivasta ajankohdasta opettajien ja huoltajien / opiskelijan kanssa. Alaikäisistä yläkouluikäiset ja toisen asteen opiskelijat kutsutaan yleensä aina mukaan palaveriin. Lisäksi myös pienempiä alakoululaisia voi kutsua mukaan harkiten (esim. 5.-6.luokkalaiset). Pienempien lasten kanssa tulokset voidaan käydä tarvittaessa myöhemmin läpi kahden kesken.
- Tutkimusjaksosta kirjoitetaan aina kirjallinen yhteenveto / lausunto, jossa on kirjattuna suositus käytännön tukitoimista.
- Tukitoimien hyödyllisyyttä lapsen oppimisen tukena seurataan ja arvioidaan sovitulla tavalla.

Erilaisia tutkimuksia:

- **Epäily tarkkaavaisuuspulmista / -häiriöstä**, tee harkitun kognitiivisen tason (WPPSI-III, WISC-IV, WAIS-IV) kartoituksen, haastattelujen ja tiedon keruu lomakkeiden lisäksi ainakin: luokkahavainnointi, harkiten Nepsy-II tarkkaavaisuus ja toiminnan ohjaus-osion tehtäviä, lapset ja nuoret: Kesky opettajan täyttämänä ja ADHD-RS sekä opettajan että huoltajan täyttämänä, aikuiset: DIVA (tutkittavan haastattelu)
- **Epäily lukivaikeudesta**, tee kognitiivisen tason kartoituksen, haastattelujen ja tiedon keruu lomakkeiden lisäksi ainakin: Nepsy-II fonologinen prosessointi, nimeämisharjoituksia: Nopean nimeämisen testi / Boston / Nepsy-II kiirehditty

nimeäminen, Lukilasse 2 (1.-6.luokat) / Ykä (7.-9.luokat) / Lukemis- ja kirjoittamistaitojen yksilötestistö nuorille ja aikuisille (toinen aste)

- **Suppea lukitestausta:** Mikäli tutkittavalle on aiemmin tehty kognitiivisen tason kartoitus ja tulos on ollut ok, voit tehdä suppeana lukitestausta vain em. kohdassa mainitut lisätehtävät.
- **Tunne-elämän tai mielialan kartoittaminen osana tutkimusta:** Kartoita tutkittavan mielialaa **keskustelemalla** hänen kanssaan (mitä hänelle kuuluu, miten hän itse kokee elämänsä sujuvan, millaisena hän kokee mielialansa, onko hänellä huolia jne.), tekemällä **mielialakartoituksia** (esim. CDI / R-BDI / BDI) / **itsearviointeja** / erilaisten **työkirjojen tehtäviä**, tutkimalla tutkittavan mielialaa, tunne-elämää ja ajatuksia erilaisten **korttien** avulla (esim. nallekortit, vahvuuskortit, elämän tärkeät asiat-kortit jne). Myös **piirtämistä** voi hyödyntää mielialan kartoituksessa ja halutessasi / taitaessasi voit tehdä myös persoonallisuutta kartoittavia tehtäviä (esim. HTP jne.)

10.4. Suositukset tutkimuksen jälkeen

Tutkimuksessa voidaan saada viitteitä esim.

- kielellisestä erityisvaikeudesta
- hahmottamisen vaikeudesta
- lukivaikeudesta
- matematiikan oppimisen vaikeudesta
- tarkkaavaisuusvaikeuksista tai ADHD/ADD:sta
- autisismikirjon häiriöstä
- käytöspulmista tai -häiriöstä
- tourettesta
- mieliala- tai mielenterveyspulmista

Tutkimuksen perusteella annetaan suosituksia:

opetuksen järjestämisestä:

- tukiopetus
- erityisopetus
- koulunkäynti yleisopetuksessa tai pienryhmässä
- suositus koulunkäynnin ohjaajasta
- oppiaineen eriyttämisestä
- oppiaineen yksilöllistämistä
- tehostetusta tai erityisestä tuesta
- tukitoimista oppitunneille (ks. esim. liite 3)

kuntoutuksen järjestämisestä: (näistä palveluista tulossa myöhemmin lisäesite)

- neuropsykologinen kuntoutus (tai lisäarvio)
- neuropsykiatrisen valmennus
- Fondon sosiaalisten taitojen harjoitteluryhmä
- musiikki-, kuvataide-, psyko-, puhe- tai toimintaterapia

jatkohoidon tarpeesta:

- ohjaus koululääkärille (adhd/add-diagnosoinnit, läheteet erikoissairaanhoidon)
- lähete erikoissairaanhoidon eri poliklinikoille
- ohjaus muihin palveluihin esim. perheneuvola, perhetyö jne.

10.5. Siun soten ohje palveluntuottajilta ostettavista neuropsykologisista arvioista ja neuropsykologisista kuntoutuksista

Lasten oppimisvaikeuksien kartoitus alkaa aina lapsen asuinalueella koulun erityisopetuksen ja alueen koulupsykologin tai perheneuvolan psykologin toimesta. Psykologin tutkimusten perusteella lapselle tehdään suunnitelma oppimisen tukemiseksi. Suunnitelman laatimiseen osallistuvat lapsi itse, hänen vanhempansa, lapsen opettajat ja tutkimuksen tehnyt psykologi. Koulun tukitoimet, kuten laaja-alainen erityisopetus ja pienryhmän tuki, ovat ensisijaiset.

Mikäli lapsella todetaan kuntoutusta vaativa oppimisvaikeus, hänen on mahdollista päästä neuropsykologin tarkentavaan tutkimukseen ja/tai neuropsykologiseen kuntoutukseen. Tutkimuksen ja kokemuksen mukaan kuntoutus hyödyttää ensisijaisesti lapsia, joilla on vaikea lukivaikeus, hahmotushäiriö, kielellinen erityisvaikeus, vaikea matematiikan oppimisvaikeus ja/tai hankalat toiminnan ohjaukselliset vaikeudet, joissa lääkehoito ei yksin riittävästi auta. Tutkimusten perusteella neuropsykologisesta kuntoutuksesta ei ole oleellista hyötyä, jos lapsen kognitiivinen kokonaistaso on heikko tai alle sen (monimuotoinen oppimiskyvyn häiriö tai kehitysvamma). Neuropsykologista kuntoutusta ei myönnetä myöskään lapsille, joiden oppiminen sujuu koulussa kohtuullisesti.

Siun Soten alueella ensisijaisen arvion lapsen neuropsykologisen arvion ja/tai –kuntoutuksen tarpeesta tekee alueen ennaltaehkäisevien palveluiden johtava sosiaalityöntekijä (keskinen alue Ulla Kyllönen) sekä kullekin alueelle erikseen nimetty psykologi (keskinen alue Tiina Viinikainen), jolla on riittävä kokemus lasten ja nuorten tutkimuksista ja koulujen kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Mikäli lapsi konsultoivan psykologin arvion mukaan hyötyy neuropsykologisen arvion tekemisestä ja/tai kuntoutuksesta, lapselle laaditaan hänen kokonaistilanteensa perusteella kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelman laatimisesta vastaa lapsen vastuutyöntekijä eli se työntekijä, joka tuntee lapsen kokonaistilanteen parhaiten.

Jos lapselle tai nuorelle suositellaan kuntoutusuunnitelman mukaisesti neuropsykologista arviota, hänelle voidaan myöntää maksusitoumus arvioon. Neuropsykologinen arvio voidaan myöntää tilanteessa, jossa lapsen aiemmat psykologiset tutkimukset eivät pysty selittämään lapsella ilmeneviä ongelmia tai lapsen oppimisvaikeudet vaativat toistuvasti psykologin tutkimuksia.

Maksusitoumusta ei pääsääntöisesti myönnetä neuropsykologiseen arvioon, mikäli psykologinen tutkimus on tehty vuoden sisällä.

Jos lapselle suositellaan kuntoutusta, hänelle voidaan myöntää kuntoutusta maksusitoumuksella enintään 20 kertaa vuodessa. Mikäli kuntoutuksen jatkamiselle on ensimmäisen kuntoutusjakson jälkeen edelleen tarvetta, lapselle laaditaan uusi kuntoutussuunnitelma, jonka laatimiseen osallistuu myös lääkäri. Kuntoutusta voidaan myöntää erityisen perustellusta, yksilöllisestä syystä kaksi vuotta.

10.6. Neuropsykiatrisen valmennuksen myöntämisen perusteet, lapset ja nuoret

Palvelu on tarkoitettu alle 18-vuotiaille. Maksusitoumuksen myöntäjällä tulee olla käytettävissään lapselle laadittu kuntoutussuunnitelma sekä kuvaus lapsen arjen sujumisesta. Perustason työskentelyssä lasten ja nuorten neuropsykiatrisen valmennuksen maksusitoumuksen myöntää ennaltaehkäisevien palveluiden johtava sosiaalityöntekijä Ulla Kyllönen. Maksusitoumus myönnetään aina yksilökohtaisella harkinnalla, perustuen alla oleviin kriteereihin.

Yleiset periaatteet

Neuropsykiatrisen valmennus on ohjauksellinen ja tavoitteellinen kuntoutusmenetelmä, jolla kuntoutetaan lapsia ja nuoria, joilla on neuropsykiatrisia erityisvaikeuksia. Tällaisia rityisvaikeuksia voivat olla esimerkiksi tarkkaavuuden ja aktiivisuuden häiriö ADHD ja ADD, Autismikirjon häiriö tai Touretten oireyhtymä, johon liittyy käyttäytymisen tai tunne-elämän pulmia. Lapsella tai nuorella voi olla vaikeutta esim. asioiden suunnittelussa, aloittamisessa, loppuunsaattamisessa, organisointikyvyssä, ajanhallinnassa tai käyttäytymisen säätelyssä.

Neuropsykiatrisen valmennuksen tavoitteena on tukea lapsen tai nuoren arjen- ja elämänhallinnan taitoja, uusien myönteisten toimintatapojen kehittymistä sekä myönteisen elämänpolun rakentumista. Valmennuksen avulla pyritään opettelemaan ikätason mukaisia, itsenäisen elämän taitoja.

Neuropsykiatrisen valmennus perustuu kielelliseen kommunikaatioon ja edellyttää asiakkaalta riittävää kykyä havainnoida ja arvioida omaa toimintaansa. Neuropsykiatrista valmennusta voidaan toteuttaa myös eläinavusteisesti. Neuropsykiatrisen valmennukseen sisältyy myös yhteistyö perheen ja lapsen/nuoren kasvuympäristön kanssa.

Neuropsykiatrista valmennusta voi antaa vain siihen erityisen koulutuksen saanut sosiaali-, terveys- tai opetusalan ammattilainen. Neuropsykiatrisen valmentaja voi olla Siun soten oma työntekijä tai palvelu voidaan ostaa kilpailutuksessa hyväksytyltä palveluntuottajalta. Myönnettävän jakson pituus voi olla esimerkiksi 10-20 x 60-90 min. Asiakkaalle voidaan myöntää neuropsykiatrista valmennusta yhteensä korkeintaan 40 kertaa.

Myönteinen päätös:

- Lapsella on psykiatrinen ja/tai neurologinen diagnoosi, joka haittaa hänen arkeaan merkittävästi
- Lapsella on tarkkaavuuden häiriö, joka haittaa arkiympäristössä selviytymistä
- Ongelmat heijastuvat lapsen arkeen monella tavalla ja haittaavat huomattavasti hänen selviytymistään arkiympäristössä
- Valmennuksella voidaan palauttaa lapsen toimintakyky tai tukea jonkin taidon kehittymistä, kuten auttaa lasta/nuorta selviytymään sosiaalisista tilanteista, auttaa suoriutumaan arjen toiminnoista mahdollisimman itsenäisesti tai palauttaa koulumotivaation, silloin kun motivaatio on heikko lapella/nuorella olevan vaikeuden vuoksi
- Valmennuksella voidaan tukea lapsen ikätason mukaisia, itsenäisen elämän taitoja
- Lapsella tai nuorella on riittävä kyky kielelliseen kommunikointiin ja oman toiminnan havainnointiin ja arviointiin
- Lapsen ja hänen perheensä sitoutuu valmennusjaksoon

Kielteinen päätös:

- Lapsen arki sujuu vaikeudesta huolimatta
- Lapsella tai nuorella ei ole riittävää kykyä kielelliseen kommunikointiin ja oman toiminnan havainnointiin ja arviointiin
- Muita kuntoutuksia tai terapioiden on menossa yhtä aikaa. Neuropsykiatriselle valmennukselle voi olla edelleen tarve muiden kuntoutusten tai terapioiden jälkeen.
- Lapsi tai nuori on jo aiemmin saanut kaksi valmennusjaksoa
- Lapsen tai nuoren elämässä on akuutti kriisitilanne, joka haittaa valmennukseen keskittymistä (esim. avioero, perheen jäsenen kuolema, huostaanotto). Neuropsykiatrista valmennusta voidaan harkita akuutin kriisitilanteen jälkeen, mikäli kriteerit edelleen täyttyvät.
- Alle kouluikäiselle neuropsykiatrista valmennusta ei yleensä myönnetä
- Lapsi tai perhe ei pysty sitoutumaan valmennusjaksoon

11 Tuen polku varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle

(lähde hieman muunnellen: <https://www.erjasandberg.eu/pedagogiset-tukipaketit-koottuna-koulutusasteittain/>)

11.1. Varhaiskasvatus ja esikoulu perustana lapsen elämässä*

Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella on erittäin tärkeä tehtävä. Varhaiskasvatuksen on oltava laadukasta, riittävästi resursoitua ja koulutettujen ammattilaisten tuottamaa. Varhaiskasvatuksen aikaisilla toimilla on mittava merkitys koko lapsuus- ja nuoruusaikaan niin psyykkisesti, sosiaalisesti, kognitiivisesti kuin fyysisestikin tarkasteltuna. Tutkimusten perusteella tiedetään, että mitä aiemmin lapsi saadaan mukaan yhteiseen varhaiskasvatukseen, sitä varhaisemmin voidaan tunnistaa tuen tarpeita, vähentää mahdollista myöhempää syrjäytymisriskiä ja edelleen tukea

lasta sekä hänen perhettään. Nämä perustelut koskevat kaikkia lapsia, mutta etenkin tukea tarvitsevia lapsia. Varhaiskasvatus ja esiopetus voi siten olla myös lasta kuntouttavaa toimintaa. Varhaislapsuuden pulmat ennustavat ongelmia myös lapsen myöhemmällä iällä, esimerkiksi perusopetuksen puolella. Siten varhaiskasvatuksen tärkeä tehtävä on tunnistaa lapsen pulmat ja antaa heti varhaista tukea.

Vahvuusperustainen varhaiskasvatus

Vahvuusperusteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan tietoisesti lapsen psyykkistä kehitystä tukevaa toimintaa ja tuen muotoja. Vahvuusperustaisen varhaiskasvatuksen perustana on positiivinen kasvatus yhdistettynä tarvittaessa moniin erityispedagogiikan toimiin. Vahvuusperusteinen varhaiskasvatus lähtee aina työyhteisöstä. Jokaisen aikuisen tulee sitoutua samanlaisiin lapsen psyykkistä kehitystä edistäviin toimiin, myös omassa ohjeistuksessaan, palautteenannossaan ja onnistumisten huomaamisessa jokaiselle lapselle. Lapsen minäkuva ja itsetunto kehittyy varhain ja jo varhaiskasvatusaikana. Lapsen kasvattajien tärkeä tavoite on saada jokaisen lapsen (myös tukea tarvitsevien lasten) ajatus itsestä ja osaamisesta myönteiseksi. Lapsen vahvuuksien tunnistamisella ja myönteiseen toimintaan fokuoimalla sekä myönteisellä palautteenannolla on tärkeä merkitys lapsen kehittyessä – lapsen käsityksestä itsestään. Niillä voidaan tukea lapsen psyykkistä kehitystä, vahvistaa ja tukea lasta oikeaan suuntaan. Lapsen vahvaa itsetuntoa ja minäkuva tulee aktiivisesti ja jatkuvasti rakentaa koko varhaiskasvatuksen ajan. Erityisen tärkeätä tämä on tukea tarvitsevilla lapsilla, jotka monesti saavat päivittäistä kielteistä huomioita jo varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksessa voidaan luoda lapselle vahva itsetunto ja positiivinen kuva itsestään, kyvyistä ja osaamisesta. Myönteinen psyykinen kehitys toimii koko lapsen iän myös suojaavana tekijänä. Tuen tarpeen tunnistamattomuus tai tukitoimien viivyttely on lapsen kehityksen kannalta hyvin haavoittavaa, sillä lapsi muodostaa käsityksen itsestään jo varhaisina vuosina. Käsitys on todettu hyvin pysyväksi vuosiksi eteenpäin. Onkin merkityksellistä miten aikuiset toimivat lapsen varhaisvuosina.

Kirjallinen suunnitelma lapsen varhaiskasvatusajan tueksi

Varhaiskasvatuslain mukaan jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen toteuttamiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattava tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuudet, mahdollinen tuen tarve, konkreettiset tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä seuraaminen. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä henkilöstön ja lapsen vanhempien/hoitajien kanssa. Myös lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon suunnitelmaa laadittaessa. Päiväkodissa kelpoinen lastentarhanopettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa VASUn laatimisesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen voivat osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Tätä useammin se on tarkistettava, jos lapsen tarpeet sitä edellyttävät. Olennaista on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää

tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä.

Ympäristön järjestäminen ja aistiherkkyksien huomiointi

Osa lapsista on hyvin häiriöherkkiä ja monenlaiset aistiärsykkeet haittaavat leikkejä ja muuta tekemisiä. Tiedämme esimerkiksi, että neuropsykiatrisia pulmia omaavat lapset ovat monesti aisteiltaan erilaisia. Lapsen tukitoimien suunnittelussa ja järjestämisessä onkin huomioitava yhtäläillä yksilöön kohdistuvat toimet sekä ympäristöön kohdistuvat toimet. Aistiherkälle lapselle varhaiskasvatusympäristö tulisi järjestää siten, ettei aistiärsykeitä ole liikaa. Osa lapsista reagoi vahvasti aisteillaan. Tämä näkyy esimerkiksi levottomuutena, keskittymisen vaikeutena ja käyttäytymisen pulmakohtina. Ympäristössä tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi valaistukseen, hälyyn ja akustiikkaan. Esimerkiksi isot loisteputkivalaisimet kirkkaan valkoisine valoineen leikkutilassa voi häiritä joitain lapsia huomattavasti ja aiheuttaa levottomuutta. Osalla lapsista tuntoaisti on herkistynyt. Tämä voi näyttäytyä varhaiskasvatuksessa siten, että lapsi ei halua sotkea käsiään esimerkiksi sormiväreihin, muovailuvahaan, veteen tai hiekkaan. Nämä materiaalit ja aineet tuntuvat lapsesta epämiellyttävänä ja se tulee ottaa tosissaan. Lapsi voi olla levoton tai ärtynyt vain sen takia, että hän aistii eri tavalla, ja se häiritsee muuta toimintaa varhaiskasvatuksessa. On huomioitava, että lapsi voi myös kieltäytyä käsienspesusta tai kaverin kädestä kiinnipitämisestä leikin aikana, mikäli lapsen tuntoaisti on herkempi. Lapsen tuntoaisti voi olla esim. tuhatkertainen, jolloin pienikin kosketus tuntuu aivan erilaiselta, jopa kipeältä. Lapsi ei osaa itse kertoa aistitiedon erilaisuudesta, koska hänellä ei ole kokemusta muusta. Aistien toiminta on subjektiivista ja aistiherkkyys on synnynnäistä. Aikuisten tulee huomioida aisteihin liittyvät ärsykkeet ja tehdä ympäristöstä miellyttävä myös häiriöherkälle lapselle. On hyvä tiedostaa, että aisteihin perehtynyttä toimintaterapeuttia (SI-terapeutti) voi pyytää konsultointikäynnille varhaiskasvatusympäristöihin. Varhaiskasvatuksessa on myös hyvä järjestää sellainen tila, jossa on mahdollisimman vähän aistiärsykeitä ja levoton lapsi voidaan toisinaan ohjata sinne esimerkiksi puuhastelemaan yksin tai aikuisen kanssa. Osa lapsista tarvitsee aistikuorman purkua, jotta he kestävät päivän hälinän lapsiryhmässä.

Tärkeät tunnetaidot

Tunnetaidot ja lapsen oma tunnesäätelyn hallitseminen ovat erittäin tärkeitä jo lapselle. Tunnetaidot ovat eräänlainen selviytymiskeino arjen erilaisista tilanteista. Tunteet näkyvät ja tuntuvat lapsessa monella tasolla – kuten fyysisellä tasolla, sosiaalisella tasolla ja itseilmaisussa. Tunnetaidot näkyvät varhaiskasvatuksessa erityisesti vuorovaikutustilanteissa. Esimerkiksi joillekin lapsille pettymys -tunne ja edelleen pettymyksensietokyky on kehittymättä. Näitä on tärkeätä harjoitella jo varhaiskasvatuksen aikana. Lapsen tulee ymmärtää, ettei aina voi olla ensimmäinen tai voittaa peliä / kilpailua. On opittava myös siihen, että joskus häviää ja silloin voi iloita kaverin puolesta. Pettymyksensietokyky on hyvä oppia ennen koulutien alkua.

Tunnetaitoja tulee opettaa jo varhaiskasvatuksessa esimerkiksi tunnepelien tai tunnekorttien avulla. Erilaisista tunteista ja niiden tuntemuksista kannattaa myös keskustella lasten kanssa. Lapset, joilla on hankaluuksia tunnesäätelyn kanssa, yrittävät vain selviytyä tilanteesta jollain tavalla. Heidän voi olla esimerkiksi vaikea rauhoittaa itseään ja keskustella asiasta tai tunne voi

edetä epäsuotuisaksi toiminnaksi saakka. Esimerkiksi aggresssion tunne on tärkeä ja hyväksytty, mutta aggresssion eteneminen aggressiiviseen toimintaa ei ole sallittua. Lapselle tulee opettaa keinoja, miten hän hillitsee tiettyjä tunnetilojaan, etteivät ne ulotu toimintaan saakka. Lasten tulee osata tunnistaa ja huomioida sekä omia tunnetilojaan että kavereiden tunteita. Tunteiden säätelytaidot näkyvät etenkin sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisissa tilanteissa.

Sosiaaliset suhteet ja tilanteet

Joillekin lapsille sosiaaliset tilanteet ovat hankalia ja siksi niitä tulee opetella. Myös kaverisuhteet ja ryhmässä toimiminen voi olla vaikeata tai epämieluisia. On myös lapsia, jotka haluaisivat olla yksin. Tiettyihin oireyhtymiin, kuten autismikirjon lapsille, sosiaaliset suhteet ja tilanteet ovat erityisen hankalia ja niihin tulee olla tukea tarjolla niin ohjatuissa tilanteissa kuin vapaassa leikissä ja ulkoilutilanteissakin. Sosiaaliset tilanteet voivat tuntua lapsesta painajaiselta ja myös tarpeettomilta. Tilanteeseen voi yhdistyä lapsen aistien kuormittuminen esimerkiksi ryhmän hälinän tai kavereiden kosketuksen myötä. Tällöin sosiaaliset tilanteet tuntuvat yhä vaikeammilta. Onkin hyvä huomata, että usein samoilla lapsilla eri pulmakohdat kietoutuvat toisiinsa ja tunteiden pulmat, sosiaalisten taitojen kehittymättömyys sekä aistien herkyys voi hyvinkin olla samalla lapsella.

Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee tunnistaa sosiaalisten tilanteiden vaikeudet ja tapauskohtaisesti pohtia mistä tämä kyseisellä lapsella aiheutuu. Onko kaverisuhteet hankalia esimerkiksi vaillinaisten tunteiden myötä? Tuleeko lasten välillä väärinymmärryksiä tai jatkuvaa riitaa, joka vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin? Kaipaako lapsi aikuisen apua ja sanoittajaa hankaliksi kokemiinsa tilanteisiin? Kuormittuuko lapsi sosiaalisessa ympäristössä ja haluaa siksi vetäytyä ryhmästä? On huomioitavaa, että jotkut lapset tarvitsevat myös aikuisen tukea kaverisuhteisiin ja esimerkiksi leikkiin mukaan pääsemiseen.

Huoli lapsen käyttäytymisestä

Osa lapsista on aggressiivisia tai ainakin heidän käyttäytymisensä huolettaa varhaiskasvatuksen aikuisia ja/tai lapsen huoltajia. On hyvä muistaa, että lapsen aggressiivinen käyttäytyminen on aina jostain opittua (pelit, videot, kaverit, jokin toinen ympäristö tms.) Tämän takia siitä voidaan oppia myös pois antamalla lapselle erilaisia, toisenlaisia toimivia toimintamalleja. Aggressiivisuus ilmenee herkästi lapsella, jolla on heikko kyky toimia ympäristönsä kanssa (esim. ADHD-oireiset lapset). Aggressio on tunne, ei vielä teko. Monesti aggressiiviset lapset omaavat tunteiden säätelyn pulmia, koska tunnetila jatkuu toimintaan. Haastavasti käyttäytyville lapsille onkin hyvin tärkeitä opettaa tunnesäätelyä. Lapsen voi myös olla vaikeata sanoittaa tilanteita (esimerkiksi kielenkehityksen vaikeus/viivästyminen tai suppea sanavarasto) ja se näkyy haastavana käytöksenä. Tällöin aggressiivinen käytös on ainoa toimintatapa, jonka avulla lapsi kokee osaavansa toimia tai selviytyä hankalalta tuntuvasta tilanteesta. Aikuisella on merkittävä tehtävä ensinnäkin nähdä käyttäytymisen taakse sen perusteisiin ja kasvattajana ohjata kohti toivottua toimintatapaa. Lapselle tulee siis opettaa taustalla olevaa kehittymätöntä taitoa, jonka myötä käyttäytymisenkin oletettavasti muuttuu.

Keskittymisen pulmiin tukea

Osalle lapsista keskittyminen on hankalaa. Lapsen keskittymistä voidaan tukea myös varhaiskasvatuksessa monin keinoin. Tarkkaavaisuuden pulmat näyttäytyvät osaksi lapsen levottomuutena tai omiin ajatuksiin vaipumisena. Joillakin lapsilla se näkyy myös haastavana käytöksenä jatkuvan aikuisen negatiivisen palautteen myötä. Struktuurilla on iso merkitys lapsille, joilla on keskittymisen problematiikkaa. Myös lyhyisiin jaksoihin sijoittuva tekeminen (enintään 15min) ja motorisen liikkeen salliminen auttavat lasta keskittymään. Toimintaohjeet tulee olla selkeät ja lyhyet, vain yksi ohje kerrallaan. Ohjeet tulee myös antaa lapselle kohtisuoraan edestä katsekontakti huomioiden. Visuaalinen tuki, kuten kuvat, on hyvä olla tehostamassa ohjetta. Sanallista ohjeistusta voi tehostaa myös esimerkiksi lapsen nimen sanomisella ohjeen alkuun tai lapsen tarkkaavaisuutta herättelemällä olkapäähän kosketuksella.

Usein samoilla lapsilla, joilla ilmenee keskittymisen pulmaa, on työmuistin heikkoutta ja toiminnanohjauksen hankaluutta. Toiminnanohjauksjärjestelmä pysähtyy useasti esimerkiksi toimintatuokion aikana ja lapsi ei pääse eteenpäin tehtävässään. Tämä kietoutuu myös tarkkaavaisuuteen tilanteessa. Nämä tulee huomioida varhaiskasvatuksessa. Lapset tarvitsevat ryhmän ohjauksen lisäksi usein hyvinkin henkilökohtaista ohjausta ja muistuttelua. Kun periaatteena on vahvuusperustainen tuki, tulee myös muistaa, ettei tarkkaavaisuuden tai toiminnanohjauksen pulmat millään tavalla määritä lasta. Lapsella on monia puolia, monenlaista taitoa, osaamista ja vahvuuksia itsessään ja toiminnassaan. Nämäkin lapset tarvitsevat onnistumisten huomiointia, positiivista palautetta yrittämisestä ja etenemisestä, jotta lapsen psyykinen kehitys ei heikenny tuen tarpeista.

Eskarissa näkyvissä oppimisen taidot ja pulmat

Lapsen kehittyminen ja oppiminen on pitkäaikainen prosessi, jonka perusta tunnetaan jo hyvin. Esimerkiksi laskemisen taustalla ovat lukujonotaidot (numeroiden luetteleminen) ja lukumäärien laskemisen taidot (esimerkiksi leluilla yhteenlaskeminen tai joukkojen erotteleminen). Myös ns. pedagogisen kolmion ymmärtäminen (esimerkiksi kolme pikkuauton lukumäärä on sama kuin numerosymboli 3 ja kirjoitettu teksti kolme) alkaa jo esikoulussa ja jatkuu alkuopetukseen. Samoin lukemisen ja kirjoittamisen perusta on fonologiassa (äänteiden tunnistaminen ja kirjainten/tavujen ääntäminen). Hahmottaminen taasen näyttäytyy esimerkiksi värien ja muotojen tunnistamisessa (kolmio, neliö, ympyrä ym.) sekä rakentelussa (palapelit, legot, palikat ym.). Varhaiskasvatuksen lisäksi esikoulussa voidaan todentaa näitä esitaitoja koulua varten. Esikoulussa tulee myös havaita ne lapset, joilla on näissä edellä mainituissa taidoissa merkittävää pulmaa tai viivästymistä. Esikoulun opettaja voi kirjata paljon lapsikohtaista tietoa, taitoa ja osaamista, mutta myös tuen tarpeita koulua varten. Mikäli oppimiseen liittyvissä taidoissa on pulmia tai tuen tarvetta, asia tulee kirjata, tukitoimet aloitettava viimeistään esikoulussa ja tehdyt toimenpiteet vaikutuksineen tulee toimittaa edelleen koulun tietoon jo ennen koulutien alkamista. On huomioitava, että taitojen opettelun prosessissa tapahtuu monenlaista. Lapsen kehittyminen ja edistyminen on hyvä

huomata, vaikka taito ei vielä olisikaan saavutettu. Myönteinen palaute auttaa sinnikkäästi lasta yrittämään ja harjoituttamaan vielä kehittymässä olevaa taitoa.

Varsinkin tukea tarvitsevilla lapsilla nivelpalaveri ja kirjallisten dokumenttien siirto esikoulusta kouluun siirryttäessä tärkeää. Näin varmistetaan, että varhaiskasvatuksen erityisopettaja, tuleva alkuopettaja tai erityisopettaja, lapsi ja lapsen huoltajat ovat tietoisia ja samaa mieltä senhetkisestä tilanteesta, lapsen vahvuuksista, tuen tarpeista ja mahdollisista tarpeellisista tukitoimista koulua varten. Asiat tulee puhua selvästi ääneen, ettei eri osapuolilla ole erilaisia käsityksiä asioista tai tuen tarpeista.

Jokaiselle lapselle on yksilöllisesti pohdittava oikea koulupaikka. Pienryhmiä tarvitaan nyt ja tulevaisuudessa, koska kaikkia tukea tarvitsevia lapsia ei voi koskaan integroida isoihin ryhmiin. Isossa ryhmässä joidenkin lasten on yhä vaikeampi keskittyä ja levottomuus kasvaa. Silloin koulu aiheuttaa ympäristötekijöillä lapselle lisäoireita, eikä tue lasta kuten laki velvoittaa.

Inklusioperiaatteeseen kuuluu, että lähikoulussakin on aina mahdollisuus opiskella pienemmässä ryhmässä yhtenä tuen muotona

11.2. Peruskoulun tukitoimien periaatteita*

11.2.1 Tuki alakoulussa*

Edellinen kappale varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tukitoimista soveltuu myös peruskouluun. Perusopetuslaissa määritellään perusopetuksen tuesta. Meillä on käytössä oppimisen ja koulunkäynnin tuki, jonka myötä oppilailla on oikeus tarvitsemansa tukeen sekä suoraan oppimiseen (esim. oppimisvaikeus) tai välillisesti (esim. keskittymisen hankaluudet) liittyvissä pulmissa sekä myös oppituntien ulkopuolella koulunkäyntiin liittyvissä asioissa (esim. siirtymistilanteet). Oppimisen ja koulunkäynnin tuki on lakisääteisesti jaoteltu kolmeen tuen tasoon – yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen, ks. tarkemmin kpl 3.3. Oppilas voi saada kerrallaan näistä vain yhden tason tukitoimia. Mikäli tuen tarve muuttuu, voidaan tuen tasoa muuttaa nopeastikin, joko vahvempaan tukeen tai lievempään tukeen. Oppilas voi siis yksilöllisesti liikkua eri tukitasojen välillä. On oppilaan etu, että tuen tarvetta tarkastellaan säännöllisin väliajoin.

On hyvä muistaa, ettei perusopetuslaissa mainita ollenkaan lääketieteellisiä luokitteluja eli diagnooseja. Peruskoulussa ei siis tueta oppilaita diagnoosiperustaisesti, eli diagnoosi ei avaa mitään lisätukea eikä sitä tarvita koulussa tukitoimia saadakseen. Erityinen tuki ei myöskään edellytä lääketieteellisiä tutkimuksia eikä diagnoosia. Koulu toimii pedagogisin ratkaisuin. Koulussa tulee saada siis kaikki samat tukitoimet oli diagnoosia tai ei. Diagnoosista ei toki ole mitään haittaa ja oppilas voi tarvita sitä koulun ulkopuolisessa hoidossa tai kuntoutuksessa. On myös huomioitava, että monilla oppilailla on koulun ulkopuolisten tahojen (esim. lääkäri, psykologi) lausuntoja ja suosituksia tarvittavaan tukeen. Nämä lausunnot huomioidaan mahdollisuuksien mukaan tuen suunnittelussa, mutta ne eivät velvoita koulua. Tukitoimet määritellään

pedagogisten ammattilaisten toimesta, ei koulun ulkopuolisten toimijoiden lausuntojen perusteella.

Perusopetuslain mukaisesti koulun tukitoimia tulee saada **heti kun tuen tarve havaitaan**. Kaikki tukitoimet voidaan saada yleisopetuksessa, jos se katsotaan soveliaimmaksi opetusmuodoksi lapselle. Tuen intensiivisyys ja jatkuvuus määrittelee monesti tuen tason. Yleisessä tuessa tuki on löyhempää ja erityisessä tuessa todella intensiivistä. Ainoastaan kokoaikainen erityinen tuki mahdollistaa erityisluokkapaikan ja kokoaikaisen erityisluokanopettajan lapselle. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki tulee järjestää yhteistyössä. Siten oppilaan kaikkien opettajien tulee olla tietoisia, mitä tuesta on sovittu ja kirjattu.

Yleistä tukea annetaan kaikille lapsille luokanopettajan tai aineenopettajan toimesta. Joku lapsi tarvitsee yleistä tukea enemmän kuin toinen. Tukea siis annetaan tuen tarpeiden mukaan.

Konkreettisia vinkkejä koulunkäynnin / oppimisen tukemiseen:

- Wilman kautta yhteistyö kotiin, tuntimerkintöjen ja muun informaation (esimerkiksi formatiivinen arviointi) välittäminen kotiin kuuluu kaikille lapsille. Myös positiivinen palaute, onnistumiset ja hyvät asiat!
- Luokan fyysisen oppimisympäristön muokkaaminen. Ympäristön tulee olla turvallinen kaikille lapsille. Luokan mahdolliset häiriötekijät tulisi poistaa. Usein luokassa on esimerkiksi aistiherkkiä lapsia, joiden kannalta ympäristöä tulee muokata. Huomioi ainakin valaistus, hälyn määrä ja akustiikka.
- Strukturoitu koulupäivä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi kuvien käyttämistä opetuksessa. Koulupäivän aikataulu ja läksyt voidaan merkitä kuvin taululle/seinälle opettajan suusanallisesti annetun ohjeen lisäksi. Osa lapsista tarvitsee visuaalisen tukea huomatakseen ja muistaaksen koulupäivän asioita.
- Yleiseen tukeen kuuluu myös osa-aikainen erityisopetus, joka tarkoittaa erityisopettajan tukea esimerkiksi tiettyssä oppiaineessa, vakka muutoin lapsi opiskelee aivan tavallisessa luokassa luokanopettajan tai aineenopettajan johdolla. Lapsella voi olla esimerkiksi lukivaikeus, ja hän tarvitsee lisäharjoitteita erityisopettajan kanssa.
- Opetuksen eriyttäminen. Tämä tarkoittaa lapselle yksilölliseen tarpeeseen annettavia helpompia tai haasteellisimpia tehtäviä ja opetusta. Alaspäin eriyttäminen voisi olla mahdollista lapselle, jolla on oppimisvaikeus esimerkiksi tietyn aineen kohdalla. Ylöspäin eriyttäminen tulee kyseeseen esimerkiksi kognitiivisesti lahjakkaan oppilaan kodalla, joka turhautuisi tehtäviin, jotka jo osaa. Opettajan tulee siis räätälöidä opetustaan jokaiselle lapselle yksilöllisesti sopivaksi. Kaikille sama opetus ei ole enää tätä päivää.
- Jokaisen oppilaan kehittymisen seuraaminen liittyy myös yleiseen tukeen. Tätä todennetaan arviointikeskusteluissa ja vanhempainvarteissa ja mikäli tarvetta tiiviistikin eri yhteydenottovälineillä ja tapaamisilla.
- Osalle oppilaita läksyt on hankala saada itsenäisesti merkittyä ja myös tähän voidaan tarvita opettajalta apua. Pienet muistilaput kirjan sivulle ovat pieni, mutta tarpeellinen lisä osalle lapsista.

- Yleiseen tukeen kuuluu myös tukiopeetus ja avustaja/ohjaajapalvelut. Esimerkiksi luokassa voidaan tarvita koulunkäynninohjaajaa, josta kaikki lapset hyötyvät.
- Oppilaalle tulee antaa tarvittaessa myös oppimisen apuvälineitä. Esimerkiksi äänikirjat tai tietotekniset apuvälineet.
- Oppilaalla on oikeus myös oppilashuollon, ohjaus- ja tukipalveluihin tarpeen mukaan.
- Osa oppilaista kaipaa tukea siirtymätilanteisiin eri opetustilojen välillä ja myös välitunneilla.
- Oppituntien ulkopuolella tulee suunnitella koulukyydit. Oppilas voi tarvita esimerkiksi saattajan koulutaksiin ja se tulee opettajan (tai avustajan) huomioida.
- Myös oppitunteja ennen tai jälkeen pidettävät koulun erilaiset kerhot ym. harrastusmahdollisuudet voivat olla tukitoimina tukea tarvitsevilla lapsilla.
- Kodin ja koulun yhteistyö on merkityksellistä eikä sitä voi korostaa liikaa. Kodin on saatava tietää kun pohditaan uusia tukitoimia ja vain avoimuus mahdollistaa luottamuksellisen suhteen opettajan ja huoltajien välillä – lapsen parasta aina ajatellen.

Tehostetun tuen tasolla on saatavilla kaikki yleisen tuen muodot, mutta niitä voidaan tarvita enemmän tai intensiivisemmin kuin yleisen tuen tasolla on mahdollista saada.

Erityistä tukea tulee antaa silloin kun tehostettu tuki ei ole riittävää. Lapsella voi olla senkaltaisia tuen tarpeita, että tarvitaan jatkuvia, moninaisia ja intensiivisiä tukimuotoja sisältäen kokoaikaisen erityisopetuksen. Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä hallinnollinen, kirjallinen päätös, jota **tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä**. Tällä halutaan varmistaa, että nivelvaiheessa alakoulusta yläkouluun on suunniteltu myös oppilaan mahdollinen tuen tarve. Erityisen tuen päätöksessä on aina mainittava opetusmuoto sekä oppilaan tarvitsemat palvelut. Erityiseen tukeen siirto tehdään Joensuussa ja Kontiolahdessa mm. jos oppilas opiskelee pienryhmässä yli puolet viikoittaisesta oppituntien määrästä tai jos oppiaineita yksilöllistetään. Yksilöllistämistä tuen muotona on tärkeää käyttää maltillisesti. Lain mukaan oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää vasta sitten, jos edes oppiaineen keskeisiin sisältöihin liittyvien tavoitteiden saavuttaminen hyväksytysti (arvosana 5) ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista. Esimerkiksi kieli- ja kulttuuritausta, poissaolot, motivaation puute, puutteellinen opiskelutekniikka tai käyttäytymisen haasteet eivät sellaisenaan voi olla syynä oppimäärän yksilöllistämiseen, vaan oppilasta tulee tukea näissä asioissa. Ennen yksilöllistämistä tulee myös pohtia, miten se vaikuttaa toisen asteen opintoihin. Mikäli perusopetuksen vaadittavia asioita ei edes opeteta, toisen asteen opinnot voivat jatkumona olla opiskelijalle huomattavan hankalia eikä peruskoulun asioihin ehditä palaamaan enää toisella asteella. Tämä vaikuttaa opiskelijan itsetuntoon ja motivaatioon toisella asteella. Yksilöllistämisestä on aina keskusteltava monelta näkökannalta oppilaan ja huoltajan kanssa.

11.2.2 Tuki yläkoulussa*

Yläkoulussa on käytössä sama perusopetuslakiin perustuva oppimisen ja koulunkäynnin tuki kuin alakoulussa (yleinen, tehostettu ja erityinen tuki, ks. kappaleet 3.3. ja 11.2.1.). Alakoulusta yläkouluun siirryttäessä nivelvaiheeseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Nivelvaihe on tärkeä

siirtymä **luokanopettajajärjestelmästä aineenopettajajärjestelmään**. Tukea tarvitsevilla oppilailla nivelpalaverin järjestäminen on tärkeää. Kuudennen luokan luokanopettaja tai erityisopettaja kutsuu nivelpalaveriin ainakin yläkoulun erityisopettaja, mahdollisuuksien mukaan myös rehtorin tai tuleva ryhmänohjaajan, mikäli se on tiedossa. Paikalla tulee olla myös oppilas ja hänen huoltajansa. Jos oppilaalla on esimerkiksi terapeutteja tai muita hoitokontakteja koulun ulkopuolella, heitäkin voidaan kysyä mukaan (huoltajan suostuessa).

Nivelvaiheessa tulee varmistaa tukitoimien riittävyys ja jatko sekä esimerkiksi alakoulussa tehtyjen dokumenttien siirto yläkouluun, jotta tarvittavat tukitoimet käynnistyvät myös aineenopettajajärjestelmässä heti yläkoulun alkaessa. Nivelpalaverissa on hyvä yhdessä käydä läpi oppilaan alakoulun tuen tarpeet ja toteutuneet toimet tukimuodot. Myös oppilaan voimavarat ja vahvuudet on huomioitava, jotta ongelmakeskeinen puhe ei korostu keskustelussa. On tärkeää kuunnella oppilaan oma näkökulma oppimiseen ja osaamiseen sekä tuen tarpeisiin. On tärkeää myös ottaa kantaa mahdolliseen tehostetun tai erityisen tuen tarpeeseen ja opetusmuotoon (pienryhmä vai iso ryhmä) yläkoulussa. Huomioi, että monelle oppilaalle kipupisteenä on koulutusjärjestelmän muuttuminen tutusta luokanopettajasta vaihtuviin moniin aineenopettajiin ja moniin erilaisiin luokkatiloihin usein alakoulun oman luokan sijaan. Yläkoulun erilainen opetuksen toteuttaminen vaatii siten oppilaalta enemmän itseohjautuvuutta ja esimerkiksi eri luokkien löytämisen. Yläkoulussa voidaankin tarvita esimerkiksi vahvempaa tukea siirtymistilanteisiin verrattuna alakoulun tuen tarpeeseen.

Tukitoimet perustuvat yhteistyöhön ja ratkaisukeskeisyyteen

Yläkoululaisetkin ovat vielä aika "pieniä" ja hekin tarvitsevat sitä, että aikuinen vastaa toiminnan ohjaamisesta. Oppilaiden ääntä kyllä kuunnellaan, mutta opettajan tehtävä on pitää huolta siitä, että oppimisympäristö ja opetusmenetelmät ovat sellaisia, että kaikilla on mahdollisuus oppia, päästä parhaimpaansa ja jatkuvasti kehittyä. Jos oppilaalla on laajempia pulmia, on hyvä pitää ainetta opettavien opettajien kanssa erillinen keskustelutuokio, jotta varmasti oppilaalla tai koko ryhmällä ovat johdonmukaisen tarpeelliset tukitoimet käytössä. On tärkeää kirjata jokaisen tukea tarvitsevan oppilaan tukimuodot wilman asiankirjoihin näkyville otsikoittain – huomioiden tunti- ja koetilanteet, joissakin tapauksissa välituntitilanteet, tukiopetuksen muodot ja tarve, oppilaan oman vastuunotto oppimisestaan, osa-aikaisen erityisopetuksen ja eriyttämisen monet keinot jne. Näin nuoren kotonakin tiedetään, mitä tukea oppilas saa koulussa ja mihin tukimuodot perustuvat. Laaja-alainen erityisopettaja auttaa ja konsultoi jokaista aineenopettajaa tuen suunnittelussa ja toteutumisessa integroiduilla oppilailla.

Struktuurit

Niin tukea tarvitsevat oppilaat kuin tukea tarvitsemattomatkin hyötyvät struktuurista. Joillekin se on ensiarvoisen tärkeää. Struktuureista ei ole kenellekään haittaa. Opettajan tulee miettiä koko ryhmää hyödyttäviä toimintamalleja. Toki pitää huomioida oppilaiskohtaisesti myös yksilölliset tarpeet, mutta aika monta yksilöllistäkin tarvetta voidaan ottaa huomioon siinä, kun suunnitellaan koko ryhmän opetusta. Struktuureissa huomioidaan myös oppimistapojen vaihtelevuus ja toiminnallisuus. Esim. tunnin kulku avataan taululle mahdollisen kuvatuun kanssa tai oppitunneille mietitään sama struktuuri, joka toistuu viikosta toiseen, esim. keskustelu ja tehtävät.

Opetuksen ennakointi ja johdonmukaisuus

Osa oppilaista häiriintyy opetuksen epäjohtamuksesta ja opettajan poukkoilevasta sekä ennalta-arvaamattomasta toiminnasta. Epäjohtamuksesta kouluympäristössä voi syventää tukea tarvitsevan oppilaan tai koko luokan vaikeuksia ja olla jopa esteenä oppimiselle. Ennakointi onkin yksi tärkeimmistä opettajan työvälilinjista oppilaiden tukemisen onnistumisessa. Koulussa on tärkeää ylläpitää yhteisiä sääntöjä ja niissä pyrkiä olemaan johdonmukainen. On hyvä kiinnittää huomiota siihen, mitkä tukikeinot kussakin ryhmässä ovat toimivia.

Oppitunneilla tunnin aloituksella ja lopetuksella luodaan raamit tunnille. Erityisesti jos oppilaalla on erilaisia oman toiminnan ohjauksen haasteita täytyy miettiä selkeä, rajattu ohjeistus ja työskentelytavat. Oppilas ei pääse tehtävissä alkuun, jos ohjeistus on epäselvä tai liian laaja ja työt vain jäävät tekemättä. Näin ollen ilmiöidenkin opettamisessa ja oppimisessa tukikeino on rajata aihetta. Myös koulupäivän muutokset ja poikkeusaikataulut ennakoitaa oppilaille. Oppilaiden integrointi luokasta toiseen vaatii hyvää suunnittelua ja yhteistyötä opettajien kesken, jotta se toimii. Mitä parempi oppilaantuntemus, sitä helpompi on tukea. Integraatiotilanteissa tämä on myös ensiarvoisen tärkeää huomioida – sekä pienryhmissä että eri kieli- ja kulttuuritaustaisilla oppilailla.

Opetuksen tavoitteellisuus

Tavoitteiden esiin tuominen ja selkiyttäminen on tärkeitä. Osalle oppilaista tavoitteet voivat olla liian abstrakteja, joten nämä tulee selkeyttää ja konkretisoida ryhmälle. Esimerkiksi ryhmän tulee tietää miten oppilaan tulee toimia, jotta hän voi saada kiitettävän tai hyvän arvioinnin. Kaiken palautteen tulee olla kannustavaa ja osoittaa, millä keinoilla seuraava "taso" voidaan saavuttaa. Tähän voi liittyä jo myös se, että yhteisesti mietitään millaisella toiminnalla voi saada Wilmaan hyvä-merkinnän tai muun positiivisen merkinnän. Avataan odotukset kaikille ymmärrettäväksi. Oppilaille tulee myös avata selvät säännöt. Mitä tapahtuu, jos hölmöilen jotenkin? Miten voin tukea myönteistä käytöstä ja toimintaa ryhmässäni?

Oppimisen apuvälineet

Apuvälineiden käyttö on jo arkipäivää, kuten äänikirjat, lukikalvot ja -viivaimet, matematiikan konkreetti oppimismateriaali tai tietokone ja laskin. Keskittymisen tukemiseen voi toimia hienomotoriset apuvälineet, kuten piirtelyn salliminen, stressipallo / lelu, sinitarra tai vaikkapa klemmarit. Osa oppilaista tarvitsee osiin pilkotut tehtävät ja pienen hetken muuta tekemistä tai pientä motoriikkaa väliin, jotta jaksaa taas keskittyä. Oppimisympäristön tulee myös tukea oppimista eli häiriötekijöitä on rajattava. Digitaalisen oppimisen apuvälineet ovat hyvä lisä, mutta eivät itsetarkoituksellisia. On myös oppilaita, jotka tarvitsevat esim. digitaalisten matematiikan pelien rinnalle konkreettista matematiikan välineistöä. On huomattava, että tietokoneohjelma ei riitä kaikille asian oppimiseen.

Osaamisen näyttäminen

Jokaisella oppilaalla tulee olla mahdollisuus monin tavoin näyttää osaamisensa. Kannattaa hyödyntää erilaisia vaihtoehtoisia menetelmiä oppilaan tuen tarve huomioiden. Seuraavassa ideoita, miten voidaan tukea tehtävissä ja kokeissa, jotta oppilas saa näyttää osaamisensa:

- Kysymykset selkokielellä

- Kysymysten lukeminen ääneen
- Tehtävän / kokeen suullinen täydentäminen
- Erillinen rauhallinen tehtävä- / koetila
- Tauotus, mikäli keskittyminen hankalaa
- Lisäaika tehtävässä / kokeessa
- Tehtävät / Kokeet pareittain tai pienryhmissä
- Lunttilappukokeet
- Suulliset kokeet / tehtävät / esitelmät, jos kirjallinen tuottaminen on hankalaa
- Kirjalliset kokeet / tehtävät / esitelmät, jos suullinen esitys on hankalaa
- Kokeet, joissa saa olla materiaalit mukana (open book)
- Ennakkoon annetut kysymykset / kysymyspatteristo, josta tulee osa kokeisiin
- Tekniikan hyödyntäminen tehtävä- / koetilanteessa
- Suppeampi tehtävä- / koealue, vain pääasiat?
-> Opetussuunnitelman painoalueet, ydinsisällöt tavoitteina
- Sarjakuvat, portfoliot, esitelmät, projektityöt kokeen / tehtävän sijasta

Muita hyväksi todettuja tukitoimia:

- Opettajan asenne ja kohtaamisen taidot
- Istumajärjestys työrauhan takaamiseksi
- Ympäristön muokkaaminen, esim. aistinsäätelyhäiriöiden huomiointi (huom! avoimet oppimisympäristöt eivät tue kaikkia)
- Keskeisten käsitteiden ja tunnin kulun avaaminen taululle oppitunnin aluksi
- Suulliseen opetukseen tarvittaessa visuaalista materiaalia (kuvatuki)
- Sanallisten pitkien tehtävänantojen osiin jakaminen ja tehtävänantojen selkiyttäminen, sekä varmistus, että oppilas ymmärsi tehtävänannon.
- Monenlaisten oppimis- ja muististrategioiden hyödyntäminen opetuksessa
- Eriyttäminen ylös- ja alaspäin oppilaan taitojen mukaisesti (huomioidaan myös lahjakkaat, mutta esimerkiksi keskittymisen tukea tarvitsevat oppilaat)
- Urakat sopivat myös hyvin tiettyihin oppiaineisiin
- Samanaikaisopetus, jotta aineenopettajille saadaan jaettava erityispedagogisia menetelmiä

Rakennetaan nuori vahvaksi

Konkreetin erityispedagogisen tuen rinnalla jokaisen aikuisen tulee huomioida psyykkisen tuen merkitys nuorelle. Erityispedagogisia menetelmiä ja positiivisen pedagogiikan menetelmiä on suositeltavaa toteuttaa rinnakkain yläkoulussa. Tukitoimien rinnalla tulee huomioida, että nuoruus on mahtavaa aikaa rakentaa omaa identiteettiä, saada nuori tietoiseksi omasta osaamisesta, onnistumisista, vahvuuksista ja suunnitella vähitellen jo tulevaisuutta. Käytännön tukitoimien rinnalla opetetaan ja herätellään nuoren itsetuntemusta ja autetaan nuorta näkemään omaa osaamistaan ja onnistumisiaan. Myös itsestä ja toisista välittämistä ja vuorovaikutuksen merkitystä ryhmässä käydään järjestelmällisesti läpi. Näin annetaan jokaiselle yläkoululaisille tärkeitä psyykkistä pääomaa, voimatyökaluja tulevaisuutta varten. Jokaisen opettajan ja ohjaajan tärkeä työ on vahvistaa nuoren psyykkistä kehittymistä huomioiden esimerkiksi oppilaan itsetunto, itseluottamus ja minäkäsitys. Nämä ovat kietoutuneena esimerkiksi sinnikkyyteen harjoitella uusia

asioita, motivaatioon oppia ja oppimisen iloon sekä onnistumisiin. Yhtä tärkeää on oppia keinoja myös pettymyksiin ja epäonnistumisen tilanteisiin, nähdä valo tunnelin päässä ja päästä läpi tarvittaessa harmaan kiven. Jokaista oppilasta tulee auttaa pääsemään kivikoistakin yli motivoituneena ja oppimisen tavoite saavuttaen.

11.3. 2. asteen tuki

Oppivelvollisuus laajenee 1.8.2021 alkaen 18 ikävuoteen ja muuttuu maksuttomaksi. Uudistus tuo mukanaan ohjaus- ja valvontavastuita niin perusopetukseen, koulutuksen järjestäjille ja asuinkunnille mm. henkilökohtaisen oppilaanohjauksen kirjaamisineen 8.-9. luokilla, 2. asteella haku- ja opintojen aloittamisen seuraamisen, oppivelvollisuuden etenemisen seuraamisen sekä ilmoitusvelvollisuuden. Uudistus saattaa lisätä myös opiskelijahuoltopalvelujen kysyntään jo aikaisemmassa tuen vaiheessa ennaltaehkäisemään opintojen etenemisen hidastumista tai keskeytystä.

11.3.1 Ammatillisen koulutuksen pedagoginen tuki*

Koulutusjärjestelmässämme on erilainen lainsäädäntö perusasteella ja ammatillisella toisella asteella. Molemmissa laeissa käytetään esimerkiksi erityisopetus-termiä, mutta tuen taso ja määritelmä ovat erilaiset. Ammatillisen koulutuksen toimijoilta kuulee usein käytettävän termiä erityinen tuki, mutta **se ei tarkoita saamaa kuin peruskoulun oppimisen ja koulunkäynnin tuen ylin taso, erityinen tuki**. Peruskoulussa annettava erityisen tuen tiiviys tai tehokkuus ei siis ole sama ammatillisessa koulutuksessa. Ammatillisessa koulutuksessa ei ole tuen kolmiportaisuutta eikä siten esim. tehostettua tukea olemassa lainsäädännössä. Myös erityisen tuen resurssointi on erilainen. Peruskoulussa erityisessä tuessa oppilaalla voi olla kokoaikainen tai osa-aikainen mahdollisuus erityisopettajan palveluihin, erityisopettajia ollen enemmän oppilaitoksessa. Ammatillisella puolella yksi ammatillinen erityisopettaja voi vastata esimerkiksi 500 opiskelijan tukemisesta. Hyppäys peruskoulun erityisopetuksen resursseista toisen asteen erityisopetusresurssiin on siis valtava.

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa käytetään lakia ammatillisesta koulutuksesta (531/2017). Laki uudistui vuoden 2018 alussa ja käytännössä puhuttiin ammatillisen koulutuksen reformista. Laissa on 64 § Erityinen tuki, jossa todetaan seuraavasti:

“Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelijajärjestelyitä.” Laissa myös todetaan, että ammatillisessa koulutuksessa erityisen tuen antamisen tavoitteena on lisäksi edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa.

Ammatillisessa koulutuksessa laaditaan HOKS

Ammatillisessa koulutuksessa laaditaan kaikille lakisääteisesti HOKS eli henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma. HOKS tulee tehdä ammatillisten opintojen alussa, jotta tuen tarpeet tulevat kirjatuksi ja toteutettaviksi. Lain mukaisesti koulutuksen järjestäjä laatii ja päivittää henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman yhdessä opiskelijan kanssa. Suunnitelman laadintaan ja päivittämiseen osallistuu koulutuksen järjestäjän nimeämä opettaja, opinto-ohjaaja tai tarvittaessa muu koulutuksen järjestäjän edustaja. HOKSiin tulee kirjata niin tuen tarpeet kuin opiskelijan vahvuudet ja osaaminenkin. Alaikäisen opiskelijan huoltajalla tai laillisella edustajalla tulee olla mahdollisuus osallistua opiskelijan HOKSin laadintaan ja päivittämiseen.

Huoltajien on hyvä huomioida, että erityisopettaja on erityispedagogiikan ammattilainen ja kun HOKSia laaditaan tukea tarvitseville opiskelijoille erityisopettajan ammattitaitoa tulee hyödyntää. Ammatillisen opettajan tai opinto-ohjaajan koulutukseen ei kuulu erityispedagoginen osaaminen. HOKSiin tulee kirjata pedagogiset tukitoimet, jotta ne voidaan toteuttaa. Esimerkiksi ADHD:ta tuetaan hyvin eri tavalla riippuen sen alatyypistä ja ilmiasusta. HOKSiin ei siis kirjata lääketieteellisiä luokituksia, vaan muutetaan ne pedagogiksi kirjauksiksi ja konkreetiksi tukitoimiksi sekä oppitunneille että koulutussopimusjaksoille työelämään. Tuen tulee myös toteutua. Lakisääteisellä dokumentilla ei ole merkitystä, jos sitä ei laiteta laajasti täytäntöön ja tieto suunnitelluista ja kirjatusta tukitoimista kulje kaikille opettajille sekä ohjaajille.

Erityisopettajien koulutusten erot perusasteella ja toisella asteella

Opiskelijoiden ja huoltajien on hyvä tiedostaa, että meillä on erilaiset pätevyysvaatimukset eri koulutusasteen ammattilaisille. Perusasteella laaja-alaisen erityisopettajan tai erityisluokanopettajan pätevyyden saa vain viiden vuoden yliopistokoulutuksen kautta. Erityisopettajat ovat siis opiskelleet paljon erityispedagogiikkaa, erilaisia sairauksia, oireyhtymiä, vammoja ym. ja näiden oppilaiden tukemista ja monenlaisia erityispedagogisia menetelmiä. Toisella asteella pätevyudeksi riittää ammatillisen erityisopettajan pätevyys. Tämä tarkoittaa vuoden erityisopettajaopintoja ammattikorkeakoulussa. Vuoden ja viiden vuoden koulutuksen pituuserot erityispedagogiikan opiskelussa tuottaa väijäämättä eroja näille ammattilaisille myös heidän työssään, koska vuodessa ei ehdi millään läpi käydä viiden vuoden asioita erityispedagogiikasta. Useilla ammatillisten oppilaitosten opettajilla on toki muun alan koulutusta ja osaamista, mutta erityispedagogiikkaa he ovat usein opiskelleet vähemmän. Kun samaiset tukea tarvitsevat nuoret siirtyvät peruskoulusta ammattikouluun, olisi hyvin tärkeää, että myös erityisopettajalla olisi yhtä hyvät, laajat ja ajantasaiset tiedot ja taidot nuorten tukemiseen. Tällä hetkellä se ei toteudu, koska koulutukset ovat erilaiset ja eri laajuiset. Konkreettinen tärkeä tukemisen edellytys opiskelijalle on erityisopettajan pedagoginen ja monenlaisten menetelmien osaaminen.

Perusasteelta ratkaiseva nivelvaihe toiselle asteelle

Perusasteella tehostettua tai erityistä tukea saavien oppilaiden opinto-ohjaus on todella tärkeää. Opolla tulee tiedossa, minkälaisia oppilaitoksia hän suosittaa tai ehdottaa (tietenkin nuoren mielenkiinnon mukaisesti) huomioiden mahdollisuudet toisen asteen oppilaitoksen antamiin

tukitoimiin. Opolla tulee olla siis tietoa, mihin hän on oppilaansa lähettämässä. Huoltajat eivät monesti ole tietoisia tukitoimien erilaisuudesta perusasteen ja toisen asteen välillä. Huoltajien on myös hyvä tietää, että ammatillisissa erityisoppilaitoksissa tukea saa enemmän, joskaan kaikki nuoret eivät sinne halua hakeutua tai heitä ei oteta kesken vuoden erityisoppilaitoksen opiskelijoiksi.

Meillä on suuri joukko nuoria, jotka tarvitsevat hyvin vahvan ”saattaen vaihdettavan” toimintatavan nivelvaiheeseen perusasteelta toiselle asteelle. Esim. neuropsykiatrista problematiikkaa omaavien opiskelijoiden toiminnanohjauksen taidot ovat monesti ikätasoa heikkommat ja siirtymätilanteet voivat tuntua vaikeilta. Samaan aikaan myös nuoren huoltajat voivat ajatella, että nuoren täytyy olla jo omatoiminen, ottaa vastuu itsestään ja opinnoistaan. Osalle nuorista tämä yhtäkkinen omatoimisuus ei sovi tai onnistu, vaikka he haluaisivat. He tarvitsevat siirtymävaiheeseen aikuisen (esim. (erityis)nuorisotyöntekijän?) vahvaa tukea.

Perusasteella tehdyt dokumentit siirtyvät toiselle asteelle

Perusasteelta lähdettäessä tulee varmistaa, että kaikki dokumentit siirtyvät nuoren mukana. Tämä varmistetaan pyytämällä huoltajalta lupa tietojen siirtoon jo perusopetuksen loppuvaiheessa. Käytännössä erityisopettajan tulisi huolehtia asiasta ainakin erityisen tuen oppilaiden osalta. Lain mukaisesti dokumentit voidaan siirtää vasta, kun yhteishaun tulokset ovat selvillä. Dokumenttien siirtyminen nopeuttaa tukitoimien käynnistämistä toisella asteella. Varsinkin jos samaisella ammatillisella erityisopettajalla on paljon aloittavia ryhmiä (kuten monesti on), esimerkiksi luki- ja matematiikkatestaukset ja niiden tulosten tulkinnat vievät alusta viikkoja aikaa. Mikäli toisella asteelle saadaan dokumenteista tietoa mahdollisista oppimisen pulmista tai muusta tuen tarpeesta, nämä voidaan heti huomioida opiskeluissa. Aina nuori ei halua tai osaa kertoa itse missä tarvitsee apua opinnoissaan.

Pienryhmästä isoon ryhmään

Osalle nuorista on suuri muutos siirtyä perusopetuksen pienryhmästä (10 oppilasta) ammattioppilaitoksen isoon opiskeluryhmään (30 oppilasta). Joillekin nuorille tämä tulee ikäänkuin shokkina eli asiasta ei ole puhuttu perusopetuksen puolella. Ammatillisella puolella meillä on oppilaitoksia ja linjoja, joissa ei ole ollenkaan pienryhmiä. Pienryhmäopetus puoltaa ehdottomasti paikkaansa myös toisella asteella ja tämä tulisi ehdottomasti huomioida yhtenä tukimuotona nuorelle.

Minkälaista muuta tukea nuori tarvitsee toisella asteella?

Tukitoimet tulee räätälöidä yksilöllisesti tuen tarpeiden mukaisesti. Tuen tarve tulee tunnistaa, jotta tukitoimet voidaan kohdistaa asianmukaisesti.

Struktuurit

Tukea tarvitsevalle opiskelijalle struktuurien käyttäminen on ensiarvoisen tärkeää. Struktuurit luovat turvaa ja auttavat oman toiminnan ohjauksessa. Struktuureja ovat esim. oma lukujärjestys ja oma ryhmä. Struktuureita ovat myös jokaisen opettajan oppitunnin suunnitteleminen kaikkien opiskelijoiden kannalta, esim. huomioiden keskittymisen pulmat oppitunti jaotellaan eri osioihin.

Struktuureissa havaitaan myös oppimisympäristön merkitys oppimiseen kuten aistien erilaisuudet. On hyvä huomioida, että yhä enenevässä määrin opetuksen siirtäminen työympäristöihin vaatii struktuurin toteuttamista myös työelämän ohjaajilta. Työelämän edustajien, jotka ohjaavat nuoria tulee siis tuntea myös erityispedagogiikkaa tukea tarvitsevien ammatillisten opiskelijoiden näkökulmasta.

Elämännhallinnan taidot

Toisella asteella tarvitaan yhä vahvemmin esim. nuoristyön kanssa toteutettavaa yhteistyötä, jotta osaltaan saadaan estettyä/vähennettyä opiskelijoiden putoamista opinnoista. Osalla opiskelijoista on suuria elämännhallinnan vaikeuksia ja jo vuorokausirytmihäiriöitä. Jos nämä nuoret eivät jaksa aamulla herätä ja saapua kouluun, tiiviitkään tukitoimet ammattioppilaitoksen puolelta eivät ole riittäviä. Nuoret tulee saada kouluun ja tähän tarvitaan huoltajien kanssa yhteistyötä.

Itsetunnon vahvistaminen, osaamisen, onnistumisen ja vahvuuksien tunnistaminen

Läpi ammatillisen koulutuksen opiskelijan nuoren itsetuntoa tulee vahvistaa. Varsinkin tukea tarvitsevien nuorten kohdalla on todettu olevan jo varhain negatiivista käsitystä itsestä ja omista kyvyistä sekä osaamisesta. Mikäli nuori saa ammatilliselta signaalin, ettei hän osaa – eikä saa apua tarvittaessa, tämä aiheuttaa nuorelle epäonnistumisen kokemuksen. Myös liika itsenäisyys ja vähäiset oppitunnit voivat aiheuttaa negatiivisia ajatuksia osaamiseen. Nuoret ovat aikuistumassa – hankkien myös itsenäistymisen ja oman pystyvyyden taitoja. Ammatillaisten tehtävänä on ohjata nuori kohti vahvuusalueitaan tukien ja ohjaten kohti itsenäistä elämää. Positiivisen pedagogiikan hyödyntäminen ja soveltaminen ammatilliseen koulutukseen on tärkeitä, jotta jokainen ammattiin valmistuva nuori tuntee oman persoonansa eri puolet ja niiden hyödyntämismahdollisuudet tulevassa ammatissaan ja esimerkiksi jo työnhakuvaiheessa ja työhaastattelussa.

Perustiedot kuntoon ammatillisia opintoja varten

Osalla opiskelijoista peruskoulun pohjatiedot ovat heikot, koska toiselle asteelle hyväksytään nykyään koulutustakuun myötä kaikki hakijat peruskoulun opiskelumenestyksestä huolimatta. Mikäli nuori ei osaa esimerkiksi kunnolla lukea, tulkita lukemaansa tai laskea perusopetusten vaatimusten mukaisesti, ammatillisen tutkinnon opiskelu voi tuntua hyvinkin vaikealta. Taustaosaaminen tulisikin kartoittaa ja tarjota tukea jo perustietojen täydentämiseen. Esimerkiksi lääkelaskukurssi voi olla mahdotonta aloittaa, jos opiskelija ei osaa jako-, kerto- tai prosenttilaskua.

Oppimisvaikeuksien tunnistaminen

On hienoa, että toisella asteella tehdään kartoitukset luku- ja kirjoitustaidon sekä laskemisen osalta. Näiden lisäksi muut oppimisen pulmat tulee tunnistaa ja huomioida opinnoissa. Esimerkiksi hahmottamisvaikeuden tunnistaminen on oleellista. Opinnoissa ammatillisilla opettajilla on merkittävä rooli, joten tieto oppimisen pulmista tulee saattaa myös heille ja se tulee huomioida esimerkiksi kyseisen opiskelijan opetukseen kuuluvassa kirjallisessa materiaalissa. Tiedonkulku erityisopettajan ja opiskelijan muiden opettajien välillä on siten keskeistä.

Ennaltaehkäisevä tuki

Toisella asteella tulisi antaa ennaltaehkäisevää tukea eli huomata nuori heti, kun opiskelu tuntuu hankalalta ja merkit ensimmäisten tehtävien tekemättömyydestä on näkyvissä. Odottelu ei auta. Vähitellen nuori kokee koulunkäynnin vaikeaksi, jättää tiettyjä, vaikeilta tuntuvia oppitunteja väliin ja vähitellen rästejä tulee lisää. Asioihin ajoissa puuttuminen on tärkeää, ettei rästejä tulisi. Jälkeenpäin tuki on monesti "tulipalojen sammuttamista", jotain saadaan tehtyä, mutta hetken kuluttua taas on rästejä, jos ei päästä puuttumaan rästien aiheutumisen syihin ja näin rästikierre on valmis.

Samanaikaisopetus

Samanaikaisopetus tulee myös saada yhä vahvemmin ammatilliseen koulutukseen. Ammatillinen opettaja ja erityisopettaja –työpariajattelu hyödyttää yksittäisten opiskelijoiden lisäksi koko ryhmää. Opetuksen lisäksi tulee resurssoida opettajille suunnittelu-aikaa, jottei erityisopettajan työnkuvaksi jää ryhmän avustaminen. Samanaikaisopetus on hyvä lisä yksittäisiin opiskelijan tukitoimiin ja pienryhmäopetukseen.

Tukea itsenäisiin oppitunteihin

Lähiopetuksen resurssien pienentyessä osa oppitunneista toisen asteen koulutuksessa on ns. itsenäistä opiskelua. Usein ammatillinen opettaja antaa tehtäviä tai projektityötä näille tunneille. Opiskelijoille, joilla on toiminnanohjauksen pulmia, on itsenäisesti vaikeata aloittaa tehtäviä, ja edelleen hankalaa tehdä tehtäviä keskittyneesti monenkin välivaiheen kautta loppuun saakka. Tehtävät jäävät monesti tekemättä. Itsenäiset tunnit ovat siis ns. hukkaan heitettyä aikaa tukea tarvitseville opiskelijoille. Kun tuen tarve tiedetään, ei voida edellyttää, että nuoret toimisivat itsenäisesti. Voisivatko nämä opiskelijat mennä tekemään tehtävänsä esimerkiksi erityisopettajan luo itsenäisten tuntien ajaksi?

VALMA-opetus

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus – VALMA on hyvä vaihtoehto silloin, kun tarvitaan esimerkiksi opiskelutaitojen vahvistamista. Silloin taas kun opiskelija tarvitsee tukea esimerkiksi oppimisvaikeuksiin, VALMA ei tuo apua, koska oppimisvaikeudet ovat pysyviä, osaltaan geeniperustaisia pulmia. Oppimisvaikeudet eivät siten häviä lukukauden tai lukuvuoden VALMA-jaksolla.

11.3.2. Lukion pedagoginen tuki*

Tarvitaanko lukiossa erityisopetusta?

Usein tunnutaan ajattelevan, ettei lukioon hakeudu tukea tarvitsevia opiskelijoita, joten heille ei tarvitse suuremmin tarjota tukitoimiakaan. Tutkimusten mukaan lukiossa kuitenkin opiskelee nuoria, joilla on todettu peruskoulun aikana keskittymisen pulmia tai oppimisvaikeuksia ja niihin tulee edelleen lukioaikana tarjota tukea jatkumoajattelulla. Nuorilla on myös monenlaista muun tyyppistä tuen tarvetta ja on oikeus tarvitsemaansa tukeen.

Mitä sanoo laki?

Elokuun alussa 2019 otettiin käyttöön uusi lukiolaki, jonka myötä tukea tarvitsevien lukiolaisten oikeus tukitoimiin vahvistui. Lukioihin tulee myös palkata erityisopettajia varmistamaan oppijoiden tukemista. Aiemmin siihen ei ole ollut lainsäädännöllistä velvoitetta. Uudessa lukiolaissa todetaan seuraavasti:

28 § Oppimisen tuki

Opiskelijalla, jolla on kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi vaikeuksia suoriutua opinnoistaan, on oikeus saada erityisopetusta ja muuta oppimisen tukea yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti. Tukitoimet toteutetaan opetushenkilöstön yhteistyönä.

Tuen tarvetta tulee arvioida opintojen alussa sekä säännöllisesti opintojen edetessä. Tukitoimet kirjataan opiskelijan pyynnöstä opiskelijan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan.

Annettavia tukitoimia ei automaattisesti kirjata dokumenttiin kuten peruskoulussa. Opiskelijoiden ja huoltajien on hyvä tiedostaa tämä: **Tukitoimien kirjaamista tulee siis erikseen pyytää lukiossa.**

Mihin lukiossa saa tukea?

Aika usein kuulee, että lukiossa keskitytään vain mahdollisen lukivaikeuden testaamiseen. Tämä toki sen takia, että ylioppilaskirjoituksissa keskivaikean tai vaikean lukivaikeuden takia voi saada esimerkiksi lisäaikaa kokeeseen. Aiemmin todetun lukivaikeuden tms. jälkeen lukiossa on voinut olla vaikeaa saada tukitoimia. Se siis todettiin vain yhden kokeen takia, ilman, että asialle olisi suunniteltu muita tukitoimia tai erityisopettajan palveluita. Nuoret olisivat kaivanneet myös lukipulmissaan konkreettista apua esimerkiksi pitkien ja monimutkaistuvien tekstien lukuun ja kirjoittamiseen. Siksi lakimuutos ja velvoitus opintojen tukemiseen, ei vain yo-kokeen tukemiseen, otetaan ilolla vastaan. Tärkeää on tukea nuoren opintoja prosessina, ei vain yhtä koetilannetta.

Mihin lukiossa kaivataan tukea?

Oppimisvaikeuksien, ml. lukivaikeuden, lisäksi lukio-opiskelijoilla on monenlaisia muitakin tuentarpeita. On nuoria, jotka ovat kognitiivisesti erittäin taitavia, jopa lahjakkaita jollain osa-alueella, mutta tarvitsevat tukea jollain toisella osa-alueella, esimerkiksi elämännäköisyydessä tai sosiaalisissa tilanteissa. Esim. ADHD-oireisilla nuorilla on usein kognitiivisesti hyvät tiedot ja taidot, mutta he tarvitsevat tukitoimia tunnilla esimerkiksi keskittymiseen, aistinsäätelyhäiriöihin tai toiminnanohjaukseen. Esim. hälyisä opiskelutila tai pitkät luentotyypilliset tunnit voivat olla tällöin hankalia näille nuorille. Lukion 75-90 minuutin pituiset oppitunnit ovat iso muutos peruskoulun 45 minuutin oppituntien jälkeen. Yhä tärkeämmäksi nousee tuntien struktuurien suunnittelu. Lukiossa tulisi siis huomioida aistiyliherkkyydet samoin kuin peruskoulussakin. Näihin vaikuttaa esim. ryhmäkoostumus (erityisesti sen tuottama häly), tilan valaistus ja akustiikka, opiskelijan sijainti luokassa jne. Nuoren oppimista voi merkittävästi hankaloittaa em. asiat, vaikka hän olisi kognitiivisesti täysin kykenevä oppimaan vaadittavat asiat. Koetilanteihin tulee myös kiinnittää huomiota ja mahdollistaa häiriöherkälle nuorelle esimerkiksi rauhallisempi koetila. Tuntien rakenteeseen tulisi kiinnittää huomiota, samoin kuin peruskoulussa. Esim. ADHD-oireisen nuoren keskittymiskyky riittää kerralla vain n. 10-15 minuuttia. Opettajan ammattitaitoa on rakentaa tunnit siten, että toimintaa vaihdetaan hieman säännöllisin väliajoin. Näin keskittymisen pulmia omaavan opiskelijakin pystyy ottamaan tietoa vastaan ja edelleen tuottamaan tietoa. Niin ADHD:n,

autismikirjon (ent. asperger) kuin matematiikan oppimisvaikeuksiinkin on usein yhteydessä hahmotuksen pulmat. Tällöin opiskelijalla voi olla vaikeata hahmottaa suuntia, tiloja tai vaikka eksiä rakennuksessa. Myös näihin tulisi kiinnittää huomiota lukiossa. Myös nuoren toiminnanohjaus kaipaa monesti tukea, esimerkiksi tehtävän aloittamiseen, välivaiheiden sanallistamiseen tai välivaiheisiin pilkkomiseen ja tehtävän loppuunsaattamiseen. Monesti lukion tehtävät ovat monivaiheisia, pitkiä ohjeistukseltaan tai laajoja kokonaisuuksia. Opiskelijan, jolla on toiminnanohjauksen pulmia (esim. ADHD:n yhteydessä hyvin yleinen), on vaikea saada omatoimisesti tehtäviä tehdyksi, vaikka ne osaisikin. Oppimisvaikeuksia omaavien nuorten on todettu käyttävän ns. hitaita opiskelustrategioita, jota eivät toimi, kun tehtävät monimutkaistuvat tai ovat pidempiä. Uusia opiskelustrategioita tulisi siten myös opettaa näille nuorille, jotta he suoriutuisivat kurseistaan. Jos tehtävät tuntuvat vaikeilta tai aika ei riitä niiden ratkaisemiseen hitaiden strategioiden käytön takia, nuoren itsetunto heikkenee ja hän kokee ehkä jatkuvasti alisuoriutumista, epäonnistumisia ja opiskeluvauhdissa mukana pysyminen on hankalaa. Myös oppimisen pulmia omaavien nuorten itsetuntoa tulee vahvistaa ja heidän tulee saada onnistumisen kokemuksia kyseisessä oppiaineessa.

Huomioi yksilöllistetyt oppiaineet

Huomiota kannattaa myös kiinnittää mahdollisesti perusopetuksessa yksilöllistettyihin oppiaineisiin, joista kertoo tähtimerkki perusopetuksen päättötodistuksessa. On hyvä tietää, että yhteishaku ei ota huomioon tähtiä. Tästä tulee osaamisesta virheellistä oletusta sekä opiskelijalle että opettajalle. Siten esimerkiksi tähtimerkillä varustettu numero 9 voikin olla aivan jotain muuta kuin kiitettävää osaamista perusopetuksen oppimäärästä. Se voi olla vaikka heikkoa tai välttävää tasoa. Tällöin opiskelijalla ei ole lukio-opintoihin tarvittavaa pohjaa ja voi olla hankalaa oppia tiiviissä tahdissa uutta, kun pohja on heikko. Mikäli oppilaalle ei ole opetettu peruskoulun oppimäärän mukaisia tietoja, lukio-opinnot voivat olla hyvin hankalat ja motivaatio opiskeluun laskee. Opettajien lisäksi myös huoltajien on hyvä pohtia perusteellisesti jo perusopetuksen aikana, mihin oppiaineiden yksilöllistäminen ja tavoitteiden laskeminen vaikuttaa toisen asteen opinnoissa eli siis mitä ovia se sulkee. Ns. helppo ratkaisu perusasteella voikin olla pidemmällä tähtäimellä karhunpalvelus nuorelle.

Rakennetaan nuori vahvaksi!

Yhä enenevästi keskustellaan lukiolaisten uupumisesta. Huomiota tuleekin erityisesti kiinnittää nuorten hyvinvointiin heitä pala palalta vahvaksi yhdessä rakentaen. Jokaisen nuoren tulee tiedostaa myös osaamisensa, onnistumisensa, vahvuutensa ja voimavaransa. Ne auttavat vaikeiden hetkien yli. Näitä taitoja harjoitellaan keskustellen, itseä ja toisia pohtien, visualisoiden ja kirjoittaen. Mikäli erityisopettaja tekee heikkousperusteisesti esimerkiksi lukitestausta, tulee rinnalla tehdä myös vahvuustesti. Näin nuori havahtuu myös vahvoihin kohtiinsa ja osaa tunnistaa niitä itsessään ja kavereissaan.

Lopuksi

Lukiossa tulee kiinnittää huomiota erityispedagogisiin tukitoimiin sekä opiskelijoiden (ja myös henkilökunnan) hyvinvointiin yhä vahvemmin. Lukioissa tulee resursoida erityisopettajan tukitoimia samantyyppisiin asioihin kuin peruskoulussakin. Vaikka tuen tarvitsijoita on lukiossa

vähemmän (koska tutkimusten mukaan monet tukea tarvitsevat nuoret suuntautuvat ammatilliselle toiselle asteelle), näitä nuoria kuitenkin on varovaisestikin arvioituna useita kymmeniä lukiota kohden. Heillä jokaisella on nyt lakisääteinen oikeus saada tarvitsemaansa tukea.

12 Palveluverkostot

12.1. Siun soten perhe- ja sosiaalipalvelut

12.1.1. Perheneuvolat

Perheneuvola auttaa ja tukee **lapsen ja nuoren psyykkiseen kehitykseen, vanhemmuuteen ja perheen vuorovaikutussuhteisiin** liittyvissä asioissa. Perheneuvolasta saa asiantuntijan apua lapsen **käyttäytymis- tai tunne-elämän pulmiin**. (Käytännössä oppilas- ja opiskelijahuolto tekee siis osittain samanlaisten asiakkaiden kanssa työtä. Asiakas kannattaa ohjata perheneuvolaan etenkin silloin, kun oppilaalla ja perheellä on keskenään vaikeaa, perheessä on pulmia vanhemmuudessa, kasvatuksessa tai parisuhteessa tai jos oppilaan pulmat näkyvät kotona, mutta eivät koulussa.)

Perheneuvolat Siun soten keskisellä alueella:

- Joensuun keskustan perheneuvolan lasten tiimi (oma yksikkö): Perheneuvolaan voi ohjata 0-13-vuotiaat Joensuun kantakaupungin lapset ja heidän perheet lukuunottamatta Utran ja Rantakylän lapsia
- Rantakylän perheneuvola lasten tiimi (oma yksikkö): 0-13-vuotiaat Rantakylän ja Utran lapset ja heidän perheet
- Joensuun (koko kantakaupunki) perheneuvolan nuorten tiimi: 14-18-vuotiaat nuoret ja heidän perheet
- Pyhäselkä, Tuupovaara, Kiihtelysvaara ja Heinävaara (Ilomantsin perheneuvola palvelee): 0-18-vuotiaat lapset ja heidän perheet
- Eno ja Uimaharju (Kontiolahden perheneuvola palvelee): 0-18-vuotiaat lapset ja heidän perheet
- Kontiolahden perheneuvola: 0-18-vuotiaat lapset ja heidän perheet

Perheneuvolassa työskentelee psykologeja ja sosiaalityöntekijöitä. Lisäksi perheneuvolassa on mahdollisuus saada konsultoivan lääkärin palveluja.

Palvelut ovat luottamuksellisia ja asiakkaalle maksuttomia. Asiakas voi varata ajan perheneuvolaan omasta aloitteestaan tai ammattilaisen suosituksesta.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/perheneuvola> (www.siunsote.fi -> palvelut -> lasten, nuorten ja perheiden palvelut -> neuvolat)

Tarkista soittajat ja puhelinnumerot nettisivuilta. Siun soten intrasta kohdasta ”helpdesk” löydät myös kaikkien Siun soten työntekijöiden työpuhelinnumerot ja osoitteet nimellä hakemalla.

12.1.2. Nuorten tiimin nuorisopsykiatri Henna Kettunen

Psyykkisesti oirehtivat ohjataan ensin arvioon perheneuvolaan työntekijälle tai muulle terveydenhuollon työntekijälle (esim. terveydenhoitajat ja koulupsykologit). Ahdistuksen hallinnan keinoja ym. vointia korjaavaa voidaan tehdä jo omien työntekijöiden vastaanotoilla ja rauhoitella vanhempia. Jos toivotaan mahdollista lääkehoidon aloitusta, niin Henna toivoo peruslaboratoriokokeita otettavan ennen vastaanottoa (PVK, EKG, kolesterolit, kilpirauhasarvot, verensokeri ja joskus huumeeseula, jos on epäily päihteidenkäytöstä). Jonoa nuorisopsykiatrin vastaanotolle on useampi kuukausi, joten joskus koululääkärin vastaanotolle tai lääkäriin terveysasemille pääsee nopeammin. Hennan työalueena on Siun soten keskinen alue, Ilomantsi ja Outokumpu.

Hennan käytännöt:

- asiakasryhmä (13)14-18-vuotiaat
- Hennan työnumero on 050 302 0684 (Ei saa antaa yleiseen jakeluun!)
- Hennalla ei ole vakituista puhelinaikaa eli hän vastaa puheluihin, kun ehtii.
- Vakituista konsultaatioaikaa ei ole. Sähköpostilla voi pyytää Hennalta aikaa konsultaatioon.
- Ajanvaraus Hennan vastaanotolle: Hän varaa hyvin vähän vastaanottoaikoja itse ja ajanvaraus on keskitetty sihteereille niin, että he varaavat ajan Hennan pyynnöstä esim. sanelusta tiedoksi saaneena. Sihteereille ei voi suoraan soittaa ja varata aikaa. Nuorisoaseman työntekijät varaavat myös aikoja edelleen.

12.1.3. Venäjänkielisten tutkimusten toteuttaja psykologi Irma Haanpää

Irma Haanpää tekee venäjänkielisiä lasten ja nuorten psykologin kehitystaso- ja oppimistutkimuksia 1½ pv/vko Siun sotessa. Hänelle tulee lähetteitä em. tutkimuksiin 40-50 vuodessa eli jonoa tutkimuksiin on melko paljon. Viime vuosina Irma on keskittynyt tutkimaan pieniä lapsia ja lapsia, joilla ei ole juuri lainkaan suomen kielen taitoa. Ne lapset, jotka edes auttavasti osaavat suomea, on hyvä tutkia ensin koulun oman koulupsykologin toimesta. Koulupsykologi tekee alustavaa selvitystä / tutkimustehtäviä siihen saakka, kun se on lapsen kielitaidon osalta mahdollista (esim. visuaalisen puolen tehtävät) ja Irma sitten myöhemmin tutkii pelkästään kielellistä kehitystä. Suomen kielen taidottomien osalta tutkimuslupa esitietoineen (mahdollinen kirjallinen palaute koululta/oppilaitoksesta/opettajalta ja huoltajilta) ja auttavasti suomea osaavien osalta kaikki siihen saakka tehdyt / kerätyt tiedot testikopioineen voi lähettää Irmalle suoraan osoitteeseen:

Ilomantsin terveyskeskus / Irma Haanpää

Ylätie 20
82900 Ilimantsi

Edeltävästi Irmalle voi myös soittaa, p. 013 330 7653.

Koulupsykologin on aina arvioitava tarkkaan, voiko hän tehdä tutkimuksen tehdä itse. Terapiakäynteihin Irman resurssit eivät riitä, mutta muutaman keskustelukäynnin arviota voi pyytää.

12.1.4. Varhaisen tuen sosiaalityö

Varhaisen tuen sosiaalityössä sosiaalityöntekijä arvioi yhdessä perheen kanssa, millaisesta avusta ja tuesta perhe tai perheen jäsenet hyötyisivät. Pulmat voivat liittyä esimerkiksi kasvatuksellisiin asioihin, parisuhteeseen, terveydelliseen tilanteeseen, haastavaan elämäntilanteeseen tai äkilliseen kriisiin.

Työtä tehdään yhdessä muiden tukea tarjoavien tahojen kanssa. Sosiaalityön tavoitteena on vähentää perheiden ongelmia sekä vahvistaa hyvinvointia.

Kun lapsi on erityisen tuen tarpeessa, varhaisen tuen sos.tt. arvioi tuen tarpeen.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/varhaisen-tuen-sosiaalityo> (www.siunsote.fi -> palvelut -> lasten, nuorten ja perheiden palvelut -> varhaisen tuen sosiaalityö)

12.1.5. Perhetyö

Perhetyö on keskustelua ja ohjaamista vanhemmuuteen ja arjen sujumiseen liittyvissä asioissa.

Perhetyöllä tuetaan perheen toimintakyvyn vahvistumista ja perheen vuorovaikutustaitoja.

Perhetyön tavoitteena on perheen elämänhallinnan ja omien voimavarojen tukeminen ja arjessa selviytymisen vahvistaminen.

Perhetyö voi olla esimerkiksi keskusteluapua, ryhmätoimintaa, harrastuksessa mukana olemista tai muuta perheen tilanteen kannalta tarkoituksenmukaista ammatillista työtä.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/perhetyo> (www.siunsote.fi -> palvelut -> lasten, nuorten ja perheiden palvelut -> perhetyö)

12.1.6. Lapsiperheiden kotipalvelu

Lapsiperheiden kotipalvelu on sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaista lapsiperheille suunnattua varhaista tukemista. Lapsiperheiden kotipalvelu on tavoitteellista, suunnitelmallista ja määräaikaista. Kotipalvelulla tuetaan perheen omien voimavarojen vahvistumista ja arjessa selviytymistä.

Missä tilanteessa kotipalvelua voi saada / kotipalvelun myöntämisen perusteena on:

- raskauteen tai synnytykseen liittyvä perheen palvelutarve
- vauvan hoitoon liittyvä tuentarve

- monikko- ja /tai suurperheeseen liittyvä tuentarve
- aikuisen tai lapsen sairastumisesta johtuva lyhytaikainen avuntarve
- perheenjäsenen kuolema
- asioinnin tarve, esim. lääkärin määräämät sairaala- tai terapiakäynnit
- vanhemman äkillinen tai pitkäaikainen väsymys tai uupumus
- vanhemman kirurginen toimenpide
- äkillinen lapsen vakava sairaus tai vamma
- äkillisestä kriisistä tai muusta erityistilanteesta johtuva käytännön avuntarve

Palvelu toteutetaan Siun soten omana toimintana, ostopalveluna ja palvelusetelipalveluna. Lapsiperheiden kotipalvelusta peritään maksu Siun soten voimassa olevien asiakasmaksujen mukaisesti.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/lapsiperheiden-kotipalvelu> (www.siunsote.fi -> palvelut -> lasten, nuorten ja perheiden palvelut -> lapsiperheiden kotipalvelu)

12.1.7. Lastensuojelu

Kaikilla lapsilla on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön, tasapuoliseen ja monipuoliseen kehittymiseen sekä erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Lastensuojelun palveluissa tuetaan ja neuvotaan perheitä erityisesti elämän kriisitilanteissa.

Kuka tahansa yksityinen henkilö voi ottaa yhteyttä lastensuojelun työntekijään, kun on huolissaan tietyn lapsen tai perheen tilanteesta. Parhaisiin tuloksiin päästään, kun perhe itse ottaa riittävän ajoissa yhteyttä tarvitessaan apua ja tukea.

Lastensuojelulain 25 §:ssä on lueteltu ne toimijat, joilla on ehdoton ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Lastensuojelu on vanhemmuuden tukemista, paikkaamista tai äärimmillään sen korvaamista. Ensisijaisesti kuitenkin pyritään siihen, että lapsi tai nuori voi kasvaa ja kehittyä omassa kodissaan. Lastensuojelulla on kuitenkin tarvittaessa velvollisuus toimia, vaikka asiakas ei haluaisi, mutta lapsen etu vaatii puuttumista.

Lastensuojelulain mukaista yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat:

- avohuollon tukitoimenpiteet
- kiireellinen sijoitus
- huostaanotto
- sijaishuolto
- jälkihuolto

Sosiaalityöntekijä on erityisesti lapsen edun valvoja. Lapsen etua arvioitaessa lapsen omat toivomukset ja mielipide on otettava huomioon lastensuojelutoimenpiteitä suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Lastensuojelussa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella alle 21-vuotiasta henkilöä.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/lastensuojelu> (www.siunsote.fi -> palvelut -> lasten, nuorten ja perheiden palvelut -> lastensuojelu)

Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojeluilmoitus tehdään, kun on huoli lapsen hyvinvoinnista. Lapsen hyvinvoinnista on aihetta huolestua esimerkiksi silloin, kun

- vanhemmat lyövät lasta
- vanhemmat ovat lapsen seurassa vahvassa humalassa tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena
- lapsi on päihtynyt tai huumausaineiden vaikutuksen alaisena
- lapsi pinnaa koulusta
- lapsi on usein ulkona epätavallisina aikoina tai hänen vaatetuksensa ei ole asianmukainen
- lapsen käyttäytyminen on normaalista poikkeavaa, esimerkiksi hyvin vetäytyvää, apaattista tai yliaggressiivista.

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on tarpeen siksi, että lapsiin kohdistuvat laiminlyönnit, heitä uhkaavat vaarat tai heitteillejätto voitaisiin havaita mahdollisimman varhain ja auttaa lasta sekä perhettä. Lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen etua ja tukea perhettä tilanteissa, joissa omin voimin on vaikea selvittää.

Lastensuojeluilmoitus tehdään aina ensisijaisesti lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistoon. Kiireellisissä tilanteissa ja virka-ajan ulkopuolella ilmoitus voidaan tehdä sosiaalipäivystyksen asiakaslinjan numeroon 013 330 9002. Ilmoituksen voi tehdä puhelimitse, kirjallisesti tai käymällä sosiaalitoimistossa henkilökohtaisesti. Tietojen arkaluontoisuuden vuoksi ilmoitusta ei pidä tehdä sähköpostitse. Ilmoituksen tekemistä varten on olemassa valmis lomake (https://thl.fi/documents/647345/0/Lastensuojeluilmoitus_ilmoitusosa_SAAVUTETTAVA_joulukuu_2019.pdf/7eda1b00-3c9a-4c9b-db50-2dc333edcc47?t=1577954898646), mutta lomakkeen käyttäminen ei ole edellytyksenä ilmoituksen tekemiselle. Tärkeintä on, että ilmoitus tehdään viipymättä, ja että lastensuojelulain 25 §:ssä mainitut ilmoitusvelvolliset tahot antavat ilmoituksen tehdessään yhteystietonsa, jotta tietoja voidaan tarpeen mukaan täydentää. Erityisen nopeasti tieto on välitettävä sellaisissa tapauksissa, joihin liittyy rikos.

Lastensuojeluilmoituksen tekijän on kerrottava

- tiedossaan olevat lapsen henkilötiedot
- ilmoituksen syy (perusteet, syyt ja tapahtumat ilmoituksen tekemiselle)
- lisäksi voidaan kertoa, onko lapselle tai tämän huoltajalle kerrottu ilmoituksen tekemisestä.

Sosiaaliviranomaisilla on velvollisuus tutkia jokainen lastensuojeluilmoitus.

12.1.8. Aikuissosiaalityö / tuettu asuminen*

Aikuissosiaalityö palvelee 18–64-vuotiaita aikuisia ja perheitä. Aikuissosiaalityön puoleen voi kääntyä esimerkiksi, jos itsellä tai läheisellä on

- vaikeuksia selvitä arjesta
- vaikeuksia päästä elämässä eteenpäin pitkittyneen työttömyyden tai alentuneen työkyvyn vuoksi
- mielenterveys- tai päihdeongelmia
- ongelmia asumisessa tai olet vailla asuntoa
- tarve sosiaaliturvaan tai muihin sosiaalipalveluihin liittyvään ohjaukseen ja neuvontaan
- äkillinen kriisi tai väkivaltakokemus
- taloudellisia ongelmia.
-

Aikuissosiaalityön palveluja ovat muun muassa ohjaus ja neuvonta, keskusteluapu ja tuki, kuntouttava työtoiminta, asunnottomien palvelut, täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki, välitystilipalvelu ja sosiaalipäivystys. Sosiaalityöllä ja sosiaaliohjauksella tuetaan asiakkaita muutokseen. Muutoksella pyritään muun muassa vahvistamaan asiakkaan hyvinvointia, itsenäistä selviytymistä, elämänhallintaa ja vähentämään huono-osaisuutta.

Opiskelijahuolto kääntyy aikuissosiaalityön puoleen erityisesti opiskelijoiden **tuettun asumisen** asioissa. Tuettu asuminen on tarkoitettu ihmisille, jotka tarvitsevat tilapäistä tai säännöllistä apua arjen sujumiseen.

Mitä tuettu asuminen tarkoittaa?

Asumispalvelutyöntekijä tapaa arjessaan tukea tarvitsevan ihmisen sovittuina aikoina esimerkiksi muutaman kerran viikossa. Työntekijä auttaa säännöllisen elämänrytmin löytämisessä, kodin järjestyksessä pitämisessä, raha-asioiden hoitamisessa tai kodin ulkopuolisten palvelujen käyttämisessä. Halutessaan asiakas voi osallistua myös ryhmätoimintaan.

Tuetussa asumisessa asiakasta tuetaan sosiaalisten suhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä, päivittäisissä toiminnoissa, työelämään paluussa tai opintoihin osallistumisessa ja raha-asioissa ja virikkeellisiin vapaa-ajantoimintoihin kannustamisessa. Tuettun asumisen palvelut joustavat avun tarpeen mukaan. Tavoitteena on, että ihminen pystyy elämään mahdollisimman itsenäistä elämää omassa kodissaan.

12.2. Siun soten terveys- ja sairaanhoitopalvelut

12.2.1 Kouluterveydenhuolto*

Kouluterveydenhuolto palvelee kaikissa esi- ja perusasteen oppilaan fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen liittyvissä kysymyksissä. Kouluterveydenhuolto perustuu lakiin ja on asiakkaalle

maksutonta. Oppilas käy terveystarkastuksessa vuosittain. 1., 5. ja 8. luokan tapaaminen on laaja terveystarkastus, jolloin oppilas tapaa sekä terveydenhoitajan että lääkärin. Laajaan terveystarkastukseen kutsutaan mukaan myös oppilaan huoltajat. Tapaamisessa on mahdollista keskustella perheen tarvitsemasta tuesta. Opettajan palaute oppilaan koulunkäynnistä on osa laajaa terveystarkastusta.

Milloin yhteys kouluterveydenhoitajaan?

- Oppilaan hyvinvointiin liittyvissä asioissa yhteys ensisijaisesti kouluterveydenhoitajaan. Koululääkärin vastaanotoista sovitaan etukäteen terveydenhoitajan kanssa.
- Jos lapsella on jokin perussairaus, joka on huomioitava koulupäivän aikana (lääkitys, varautuminen ensiaputilanteisiin), siitä on hyvä olla yhteydessä omaan opettajaan ja terveydenhoitajaan.
- Erityisruokavalioista otetaan yhteyttä koulun terveydenhoitajaan. Muutoksista perhe ilmoittaa koulun keittiöön.
- Koulupäivän aikana sattuneet tapaturmat ja sairastumiset hoidetaan tarvittaessa kouluterveydenhuollon vastaanotolla. Äkillisissä sairastapauksissa ja kouluajan ulkopuolella ensisijainen hoitopaikka on oma terveysasema.

Kouluterveydenhoitajien yhteystiedot löytyvät koulujen verkkosivuilta. Lisäksi ohjaus- ja neuvontapuhelimen yhteystiedot: <https://www.siunsote.fi/kouluterveydenhuolto>

12.2.2. Opiskeluterveydenhuolto*

Opiskeluterveydenhuolto tarjoaa terveydenhuollon palveluja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulun opiskelijoille. Palvelut on tarkoitettu opintotukeen oikeutetuissa koulutuksissa opiskeleville, joiden opiskelu on päätoimista ja kestää vähintään kaksi kuukautta. Yliopisto-opiskelijoiden terveyden- ja sairaanhoidosta vastaa YTHS eli Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiö.

Opiskelujen aikana tarjotaan mahdollisuus maksuttomaan terveystarkastukseen. Lisäksi opiskelija voi myös itse varata ajan terveystarkastukseen tai opiskelukykyyn, mielenterveyteen, päihdeongelmiin, raskauden ehkäisyyn ja muuhun seksuaaliterveyteen sekä rokotuksiin liittyvissä asioissa. Opiskelijoiden tehoste-, influenssa- ja matkailijanrokotukset hoidetaan opiskeluterveydenhuollossa. Työharjoittelussa tartuntavaaraan joutuvat opiskelijat saavat hepatiitti B-rokotuksen maksutta osana kansallista rokotusohjelmaa.

Palvelut ovat maksuttomia kaikille opiskelijoille. Täysi-ikäiset opiskelijat maksavat rokotusohjelmaan kuulumattomien rokotusten käyntimaksun ja normaalit terveyskeskusmaksut.

Opiskelijan sairastuminen ja tapaturmat

Siun soten alueella asuva opiskelija voi asioida oman terveysaseman akuuttivastaanotolla kiireellisissä ja kiireettömissä sairauksissa. Ulkopaikkakuntalaisen opiskelijan kiireelliset sairaudet hoidetaan terveysasemien vastaanotoilla. Kiireettömissä asioissa opiskelija voi ottaa yhteyttä

opiskeluterveydenhuoltoon. Sairauslomatodistuksen saa tarvittaessa terveysaseman vastaanotolta. Tapaturmissa voi hakeutua lähimmän terveysaseman akuuttivastaanotolle. Lääkärin vastaanottokäynnistä peritään 18 vuotta täyttäneeltä terveyskeskusmaksu kolmelta ensimmäiseltä käynniltä kalenterivuodessa. Käyttämättä ja peruuttamatta jätetystä ajasta peritään voimassa oleva peruutusmaksu.

Opiskeluterveydenhuollon yhteystiedot löytyvät oppilaitosten tai YTHS:n verkkosivuilta. Lisäksi ohjaus- ja neuvontapuhelimen yhteystiedot: <https://www.siunsote.fi/opiskeluterveydenhuolto>

12.2.3. Asiantuntijasairaanhoitajan konsultaatiotoiminta

Lastenneuvolan, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon asiantuntijasairaanhoitajan konsultaatiotoiminta on suunnattu tukemaan perustason toimijoita lasten ja nuorten mielenterveyteen ja psykososiaaliseen kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Työote on ongelmia ennaltaehkäisevä, varhaiskasvatus- ja oppilaitosyhteisöjen ja perheiden selviytyvyyttä tukeva. Toiminnalla pyritään lisäämään mielenterveystietoutta, tukemaan paikallista verkostoyhteistyötä sekä vahvistamaan opiskelijoiden, lasten ja perheiden osallisuutta omissa asioissaan. Konsultaatiotoiminnalla täydennetään perustasolla perhekeskustoiminnassa ja opiskeluhuollossa tehtävää monialaista arviointia ja tukitoimien suunnittelua. Psykiatrinen sairaanhoitaja voi osallistua tapauskohtaisesti sovitusti paikallisiin verkostoneuvotteluihin tai työnohjauksellisiin tukikäynteihin.

Yhteydenottajan kanssa pohditaan ja arvioidaan yhdessä lapsen / nuoren psykososiaalista tilannetta, toimintakykyä ja oireilun vaikeusastetta sekä voidaan sopia konsultaatiotapaamisesta / verkostokonsultaatiosta / perhetapaamisesta (ennen puhelua voi selvittää nuoren toiveet ja informoida huoltajia.) Jokaisen yksittäisen lapsen / nuoren kohdalla pyritään varmistamaan juuri hänen tarvitsemansa tuki ja apu.

Arviointi ja varhaisinterventiot tapahtuvat yhdessä peruspalvelujen kanssa työskennellen nuoren omassa ympäristössä, kuten koulussa, oppilaitoksessa ja yhteistyössä perheen kanssa. Pyritään saamaan kuva millainen on lapsen / nuoren elämäntilanne kokonaisuudessaan sekä millaista tukea hän ja ehkä koko perhe tarvitsee. Tavoitteena on ymmärryksen rakentuminen lapsen / nuoren tilanteesta kokonaisvaltaisesti pääsääntöisesti Lapset puheeksi menetelmää käyttäen.

Yhteyden jalkautuvaan psykiatriseen sairaanhoitajaan saa neuvolan keskitetyn puhelinpalvelun kautta, p. 013 330 2841, tai olemalla suoraan yhteydessä sähköpostitse tai puhelimitse: Psykiatrinen sairaanhoitaja Taina Lahtinen, taina.lahtinen@siunsote.fi, p. 013 330 4605 / 050 565 9639

12.2.4. Puheterapia*

Lasten ja nuorten puheterapiassa tutkitaan ja kuntoutetaan 0–18 -vuotiaita lapsia ja nuoria.
Painopiste on alle kouluikäisten lasten varhaiskuntoutuksessa.

Tavallisimpia puheterapiaan ohjautumisen syitä ovat:

- vuorovaikutuksen pulmat
- viivästynyt puheen ja/tai kielen kehitys
- epäselvä puhe
- epäily kielen kehityksen erityisvaikeudesta
- puhumattomuus
- änkytysoireet
- äännevirheet
- kaksi- tai monikielisyyteen liittyvät puheen ja kielen kehityksen haasteet.

Puheterapeutin tutkimuksissa selvitetään lapsen puheen ja kielen kehityksen taso ja vaihe sekä mahdolliset niihin liittyvät vaikeudet. Tutkimuksen kohteena ovat lapsen kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot, leikkitaidot, puheen ymmärtäminen sekä puheilmaisu kaikissa muodoissaan. Käyntejä tarvitaan 1–5 ja ne pyritään toteuttamaan 1–3 kuukauden sisällä ensikäynnistä. Tutkimusjakson jälkeen puheterapeutti laatii yhdessä lapsen huoltajien (ja muun lähiympäristön) kanssa kuntoutussuunnitelman. Lapselle läheisten ihmisten osallistuminen kuntoutukseen on aina äärimmäisen tärkeää mahdollisimman hyvän kuntoutustuloksen saavuttamiseksi. Aina tarvetta terapian aloittamiseen ei ole, vaan perheelle annetaan kotiohjeita omatoimista harjoittelua varten tai sovitaan seurantakäyntejä. Puheterapeutti ohjaa lapsen tarvittaessa jatkotutkimuksiin esimerkiksi foniatriin, psykologin tai toimintaterapeutin vastaanotolle. Puheterapeutin tutkimukset toteutetaan Siun soten omana toimintana tai ostopalveluna yksityiseltä ammatinharjoittajalta. Käynnit ovat asiakkaalle maksuttomia. Puheterapiaan pääsee lääkärin, neuvolan tai esimerkiksi psykologin läheteellä. Perusterveydenhuollossa toteutuvaan puheterapia-arvioon voi hakeutua myös ilman lähetettä soittamalla puheterapian neuvontaan. Puhelinneuvontaan voi ottaa yhteyttä myös, kun tarvitsee kotiohjeita tai jos on kysyttävää jonotusaikana ennen ensikäyntiä. **Puhelinneuvonnassa palveillaan myös yhteistyötahoja yleisluontoisiin yhteydenottoihin ja konsultointiin liittyvissä asioissa.** Yhteystiedot löytyvät: www.siunsote.fi -> palvelut -> terveys- ja sairaanhoitopalvelut -> kuntoutus -> puheterapia -> lasten ja nuorten puheterapia

12.2.5. Toimintaterapia*

Siun sotessa lasten toimintaterapiapalveluja tarjotaan **pääasiallisesti 3–7-vuotiaille lapsille** ja heidän perheilleen. Lasten toimintaterapia on maksutonta ja alkukartoitukseen voi hakeutua ilman lähetettä. Kouluikäisiä otetaan varsinaiseen toimintaterapiaan harvoin eli koululaisten kohdalla toimintaterapeutteja pääasiassa konsultoidaan lasten asioissa. **Lisäksi SI-pulmien ollessa kyseessä, kouluikäisen voi lähettää SI-arvioon** (Aistisäätelyhäiriöt, lue lisää esim. https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/neuropsykiatriset_hairiot/Pages/aistisaatelyhairiot.aspx)

Mikäli lapsi ohjautuu toimintaterapiaan, aluksi kartoitetaan vanhempien ja koulun näkemys lapsesta sekä mahdolliset huolen aiheet. Toimintaterapeutin arviointi sisältää 1–5 käyntiä, joiden aikana arvioidaan muun muassa käden taitoja, kehon hallintaa, näönvaraista hahmottamista, aistisäättelyä ja leikkiä. Arvioinnissa mietitään keinoja lapsen kehityksen tukemiseen kodin ja koulun arjessa sekä jatkotyöskentelyn tarpeita. Arviointikäyntejä voi olla vastaanoton lisäksi koulussa. Arvioinnin pohjalta suunniteltujen terapiajaksojen tavoite on tukea arjessa harjoittelua. Yhteystiedot löytyvät: www.siunsote.fi -> palvelut -> terveys- ja sairaanhoitopalvelut -> kuntoutus -> toimintaterapia

12.2.6. Mielenterveys- ja päihdepalvelujen mielenterveysyksiköt*

Jokaisessa Siun soten alueen kunnassa on mielenterveys- ja päihdepalveluja tarjoava yksikkö. Yksikkö tarjoaa mielenterveyden avohoidon palveluja yli 18-vuotiaille kuntalaisille. Psykiatrinen avohoito on asiakkaalle maksutonta. Psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotto toimii ajanvarauksella. Ajan voi varata puhelimitse tai verkkopalvelussa. Hoidon aloitusvaiheessa täytyy ottaa yhteys oman kunnan hoitokoordinaattoriin, jonka kautta saa varattua ensikäyntiajan oman terveysaseman psykiatriselle sairaanhoitajalle. Myös opiskelijahuollon työntekijä voi varata ajan asiakkaalle hoitokoordinaattorin kautta.

Mielenterveysyksiköiden työnkuvaan kuuluu asiakkaan hoidon tarpeen selvittely ja arviointi sekä hoidon suunnittelu ja toteutus. Työskentelymuotoja ovat:

- yksilötapaamiset
- terapeutit hoitosuhdekeskustelut
- ohjaus- ja neuvonta
- kotikäynnit
- pari- ja perhetapaamiset
- konsultaatiot yhteistyötahoillemme
- jatkohoitoon ohjaus.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/vastaanotot> (www.siunsote.fi -> palvelut -> mielenterveys- ja päihdepalvelut -> vastaanotot)

12.2.7. Päihdepalvelut

Päivystävä päihdesairaanhoitaja on tavattavissa ilman ajanvarausta joka päivä klo 8-16 Pohjois-Karjalan keskussairaalan yhteispäivystyksessä. Päihdesairaanhoitaja arvioi yhteispäivystykseen tulevien päihdeasiakkaiden hoidon tarvetta ja ohjaa heidät asianmukaiseen jatkohoitoon.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/paihdepaiivystys> (www.siunsote.fi-> palvelut -> mielenterveys- ja päihdepalvelut -> päihdepäivystys)

Päihdelääketieteen poliklinikka tuottaa erityistason palveluja koko Siun Soten alueelle vaativissa päihde- ja mielenterveysongelmissa (myös muut kuin päihderiippuvuudet, esim. peliriippuvuus). Poliklinikka toimii ajanvarauksella ja sinne hakeudutaan joko lääkärin tai hoitajan läheteellä. Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/vastaanotot> (www.siunsote.fi -> palvelut -> mielenterveys- ja päihdepalvelut -> vastaanotot)

Siun sotessa on tehty erillinen ohje ”Päihdehuolto Siun soten koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa ja oppilashuollossa”. Kyseinen ohje on 18 sivua ja se löytyy Siun soten intrasta osoitteesta: https://intra.siunsote.fi/koulutus/koulmater/Documents/P%C3%A4ihdehuolto_koulu_ja_opiskeluterveydenhuollossaSiunsote.pdf

Ohjeesta löytyy seuraavanlainen sisältö:

Alaikäinen opiskelija s. 2

Täysi-ikäinen opiskelija s. 3

THL:n päihdetoimintamalli s. 5

Tiedonkulku opiskeluhuollossa s. 6

SORA-lainsäädännön mukainen huumausainetestaus tilanteissa, joissa on epäily akuutista päihtymystilasta s. 8

SORA-lainsäädännön mukainen huumausainetestaus tilanteissa, joissa on epäily huumausaineriippuvuudesta s. 11

SORA-säädösten mukainen lääkärinlausunto opiskelukyvystä s. 12

12.3. Siun soten erikoissairaanhoidon palvelut

12.3.1. Lastenneurologian poliklinikka

Lastenneurologian poliklinikka ja päiväsairaala toimii Pohjois-Karjalan keskussairaalassa, osastolla 7A. Lastenneurologialla tutkitaan ja hoidetaan 0–16 vuotiaita lapsia, joilla on:

- epilepsia
- liikunta- tai aivovamma
- migreeni
- kehitysviive tai – vamma
- kielellinen erityisvaikeus
- tarkkaavuushäiriö
- oppimisvaikeuksia
- jokin neurologinen oireyhtymä.

Lastenneurologian poliklinikalle pääsee (koulu)lääkärin läheteellä. Oppimisvaikeuksien kohdalla potilaiksi otettavista lapsista ja nuorista lastenneurologia on tehnyt lastenneurologisen potilaan hoitopulun, ks. liite 9.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/web/guest/pohjois-karjalan-keskussairaala>

Lastenneurologian psykologeja voi konsultoida puhelimitse (p. 050 389 8777 / 050 389 8780), mikäli kaipaa apua esim. arviointiin, kuuluisiko lapsi lähettää lastenneurologialle vai ei. Mikäli lääkäri tekee lapsesta lähetteen lastenneurologialle, tutkineen psykologin täytyy lähettää lapsen tutkimusprofiileista kopiot jollekin lastenneurologian psykologeista tai vaihtoehtoisesti lastenneurologian kansliaan.

12.3.2. Lastenpsykiatrian poliklinikka*

Lastenpsykiatrian poliklinikka toimii Pohjois-Karjalan keskussairaalassa, L1-talossa, 1. kerroksessa. Lastenpsykiatrian poliklinikka tarjoaa erikoissairaanhoidon tutkimus- ja hoitopalvelua 0-13 -vuotiaille psyykkisistä häiriöistä kärsiville lapsille ja heidän perheilleen. Tutkimus ja hoito toteutetaan moniammatillisesti yhteistyössä lapsen perheen ja lähiverkoston kanssa. Lastenpsykiatrialla toimii poliklinikan työryhmä, tehostetun avohoidon työryhmä akuutteja tapauksia varten, pikkulapsipsykiatrinen työryhmä ja kotihoitotyöryhmä. Työryhmät tekevät suunnitellusti koti-, koulu- ja verkostokäyntejä.

Tulosityitä voivat olla:

- psyykkinen kriisitilanne
- masennus, ahdistuneisuus, itsetuhoisuus, pelot
- syömishäiriöt
- nukkumishäiriöt vauvoilla

Käytännössä oppilas- ja opiskelijahuolto ohjaa lapsen lastenpsykiatrilta yleensä aina silloin, kun lapsi on itsetuhoisin, psykoottinen tai lapsella on vakavia käytöspulmia. Kiireellisissä tapauksissa kannattaa olla yhteydessä suoraan tehostetun avohoidon ryhmään, josta saa lisäohjeita. Kiireellisissä tapauksissa lastenpsykiatrilta pääsee koulupsykologin läheteellä. Kiireettömissä tapauksissa lastenpsykiatrilta pääsee ensisijaisesti (koulu)lääkärin läheteellä (suositeltavaa) tai joskus myös koulupsykologin lähete riittää.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/web/guest/pohjois-karjalan-keskussairaala>

12.3.3. Nuorisopsykiatrian poliklinikka

Nuorisopsykiatrian poliklinikka toimii Pohjois-Karjalan keskussairaalassa, L1-talossa, 1. kerroksessa. Nuorisopsykiatrian poliklinikka tarjoaa erikoissairaanhoidon nuorisopsykiatrista tutkimusta- ja hoitoa 14–19 -vuotiaille nuorille. Hoito on jaoteltu kiireelliseen ja ei kiireelliseen hoitoon. Kiireellisissä tilanteissa selvittely käynnistyy tehostetun avohoidon työryhmän toimesta. Tehostetun avohoidon tehtäväalueena on psyykkisten kriisitilanteiden selvittely ja tutkiminen, hoidon tarpeen määrittely sekä tarvittaessa kriisihoito työryhmässä tai hoitoon ohjaaminen tarpeenmukaiseen jatkohoitopaikkaan. Selvittelykäyntejä on yleensä 3–5 kertaa, tarvittaessa myös kotikäynteinä tai nuoren ja perheen muissa toimintaympäristöissä. Kiireetön hoito

aloitetaan perhe- tai verkostotapaamisella. Tutkimuskäyntikerrat sisältävät lääkärin tapaamisen ja vähintään kertaluontoisen perheen tutkimuskäynnin. Tutkimusjakson lopuksi pidetään hoitoneuvottelu jossa tehdään hoitosuunnitelma. Hoito suunnitellaan yksilöllisesti.

Nuorisopsykiatrian poliklinikalle pääsee lääkärin (koululääkäri tai Joensuun keskustan perheneuvolan nuorten tiimin nuorisopsykiatrin) läheteellä. Kiireellisissä tapauksissa kannattaa olla yhteydessä suoraan tehostetun avohoidon ryhmään, josta saa lisäohjeita.

Tulosityitä voivat olla:

- psyykinen kriisitilanne
- masennus, ahdistuneisuus, itsetuhoisuus, pelot
- syömishäiriöt
- häiriöt todellisuudentajussa

Nuorisopsykiatrisen polikliinisen hoidon tavoite on nuoren iänmukaisen psyykkisen kehityksen tukeminen ja psyykkisten oireiden ja kehityksen esteiden poistaminen

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/web/guest/pohjois-karjalan-keskussairaala>

12.3.4. Aikuispsykiatrian poliklinikka*

Aikuispsykiatrian poliklinikka toimii Pohjois-Karjalan keskussairaalassa, L2-talossa, P-kerroksessa. Aikuispsykiatrian poliklinikka on erikoissairaanhoidon yksikkö, joka tarjoaa psykiatrisen avohoidon palveluita aikuisille. Hoitoon hakeutumisen syynä voi olla esimerkiksi psyykinen sairastuminen, elämän kriisitilanne tai psykiatrisen osastohoidon jälkeinen avohoito. Hoitoon tullaan läheteellä. Tehostettu avohoito (ks. seuraava kappale) palvelee päivystyksellisesti myös ilman lähetettä. Poliklinikkakäynnit ovat potilaalle maksuttomia.

Aikuispsykiatrian työ perustuu psykiatrisen sairaanhoidon eri ammattialojen osaajien ja potilaan yhteistyöhön. Potilaan henkilökohtainen hoito- ja kuntoutussuunnitelma ohjaa työskentelyä. Hoidon ja kuntoutuksen sisältö on yksilöllistä ja sisältää sekä lääketieteellisen että terapeuttisen avun. Hoitoon voi kuulua psykologin tutkimuksia sekä toimintakykyä arvioivaa tai kuntouttavaa työskentelyä. Sosiaalityö kuuluu hoidon kokonaisuuteen.

Aikuispsykiatria tekee yhteistyötä muiden erikoissairaanhoidon yksiköiden, mielenterveyspalvelujen kentällä toimivien palveluntuottajien ja järjestöjen sekä yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/web/guest/pohjois-karjalan-keskussairaala>

12.3.5. Aikuispsykiatrian tehostettu avohoito*

Aikuispsykiatrian tehostettu avohoito tarjoaa sekä päivystyksellisiä palveluja kiireellisissä mielenterveydellisissä ongelmissa että kuntouttavaa hoitoa potilaan omassa toimintaympäristössä. Hoito perustuu vapaaehtoisuuteen sekä potilaan perheen, läheisten ja muiden verkostojen mukaan ottamiseen. Tapaamiset voidaan järjestää joko potilaan kotona, yksikön tiloissa tai yhteispäivystyksessä. Käynnit ovat potilaalle maksuttomia.

Päivystykselliset palvelut:

- potilas tai omainen voi ottaa suoraan yhteyttä: lähetettä ei tarvita. Tapaaminen järjestetään 24 tunnin sisällä.
- perusterveydenhuollon ja yhteispäivystyksen psykiatriset konsultaatiot
- traumaattisten kriisien henkinen ensiapu

Kiireetön tehostettu avohoito:

- hoitoon tullaan läheteellä tai muista psykiatrian yksiköistä
- kotikäynnit, poliklinikkakäynnit, puhelinvastaanotot
- lyhytterapiat
- perhe- ja verkostokeskeinen työ

Kuntouttava avohoito:

- toimintakyvyn arviointi ja ylläpito
- sairauden pahenemisvaiheiden ehkäisy
- moniammatillinen toiminta hoitoon sitouttamiseksi

Tehostettu avohoito palvelee arkisin klo 8—21, viikonloppuisin ja juhlapäyhinä klo 9-21. Muina aikoina numerossa on puhelinpäivystys.

Tehostetussa avohoidossa työskentelee moniammatillinen tiimi, johon kuuluu lääkäreitä, sosiaalityöntekijä, toimintaterapeutti, psykologeja, osastonhoitaja, sairaanhoitaja, mielenterveyshoitaja ja sihteeri.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/web/guest/pohjois-karjalan-keskussairaala>

12.3.6. Seksuaaliterveyspoliklinikka

Seksuaaliterveyspoliklinikka sijaitsee keskussairaala-alueella, 7-talon 2. kerroksessa.

Seksuaaliterveyspoliklinikalla autetaan mm.

- seksuaalisen kaltoinkohtelun tai väkivallan uhriksi joutuneita
- henkilöitä, joilla on sairauden tai vammautumisen aiheuttamia seksuaaliongelmia
- henkilöitä, joilla on pulmia omaan seksuaaliseen identiteettiin ja sukupuolen moninaisuuteen liittyen.

Poliklinikka toimii naistentautien poliklinikan yhteydessä, mutta palvelut on tarkoitettu kaikille biologiseen tai koettuun sukupuoleen katsomatta. Seksuaaliterveyspoliklinikalle tarvitaan lähete.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.siunsote.fi/web/guest/pohjois-karjalan-keskussairaala>

12.4. Poliisi

12.4.1. Yhteistyö poliisin kanssa lapsen / nuoreen kohdistuneessa rikosasiassa

Lapsen kohdistuneen rikoksen selvittäminen on **esitutkintaa**, jota johtaa poliisi

- esitutkinnassa kerättävästä aineistosta huolehtiminen
- virka-apupyynnöt
- asianosaisten kuulustelut (lapsen haastattelu) ja virka-apuna tehtävät somaattiset tutkimukset
- mahdolliset takavarikot ja muut pakkokeinot
- edunvalvojan määrääminen
- tarvittaessa tukihenkilö

Kaikki asiakirjat (tarvittaessa myös asiaan liittyvät esim. sosiaalitoimen kirjaukset / koulun muistiinpanot) ovat esitutkintamateriaalia, joiden julkisuus määräytyy esitutkintaa koskevien julkisuuslain pykälien mukaan

- Poliisi päättää kenelle ja milloin asiakirjoja tai tietoja niistä annetaan
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta: JulKL 3 : 11§

Kuinka toimia kun epäily herää? Käytännön ohjeita:

- Pyri suhtautumaan asiaan rauhallisesti.
- Älä moralisoi äläkä esitä mielipiteitä lapsen kertomasta. Ei esim. ”Se varmaan tuntui pahalta” tai ”Se ei ole sinun vikasi”.

Lapsi saattaa kokea itsensä osaksi tapahtunutta ja voi joskus herkästi tuntea syyllisyyttä
Kuuntele lasta, mutta jätä asian tarkempi selvittely poliisiviranomaiselle! Kysy mahdollisimman vähän.

Jos kysyt, käytä mahdollisimman avoimia ja neutraaleja kysymyksiä tarkentamaan lapsen jo kertomaa asiaa (”Mitä tarkoitat X:llä?”). Älä tuo itse keskusteluun uusia asioita, joita lapsi ei ole jo maininnut.

Tarvittaessa konsultoi poliisia matalalla kynnyksellä

- Tutkintapyynnön jälkeen lapsen arjesta pyrittävä tekemään mahdollisimman normaalia!
- Seksuaalirikoksissa ja esim. pahoinpitelyrikoksissa ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun **JA** poliisille ensisijaisesti sillä henkilöllä, jonka tietoon rikosepäily on tullut
 - Totta kai voi keskustella kollegan kanssa, mutta muuten ei turhia ”välikäsiä”
 - ilmoituksen teko saattaa viivästyä
 - tiedot kadota tai vääristyä (”rikkinäinen puhelin”)
- Akuutti tapahtuma → kuuntele rauhassa, mitä lapsi kertoo ja tee ilmoitus välittömästi
 - Fyysiset jäljet katoavat nopeasti, samoin muu mahdollinen todistusaineisto tapahtumapaikalta (huom. valokuvat)
- Ei akuutti tapahtuma → kuuntele rauhassa, mitä lapsi kertoo ja tee ilmoitus vaikka seuraavana arkipäivänä (tai kun mahdollista)

Puhuttaminen:

- Kysele neutraaleja ja avoimia kysymyksiä
- Kirjaa ylös esittämäsi kysymykset

- Kirjaa ylös lapsen vastaukset siinä muodossa, missä lapsi on ne sinulle kertonut (...”sit se eka huusi mulle ja sit se löi remmillä...”)
- Jos epäilty on joku lapsen lähipiiristä, perheestä tai suvusta, neuvottelu poliisin kanssa ennen huoltajalle ilmoittamista on ensisijaisesti tärkeää! Konsultointi poliisille matalalla kynnyksellä.
- Sovitaan tapauskohtaisesti, kuka ilmoittaa tehdystä lastensuojeluilmoituksesta / tutkintapyyntöstä huoltajalle / lapsen vanhemmalle.

HUOM!

Kun epäilyn syntymiselle on riittävät perusteet, laki siis **VELVOITTA**A seksuaalirikoksissa ja **pahoinpitelyrikoksissa** ilmoituksen tekemiseen myös poliisille. Tällöin kunnianloukkaussyytteet tai muut vastaavat seuraamukset ovat epätodennäköisiä.

Ilmoitusvelvollisuus:

- Lastensuojelulain 25 §
- Rikoslain 20 luku: seksuaalirikokset
- RL 21: henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, esim. pahoinpitelyt

Huom. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 18 § 3 mom.

Vähäisemmissä jutuissa lastensuojelun kautta tieto voidaan antaa poliisille oma-aloitteisesti, kun sen arvellaan olevan välttämätöntä lapsen edun tai erittäin tärkeän yleisen edun vuoksi (esim. lievä pahoinpitely)

Ilmoituksen sisältö:

- Uhrin tiedot - nimi, hetu, osoite, vanhemmat, huoltajat, puhelinnumerot, mahdollinen sosiaalityöntekijä ym.
- Epäilty ja mahdolliset todistajat
- Tapahtumakuvaus: mitä, missä, milloin, kuka, millä, miten, miksi, miten asia on tullut ilmoittajan tietoon, onko asia jo jollain muulla viranomaisella / poliisilla hoidossa

Yhteistyö ilmoituksen jälkeen:

Lastensuojelu voi aloittaa asian käsittelyn lastensuojeluasiana vanhempien kanssa ilman poliisin nimenomaista lupaa:

- Pahoinpitelytapauksissa, joissa kyse yksittäisestä teosta ja tapahtumakuvauksen perusteella epäilty pahoinpitely on ollut niin lievää, ettei siitä ole aiheutunut vammoja tai jälkiä
- Tilanteissa, joissa jostain syystä vanhemmilla on jo tieto tehdystä rikosilmoituksesta, jos joku erityinen syy ei estä käsittelyä

Tapauksissa, joissa selkeästi on kyse vanhempien huoltoriidan vuoksi tehdyistä ilmoituksista:

Mikäli poliisi on alkuvaiheessa kieltänyt asian käsittelyn vanhempien kanssa, sovelletaan 2 k sääntöä, eli: Kahden kuukauden kuluttua lastensuojeluilmoituksen teosta yhteys poliisiin ja

jatkoaikataulutus poliisi – lastensuojelu yhteistyössä niin, että lastensuojeluviranomaiset pysyvät heille säädettyssä 3 kk aikataulussa.

Mihin ilmoitetaan:

- Poliisin konsultaatio puh. 029 545 5355 tai:
 - Lapsiin kohdistuvien rikosten tutkijat ja tutkinnanjohtaja:
 - vk Ari Salonen puh: 029 545 5868 ari.salonen@poliisi.fi
 - vk Jussi Salomaa puh: 029 545 6324 jussi.salomaa@poliisi.fi
 - vrk Minja Venejärvi puh: 029 545 6318 minja.venejarvi@poliisi.fi
 - ryk Pekka Sivonen puh: 029 545 6461 pekka.sivonen@poliisi.fi
 - rkom Simo Hämäläinen (tutkinnanjohtaja) puh: 029 545 6334 simo.hamalainen@poliisi.fi
 - vk Irene Kervinen puh: 029 545 5495 irene.kervinen@poliisi.fi
- Häätäkeskus 112
- Postiosoite: Itä-Suomen poliisilaitos / Joensuun poliisiasema, Pitkäkestoinen tutkinta, Pykäläkuja 1, 80100 Joensuu

12.4.2. Poliisin Ankkuri-tiimi

Nuoren rikoskierteen katkaisussa ovat tärkeitä nopeat ja riittävän tehokkaat toimenpiteet, joiden kautta nuori voi kokea yhteiskunnan selkeän väliintulon ja puuttumisen, sekä saada avun tarjottujen tukitoimenpiteiden kautta.

Ankkurin toiminta-ajatuksena on mukana olevien eri toimijoiden tiivis yhteistyö ja tarvittaessa työparityöskentely. Toiminnan tarkoituksena on saavuttaa moniammatillisen yhteistyön kautta ja sen avulla laajaa yhteisvaikutusta nuorten rikosten käsittelyssä. Ankkuriryhmä tekee ennalta ehkäisevää työtä nuorten rikosentekijöiden sekä heidän perheidensä kanssa. Varhainen ja nopea puuttuminen kaikkiin lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin estää rikoskierteen syntymisen ja sitä kautta nuorten syrjäytymisen yhteiskunnasta.

Ankkurin tärkein tehtävä on työskennellä alle 18 -vuotiaiden rikosentekijöiden kanssa rikoksia ennalta estävässä hengessä. Ankkuriryhmä tekee työtä tarkoituksenaan ennalta ehkäistä lasten ja nuorten rikoskierteen syntyminen puuttumalla lapsen tekemään ensimmäiseen rikokseen, sekä ohjata lapsi pitkäkestoisien tuen ja asiakkuuden piiriin.

Myös ehdollisesti tuomittujen nuorten valvonta tapahtuu samassa yksikössä. Nuorta ei pompoteta rikosasiassa liittyvissä asioissa yksiköstä toiseen. Nuoret pyritään ohjaamaan vapaa-ajan toimintoihin, esimerkiksi nuorisotyön piiriin.

Yhteystiedot löytyvät: <https://poliisi.fi/ankkuritoiminta-nuorten-tukena>

12.5 Nuorisotyö

12.5.1. Nuorisotyö Joensuu: Ohjaamo, Etsivä nuorisotyö, Harrastepankki

Nuorisotyön tilat ja toiminta ks. <https://www.joensuu.fi/nuoriso>

Ohjaamo

”Vailla asuntoa, opiskelupaikkaa, työtä, kavereita tai vaikka harrastuksia? Ahdistaaako tai mietityttääkö jokin asia vai haluaisitko vain jutella luotettavan aikuisen kanssa esimerkiksi CV:n laatimisesta? Olipa tilanteesi mikä tahansa, Ohjaamoon kannattaa aina tulla käymään!”

Ohjaamot ovat ympäri Suomea sijaitsevia paikkoja, joista kaikki alle 30-vuotiaat saavat maksutonta apua ja tukea monenlaisiin asioihin, esimerkiksi opiskelu- tai työpaikan hakemiseen. Ohjaamoon on tervetullut omana itsenään, yksin, vanhempien tai kaverin kanssa, ajanvarauksella tai ilman. Ohjaamoon tullessa ei tarvitse tietää, mikä on oikea taho hoitamaan asiaa tai minkä alan ammattilaiselta saisi apua mihinkin pulmaan. Ohjaamon ammattilaiset osaavat varmasti auttaa eteenpäin.

Yhteystiedot löytyvät: <https://ohjaamot.fi/mika-on-ohjaamo-1> tai <https://www.joensuu.fi/ohjaamo>

Etsivä nuorisotyö

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyötä, jonka tavoitteena on olla läsnä nuorten keskuudessa ja tarjota mahdollisuus turvalliseen ja luottamukselliseen aikuiskontaktiin. Etsivä nuorisotyö etsii nuoren kanssa ratkaisuja nuoren pulmiin ja kysymyksiin ja auttaa nuorta saavuttamaan tarvitsemansa palvelut.

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa häntä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan, itsenäistymistään, osallisuuttaan yhteiskuntaan ja muuta elämönhallintaansa sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivä nuorisotyö perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja nuoren kanssa tehtävään yhteistyöhön. Etsivän nuorisotyön palveluja tuotetaan yhteistyössä Joensuun Nuorisoverstas ry:n kanssa. Kaikki etsivät työskentelevät yhtenä tiiminä, joten yhteyttä voi ottaa keneen työntekijään tahansa.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.joensuu.fi/etsiva-nuorisotyö>

Harrastepankki

Harrastepankki tarjoaa maksuttomia harrastuksia 16–29-vuotiaille joensuulaisille nuorille. Toiminta on avointa, sopimuksetonta ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Toiminnan sisältöihin pääset vaikuttamaan myös itse.

Harrastepankissa on viikoittaisia liikuntavuoroja ja muutaman kerran kuukaudessa lajikokeiluja. Liikunnan lisäksi toimintaan sisältyy viikoittain vaihtuvien teemojen mukaan tekemistä taiteen, kulttuurin, ruoan ja kädentaitojen parissa.

Aikaisempaa kokemusta harrastuksista sinulla ei tarvitse olla. Kaikki harrastusvälineet löytyvät myös pääasiassa järjestäjän puolesta.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.joensuu.fi/harrastepankki>

12.5.2. Nuorisotyö Kontiolahti: Ohjaamo, Etsivä nuorisotyö

Nuorisotyön tilat ja toiminta ks. <https://www.kontiolahti.fi/nuorisotilat>

Ohjaamo

Ohjaamon palvelut on tarkoitettu 15–29-vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat apua tavoitteiden löytämiseksi. Ohjaamosta saa tukea, neuvontaa ja ohjausta, mikäli mieltä askarruttavat koulutukseen, työhön, arkeen ja elämänhallintaan liittyvät kysymykset. Tavoitteena on, että nuori saisi tarvitsemansa palvelut yhdestä paikasta ilman ajanvarausta ja tarpeen mukaan myös työntekijän, jolta saa tukea ja apua asioiden selvittämiseksi. Lisäksi voi saada yksilökohtaista tukea työ- ja opiskelumahdollisuuksien selvittämiseksi, omien vahvuuksien ja mielenkiinnonkohteiden selkeytymiseksi, arjenhallintataitojen kehittämiseksi tai omien henkilökohtaisten ongelmien ratkomiseksi.

Ohjaamossa tehdään yhteistyötä laajassa verkostossa muun muassa TE-palvelujen, sosiaali- ja terveyspalvelujen, etsivän nuorisotyön, oppilaitosten sekä eri yhdistysten ja järjestöjen kanssa. Ohjaamon kautta voi saada myös ryhmävalmennusta, joka voi sisältää työnhakuvalmennusta, tutustumiskäyntejä tai vierailuja eri virastoihin, harrastuspaikkoihin tutustumista sekä asiantuntijavierailuja. Lisäksi toiminta tarjoaa nuorille mahdollisuuden osallistua retki- ja leiritoimintaan.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.kontiolahti.fi/ohjaamo>

Etsivä nuorisotyö

Etsivä nuorisotyöntekijä auttaa, kun nuori on jäämässä ilman opiskelupaikkaa, keskeyttää opinnot, miettii mitä tekisi isona ja muissakin elämän pienissä sekä suurissa asioissa. Etsivän nuorisotyön tehtävä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin,

joilla edistetään kasvua ja itsenäistymistä sekä pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille. Erityisenä huomion kohteena ovat 15–17-vuotiaat peruskoulun jälkeen ilman jatko-opiskelupaikkaa olevat nuoret sekä toisella asteella opintonsa keskeyttävät nuoret. Etsivää nuorisotyötä tehdään ensisijaisesti perustuen nuoren itsensä antamiin tietoihin ja arvioon tuen tarpeesta. Etsivä nuorisotyöntekijä työskentelee siellä, missä nuoren tavoittaa helpoiten: kotona, koulussa tai nuorisotalolla.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.kontiolahti.fi/etsiv%c3%a4nuorisoty%c3%b6>

12.5.3. Nuorisoverstas*

Joensuun Nuorisoverstas ry-yhdistyksen tarkoituksena on edistää ja kehittää nuorten elämänhallinnan valmiuksia ja arjentaitoja sekä tukea siirtymistä koulutukseen ja työelämään. Yhdistyksen pääasiallisia toimintamuotoja ovat seudullinen nuorten työpajatoiminta, Etsivä Nuorisotyö ja kehittämishankkeet.

Taitoverstaan nuorten työpajatoiminta Joensuussa on tarkoitettu 16-28 -vuotiaalle työttömille ja peruskoulunsa päättäneille nuorille, joiden kotikunta on Joensuu, Liperi tai Kontiolahti. Taitoverstaalla saa tukea työhön tai koulutukseen hakeutumisessa, arjen taidoissa ja tulevaisuuden suunnittelussa. Verstas-jaksolla tavoitteet koulutuksen ja työelämän suuntaan selkenevät. Taitoverstaalla tehdään ja toimitaan sekä laitetaan asioita alulle, suunnitellaan tulevaisuutta ja ryhdytään toteuttamaan suunnitelmia.

Lyhytohjausta saa mieltä askarruttaviin asioihin. Valmentajilta voi käydä kysymässä neuvoa ja ohjausta.

Yksilövalmennus tukee arjen asioissa (mm. virastoasioiden hoidossa) ja tavoitteiden asettamisessa sekä toteuttamisessa.

Työvalmennus ohjaa ja opastaa työtehtävissä. Taitoverstaan työkokeilussa pääsee osallistumaan eri työtehtäviin, joissa taidot harjaantuvat. Lisäksi voi tutustua omiin vahvuuksiin ja oppia työelämätaitoja. Verstasjakso on tavoitteellista toimintaa ja jokainen nuori tekee toteutettavan ja realistisen jatkosuunnitelman.

Yhteystiedot löytyvät: <https://nuorisoverstas.fi/>

12.6. Kela

12.6.1. Taloudelliset tuet (opintotuki, kuntoutusraha, toimeentulotuki)*

Opintotuki

Opintotukea myönnetään peruskoulun jälkeistä ja vähintään kaksi kuukautta yhtäjaksoisesti kestävästä päätoimista opiskelua varten lukioissa, kansanopistoissa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja korkeakouluissa sekä niihin rinnastettavissa oppilaitoksissa. Tukea voidaan myöntää myös opintoihin ulkomailla ja aikuisten perusopetukseen. Opintotuen myöntämisperusteita ovat päätoiminen opiskelu, opinnoissa edistyminen ja taloudellisen tuen tarve. Opintotuki muodostuu opintorahasta, opintolainan valtiontakauksesta ja osalle opiskelijoista myönnettävästä asumislisästä. Opintoraha ja asumislisä ovat valtion rahoittamia avustuksia, jotka maksetaan kuukausittain. Opinto-raha on veronalaista tuloa. Opintorahaa voi saada, kun on täyttänyt 17 vuotta. Alle 17-vuotias voi kuitenkin saada opintorahan oppimateriaalilisää.

Lisätietoa saat: <https://www.kela.fi/opintotuki>

Nuoren kuntoutusraha

Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan opiskelun tai muun työelämään tähtäävän kuntoutuksen ajalta. Nuoren kuntoutusrahaa voi saada, jos:

- on 16–19-vuotias
- työ- tai opiskelukyky tai mahdollisuus valita ammatti tai työ on heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi
- tarvitsee erityisiä tukitoimia, jotta voi opiskella tai osallistua muuhun työllistymistä edistävään kuntoutukseen (esim. työkokeilu tai -harjoittelu)
- opiskelijalle on laadittu kotikunnassa henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma (KHOPS) opiskelun tai muun kuntoutuksen ajalle.

Kuntoutusrahaa saadakseen opiskelijalla tulee olla kotikunnassa laadittu henkilökohtainen opiskelu- ja kuntoutumissuunnitelma. Kunnassa suunnitelman voi laatia esimerkiksi sosiaalityöntekijä tai opetusalan ammattilainen. Suunnitelma laaditaan yhdessä huoltajan ja tarvittaessa myös muiden asiantuntijoiden kanssa. Suunnitelmasta tulee ilmetä tiedot ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuuksista ja tavoitteista. Siinä tulee myös esittää suunnitelma opiskelun järjestämisestä ja toteuttamisesta. Suunnitelmaa tarkistetaan ja täsmennetään kuntoutusrahakauden aikana. Kela seuraa suunnitelman toteutumista. Lisäksi kuntoutusrahakemukseen tarvitaan lääkärinlausunto B, josta käy ilmi, miten terveydentila vaikuttaa työkykyyn ja ammatinvalintaan.

Lisätietoa: <https://www.kela.fi/nuoren-kuntoutusraha>

Toimeentulotuki

Toimeentulotukea voi hakea, jos rahat eivät riitä välttämättömiin menoihin. Välttämättömiä menoja ovat esimerkiksi asumisen menot, ruoka, terveydenhoito ja vaatteet. Perustoimeentulotukea ei voi saada kaikenlaisiin menoihin.

Toimeentulotuessa on kolme osaa:

- perustoimeentulotuki
- täydentävä toimeentulotuki
- ehkäisevä toimeentulotuki.

Perustoimeentulotukea voi hakea Kelasta. Perustoimeentulotuen määrään vaikuttavat kaikki tulot ja varat, joita opiskelijalla (ja perheellä) on. Tuloihin lasketaan myös tuet, joita opiskelija saa. Perustoimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki. Se tarkoittaa, että opiskelijan pitää hakea ensin muita tukia, joihin hänellä on oikeus. Toimeentulotukeen vaikuttavat myös opiskelijan käytettävissä olevat varat, kuten pankkitilillä säästössä olevat rahat.

Lisätietoja: <https://www.kela.fi/toimeentulotuki>

12.6.2. Kuntoutus (kuntoutuspsykoterapia, ammatillinen kuntoutus selvitys, Nuotti-valmennus, neuropsykologinen kuntoutus, LAKU-perhekuntoutus)

Kuntoutuspsykoterapia

Kuntoutuspsykoterapian tavoitteena on edistää kuntoutujan työ- ja opiskelukykyä sekä tukea opintojen edistymistä, työelämässä pysymistä ja työelämään siirtymistä tai sinne palaamista.

Kelan korvaamaa psykoterapiaa saa, jos on 16–67-vuotias ja

- työ- tai opiskelukyky on uhattuna mielenterveyden häiriön vuoksi
- opiskelija on saanut mielenterveyden häiriön toteamisen jälkeen vähintään 3 kk asianmukaista hoitoa
- psykiatrin lausunnon perusteella voidaan arvioida, että kuntoutuspsykoterapia on tarpeen työ- tai opiskelukyvyn tukemiseksi tai parantamiseksi.

Kuntoutuspsykoterapia voi olla yksilö-, ryhmä-, perhe- tai pariopsykoterapiaa. 16–25-vuotiaille se voi olla myös musiikkiterapiaa tai kuvataideterapiaa. Nuoren terapiaan voi liittyä myös vanhempien ohjauksikäyntejä. Kela myöntää tuen vuodeksi kerrallaan. Psykoterapiaa voi saada Kelan tukemana enintään kolme vuotta. Psykoterapiaa korvataan vuodessa enintään 80 kertaa ja kaikkiaan enintään 200 kertaa.

Lisätietoja: <https://www.kela.fi/kuntoutuspsykoterapia>

Ammatillinen kuntoutus selvitys

Ammatillisen kuntoutus selvityksen kohderyhmään kuuluvat työkäiset nuoret ja aikuiset.

Ammatillinen kuntoutus selvitys voidaan tehdä, jos työ- tai opiskelukyky on heikentynyt sairauden tai vamman vuoksi ja tarvitsee tukea kuntoutuksen mahdollisuuksien ja kokonaistilanteen selvittämisessä.

Ammatillista kuntoutusselvitystä voi hakea myös ilman todettua sairautta, jos on 16-29- vuotias ja toimintakyky on olennaisesti heikentynyt. Moniammatillisen työryhmän tuella tunnistetaan ja arvioidaan työ- tai opiskelukykyyyn tai toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä. Yksilöllisissä keskusteluissa saa tukea ammatillisen kuntoutussuunnitelman laatimiseen. Suunnitelma auttaa suuntaamaan työelämään tai jatkamaan siellä. Tarvittaessa tukea saa myös lääkinnällisen kuntoutuksen mahdollisuuksien selvittämiseen.

Kuntoutus toteutetaan palveluntuottajan kuntoutustiloissa. Kuntoutus kestää enintään 12 kuntoutuspäivää ja 1–3 seurantapäivää. Kuntoutuksen pituus sovitetaan yksilöllisen kuntoutustavoitteen mukaan. Osa kuntoutuksesta voi toteutua etäkuntoutuspäivinä. Ammatillinen kuntoutusselvitys on maksuton. Kuntoutuksen ajalta saattaa olla oikeus kuntoutusrahaan. Kela korvaa myös kuntoutukseen tehtyjä matkoja.

Lisätietoja: <https://www.kela.fi/kuntoutusselvitys>

Nuotti-valmennus

NUOTTI-valmennus on 16-29 vuotiaille nuorille tarkoitettua matalan kynnyksen nuoren ammatillista kuntoutusta (KKRL 7a§). NUOTTI-valmennusta voi hakea ilman lääkärinlausuntoa ja hakemusta. NUOTTI-valmennus on tarkoitettu nuorille, joiden toimintakyky on olennaisesti heikentynyt. Heikentyminen jollain toimintakyvyn osa-alueella estää tai rajoittaa nuoren tulevaisuuden suunnittelua tai opiskelemaan tai työelämään pääsyä tai estää nuorta jatkamasta opintojaan. NUOTTI-valmennuksen tavoitteena on saada nuori kiinnostumaan elämäntilanteestaan, taidoistaan, vahvuuksistaan ja tulevaisuuden suunnittelusta sekä opiskeluun tai työelämään suuntautumisesta.

Nuotti-valmennuksessa nuori saa tuekseen henkilökohtaisen valmentajan, jonka hän voi valita Kelan kanssa sopimuksen tehneistä palveluntuottajista. NUOTTI-valmennus suunnitellaan ja toteutetaan aina yksilöllisesti. Se sisältää enintään 20 x 60 minuutin tapaamista enintään 5 kk aikana. Tapaamiset toteutetaan pääasiassa nuoren arkiympäristössä. Tapaamisiin voi nuoren ja valmentajan lisäksi osallistua myös nuoren verkostoa, kuten läheisiä tai muita nuoren kanssa työskenteleviä tahoja. Valmentaja pitää yhteyttä nuoreen ja tarpeen mukaan hänen verkostoonsa myös tapaamisten välillä. NUOTTI-valmennus on nuorelle maksuton. Nuori voi saada kuntoutusrahaa NUOTTI-valmennuksen ajan.

Nuotti-valmennusta haettaessa nuori tai hänen kanssaan työskentelevä taho voi ottaa yhteyttä Kelaan, jossa asia ohjataan kuntoutuksen asiantuntijalle (työntekijä: Kelan valtakunnallinen viranomaislinja p. 020 692 235, nuori: valtakunnallinen kuntoutuksen palvelunumero p. 020 692 205.) Kuntoutuksen asiantuntija haastattelee nuoren ja ottaa samalla vastaan suullisen hakemuksen. Lisäksi asiantuntija keskustelee nuoren kanssa mahdollisista palveluntuottajista.

Lisätietoja: <https://www.kela.fi/nuoren-ammattillinen-kuntoutus>

Neuropsykologinen kuntoutus

Neuropsykologisen kuntoutuksen tavoitteena on edistää opintojen edistymistä, työelämässä pysymistä ja työelämään siirtymistä tai palaamista. Kelan myöntämää neuropsykologista kuntoutusta voi saada, jos on 16–67-vuotias ja työ- tai opiskelukykyä rajoittaa esimerkiksi

- kehityksellisiin häiriöihin liittyvä luki- tai hahmotushäiriö
- tarkkaavaisuushäiriö (ADHD)
- monimuotoiset kehitykselliset häiriöt.

Kela myöntää tuen vuodeksi kerrallaan. Neuropsykologista kuntoutusta Kelan tukemana voi saada enintään 3 vuotta. Neuropsykologisen kuntoutuksen käynnistäminen edellyttää aina neuropsykologista tutkimusta. Tutkimuksessa selvitetään erityisvaikeuksien luonne sekä kehityksellisten oppimisvaikeuksien tai neuropsykologisten häiriöiden laajuus, vaikeusaste, haitta ja hoidettavuus. Kuntoutuksen toteutus perustuu neuropsykologin tutkimuslausunnon ja erikoislääkärin lausunnon mukaiseen suunnitelmaan, jonka Kela on hyväksynyt. Kuntoutus toteutetaan yleensä yksilökuntoutuksena, mutta se voi olla myös ryhmämuotoista. Ryhmämuotoisen kuntoutuksen tarve arvioidaan neuropsykologisessa tutkimuksessa.

Lisätietoja: <https://www.kela.fi/neuropsykologinen-kuntoutus>

Laku-perhekuntoutus

Maaliskuussa 2020 alkanut LAKU-perhekuntoutus on tarkoitettu 5–15-vuotiaille lapsille tai nuorille, joilla on diagnosoitu ADHD tai autismikirjon häiriö tai Touretten oireyhtymä. Lisäksi lapsella tai nuorella on:

- pitkäkestoisen, monimuotoisen kuntoutuksellisen tuen ja ohjauksen tarve
- häiriöitä, jotka vaikuttavat toimintakykyä heikentävästi arjen ympäristöissä, kuten päiväkodissa, koulussa tai kotona
- mahdollisesti myös samanaikaisia käytös- ja tunne-elämän oireita, jotka liittyvät neuropsykiatriseen häiriöön tai sen oireisiin (esim. impulsiivisuuteen).

Kuntoutukseen osallistuvat lapsen tai nuoren lisäksi hänen päivittäiseen elämään kuuluvat omaiset tai läheiset henkilöt. Jos lapsi tai nuori saa vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen palveluja, hän ei voi saada LAKU-perhekuntoutusta. LAKU-perhekuntoutus on kohdennettu niille asiakkaille, joilla ei ole oikeutta vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen palveluihin. LAKU-kuntoutus kestää 18 kk ja siihen sisältyy 38 käyntikertaa, 2 kuntoutusviikonloppua ja 2-4 yhteispalaveria lapsen tai nuoren verkoston kanssa. Tapaamiset järjestetään perheen tarpeen ja tilanteen vaatimalla tavalla ja toteutetaan palveluntuottajan tiloissa tai lapsen tai nuoren arjen ympäristöissä. Osa tapaamisista voi toteutua etäyhteydellä, jos se on asiakkaan tilanteen kannalta soveltuva ja mahdollinen.

Kuntoutuksen tavoitteena on, että

- perhe saa lapsen tai nuoren kasvuun ja kehitykseen liittyvää tietoa ja konkreettisia ohjeita siihen, miten helpottaa perheen arjen sujumista ja selviytymistä haastavista tilanteista.
- perhe, päiväkoti ja koulu saavat konkreettisia keinoja, joiden avulla lasta tai nuorta voi tukea päiväkodin tai koulun arjessa sekä hänen toimiessaan kavereiden kanssa.

Tapaamisten tavoitteina on, että perhe

- oppii ymmärtämään lapsen tai nuoren oireita ja käyttäytymistä sekä suhtautumaan tilanteisiin rakentavasti.
- löytää itselleen keinoja edistää oman arjen sujumista.
- löytää keinoja kehittää sosiaalisia taitojaan vuorovaikutuksen ja tunnetaitojen vahvistamiseksi.
- kokee esim. kodin ja päiväkodin tai koulun välisen yhteistyön toimivaksi sekä lapsen tai nuoren toimintaa ja osallistumista aidosti tukevaksi.
- saa vuorovaikutuksessa muiden perheiden kanssa jakaa elämäntilanteeseensa liittyviä kokemuksia, tietoja ja neuvoja.

LAKU-hakemukseen tarvitaan julkisessa terveydenhuollossa kirjoitettu lääkärinlausunto B tai vastaavat tiedot sisältävä lääketieteellinen selvitys, josta ilmenee sairaus, suositeltu kuntoutus ja sen tavoitteet.

Lisätietoja: <https://www.kela.fi/laku-perhe-kuntoutus>

12.7. TE-toimiston ammatinvalintapsykologi

TE-toimiston ammatinvalinta- ja uraohjauksessa voi keskustella asiantuntijan kanssa

- osaamisen kehittämisestä
- miten hakeutua työhön tai koulutukseen
- opintojen sisällöistä
- ammateista ja ammattialoista
- opintojen rahoitusvaihtoehdoista.

TE-toimiston psykologin avulla voi löytää ratkaisuja ammatinvalintaan, työhön tai koulutukseen liittyviin kysymyksiin. Psykologi selvittää asiakkaan edellytyksiä, tavoitteita ja vaihtoehtoja koulutuksessa ja työelämässä. Psykologin tavoittaa soittamalla Uraohjauksen puhelinpalveluun (p. 0295 020 720) . Jos haluaa kasvokkaista palvelua, TE-toimiston psykologien ajanvarauksen yhteystiedot löytyvät:

http://toimistot.te-palvelut.fi/pohjois_karjala/ammatinvalinta-ja-uraohjaus2

12.8. Kolmannen sektorin palvelut

12.8.1. Joensuun seudun erilaiset oppijat ry (JOSE)

Joensuun Seudun Erilaiset Oppijat ry (JOSE) on paikallinen lukijärjestö, joka tarjoaa henkilökohtaista ohjausta, tukea ja opetusta oppimisen haasteissa. Josen tarjoama yksilöllinen tuki lähtee asiakkaan tarpeista ja toiveista liikkeelle. Ohjaus ja opetus ovat luotettavia, avoimia ja yksilöllisiä kohtaamisia, joissa pyritään löytämään ratkaisuja oppimisesi tueksi. Josella toimii myös paja, johon voi tulla tekemään omia tehtäviä tai harjoittelemaan lukemista, kirjoittamista, laskemista ja digitaitoja erilaisten tehtävien avulla omaan tahtiin. Tehtäviin saa tarvittaessa apua Josen henkilökunnalta.

Jose tarjoaa:

- lukitestausta
- ohjausta ja neuvontaa
- Jelppari-opetusta (Jelppari-toiminta antaa maksutta lisäopetusta toisen asteen ja korkeakoulujen opiskelijoille johonkin tiettyyn oppiaineeseen. Vapaaehtoiset Jelppari-opettajat auttavat asiakasta pulmallisessa oppiaineessa.)
- oppimisen olohuone aikuisille
- porina-ryhmiä

Lisätietoja ja yhteystiedot löytyvät: <https://www.lukijose.fi/>

12.8.2 Joensuun setlementti

Tyttöjen Tupa

Tyttöjen tupa on avoin ja turvallinen tila tytöiksi itsensä identifioiville. Tyttöjen Tuvan toiminta perustuu Tuvan kävijöiden toiveisiin ja tarpeisiin. Tuvan aukioloissa voi olla ja osallistua tavalla, joka on kullekin omannäköistä ja kulloinkin hyvältä tuntuvaa. Tuvalla voi leipäillä, rauhoittua, tehdä läksyjä, jutella mieltä pohdituttavista asioista, tavata uusia kavereita, pelaila tai vaikkapa taiteilla. Jokaiseen Tyttöjen Tuvan aukioloon kuuluu myös tee- ja kahvipöytä. Tee- ja kahvipöydällä istutaan alas viettämään hetki yhdessä kuulumisia vaihtaen, tutustuen ja jutellen. Usein tehdään myös pieniä harjoituksia, joilla vahvistetaan esim. itsetuntemusta, hyvää vointia tai taitoja käsitellä omia tunteita. Joskus ohjelmassa on myös erilaisia työpajoja, joissa jutellaan kiinnostavista ja mietityttävistä aiheista tai tehdään yhdessä jotain mukavaa aktiviteettia. Lisäksi tuvalla vietetään myös yhteisiä rentoutushetkiä. Tyttöjen Tuvalla on aina luotettavia ja kuuntelevia ohjaajia. Myös Joensuun Setlementin Isosisko-Pikkusiskoparit voivat tavata toisiaan Tyttöjen Tuvan aukioloissa. Avoimina aukioloaikoina Tuvalla saa tulla yksin tai kaverin kanssa ja olla sen aikaa kun huvittaa. Myös tyttöjen läheiset ja yhteistyökumppanit ovat tervetulleita tutustumaan toimintaan. Yhteystiedot löytyvät: <https://setlementtijoensuu.fi/lapset-nuoret/tyttojen-tupa/aukiolot/>

Poikien Tupa

Poikien tupaon viihtyisä ja turvallinen tila, jossa pojiksi itsensä identifioivat 12-20-vuotiaat nuoret pääsevät viettämään aikaa, tutustumaan uusiin ihmisiin sekä tekemään mielekkäiksi kokemiaan asioita. Poikien Tuvalla kaikilla pojilla on tilaa olla, kuulua ja näkyä. Tupaa pitää auki Settlementin poikatyöntekijä, joka on aina läsnä kuuntelemassa, tukemassa ja järjestämässä ohjelmaa. Tupa on myös rento ja syrjinnästä vapaa olohuone, jossa voi viettää aikaa osallistumatta yhteisiin aktiviteetteihin. Vaikka Tupa on tila, jossa nuoret voivat keskustella muun muassa kasvamiseen, sosiaalisiin suhteisiin ja sukupuoleen liittyvistä asioista, tärkeintä on Tuvalla viihtyminen. Tuvalla voi pötkötellä sohvilla, pelaila lautapelejä, hengaila, vaihtaa kuulumisia tai vaikka soitella kitaraa. Tämän lisäksi Tuvan ohjaaja järjestää kävijöille yhteistä toimintaa. Yhteinen toiminta on kävijöiden toiveiden mukaan suunniteltua ja siihen on aina vapaaehtoista osallistua. Tilana tupa mahdollistaa aktiviteetteja leipomisesta askarteluun.

Poikien Tuvalla kaikki ovat samanarvoisia. Tuvalla ajatellaan, ettei ole yhtä oikeaa tapaa olla poika, vaan poikuuksia on yhtä monia kuin poikiakin. Tuvalla ovat tervetulleita myös he, jotka vielä pohtivat omaa sukupuoltaan. Tuvan tiloihin ja toiminta-ajatukseen on mahdollista tulla tutustumaan etukäteen aukioloaikojen ulkopuolella joko yksin tai ryhmänä. Yhteystiedot löytyvät: <https://setlementtijoensuu.fi/lapset-nuoret/poikatoiminta/>

Isosisarustoiminta

Isosisarustoiminta on ammatillisesti ohjattua vapaaehtoistoimintaa, jonka tavoitteena on tarjota peruskouluikäiselle lapselle tai nuorelle luotettava aikuinen kaveri tueksi ja iloksi arkeen. Sisarusparit tapaavat toisiaan 1-4 kertaa kuukaudessa. Toiminnan lähtökohtana on muodostaa sisaruspareja, jotka tekevät yhdessä heille mieluisia juttuja. He voivat viettää aikaa yhdessä esimerkiksi jutellen, kokkaillen, käymällä uimassa/avannossa, jätskillä, kirjastossa, elokuvissa, kirpparikierroksella tai mitä ikinä keksivätkään. Isosisarustoiminta on itsessään ilmaista, mutta kumpikin osapuoli maksaa tapaamisista syntyneet omat kulunsa, esimerkiksi elokuvaliput. Sisaruspareja rohkaistaan viettämään yhteistä aikaa maksuttomien/edullisten aktiviteettien parissa. Ohjaajat muodostavat Pikkusisarus-Isosisarusparit molempien toiveet ja tarpeet huomioiden ja ovat tukena toiminnan käynnistämisessä sekä aina tarvittaessa toiminnan kuluessa. Pikkusisarus on kuka tahansa peruskouluikäinen lapsi tai nuori, joka haluaa Isosisaruksen ystäväksi ja arjen tueksi. Isosisarusta haetaan yhdessä huoltajan kanssa. Vaikka Sisarusustoiminta koostuu pääasiassa kahdenkeskeisistä tapaamisista, voivat parit tavata toisiaan Sisarusparien yhteisissä tapahtumissa sekä Tyttöjen- ja Poikien Tupien avoimissa aukioloissa. Isosisarus on vähintään 18 -vuotias vapaaehtoistyöstä kiinnostunut aikuinen, joka on käynyt Joensuun Settlementti ry:n Isosisaruskurssin ja hänellä itsellään on voimavaroja ja halua toimia tukena lapselle tai nuorelle. Yhteystiedot löytyvät: <https://setlementtijoensuu.fi/lapset-nuoret/isosisarustoiminta/>

Pienryhmätoiminta

Joensuun Setlementin Tyttöjen ja Poikien Tuvat toteuttavat myös erilaisia pienryhmiä yhteistyössä Joensuun seudun koulujen kanssa. Pienryhmätoiminnoilla pyritään vahvistamaan tyttöjen ja poikien kokonaisvaltaista hyvinvointia ja toimijuutta. Järjestämässämme pienryhmissä olemme käsitelleet toiminnallisina menetelmin tiettyä teemaa, kuten ryhmässä toimimista tai moninaisuuden huomioimista. Mikäli haluaisit Setlementin nuorisotyöntekijöitä toteuttamaan tiettyä pienryhmää esimerkiksi luokkasi oppilaille, voit tiedustella pienryhmän järjestämisestä nuorisotyöntekijöiltämme.

Yhteystiedot löytyvät: <https://setlementtijoensuu.fi/lapset-nuoret/tyttojen-tupa/pienryhmat/> ja <https://setlementtijoensuu.fi/lapset-nuoret/poikatoiminta/>

12.8.3. Pelastakaa lapset ry

PeLa järjestää MINÄ OLEN TÄRKEÄ!- **pienryhmiä** 9-15 vuotiaille lapsille ja nuorille. Ryhmät ovat maksuttomia pienryhmiä ja toiminta on STEA:n rahoittamaa. Kuhunkin pienryhmään kuuluu 3-5 lasta. Ryhmät on suunnattu lapsille ja nuorille, jotka kokevat itsensä yksinäisiksi tai joilla on haasteita kaveruussuhteissa. Ryhmät pyritään kokoamaan jokaisen lapsen tarpeet ja tilanne huomioiden niin, että ryhmissä toimiminen on mielekästä ja turvallista kaikille lapsille. Pienryhmien toiminta rakentuu kunkin pienryhmän lasten/nuorten omien toiveiden ja kiinnostuksen kohteiden pohjalta. Ryhmät kokoontuvat kerran viikossa säännöllisesti koko kouluvuoden ajan ja ryhmissä on aina vähintään kaksi vapaaehtoista ohjaajaa. Ryhmien säännöllisellä kokoontumisella pyritään tukemaan ryhmäytymistä ja uusien kaveruussuhteiden solmimista ryhmäläisten kesken. Samat ryhmät voivat toimia useampiakin vuosia tarpeen vaatiessa. Ohjaajat pienryhmiin rekrytoidaan pääsääntöisesti sosiaali-, terveys-, ja opetusalan opiskelijoista ja muista tehtävään riittävillä pohjatiedoilla varustetuista aikuisista.

PeLa on mukana Eväitä Elämälle -ohjelmassa, jonka kautta yhdistys tukee syrjäytymisvaarassa olevien lasten koulunkäyntiä ja harrastamista **harrastus- ja oppimateriaalituen** muodossa. Oppimateriaalituki 200e/lapsi: Toisen asteen opiskelijoita tuetaan oppimateriaalihankinnoissa silloin, kun mahdollisuus jatkaa koulunkäyntiä on uhattuna perheen vähävaraisuuden vuoksi. Harrastustuki 150e/lapsi: Lasten harrastamista tuetaan myöntämällä tukea kohtuullisiin ja välttämättömiin harrastuskuluihin silloin, kun osallistuminen on perheen taloudellisen tilanteen vuoksi muutoin uhattuna.

Lisäksi yhdistys toteuttaa joka kesä maksuttoman lastenleirin.

Yhteystiedot löytyvät: <http://joensuu.pelastakaalapset.fi/>

12.8.4. Perheperustaisen kuntoutuksen kehittämiskeskus eli Perpe-keskus

Perpe-keskuksen toiminnan kohderyhmä on neurologisia ja/tai neuropsykiatrisia erityispiirteitä tai sosiaalisten taitojen alueella vaikeuksia omaavat lapset, nuoret, nuoret aikuiset sekä heidän lähipiirinsä. Perpe-keskukselle tullessa asiakas ei tarvitse erillistä diagnoosia.

Toiminnan tavoitteena on löytää keinoja arjen haasteellisiin tilanteisiin, vahvistaa lapsen, nuoren ja vanhempien voimavaroja, vertaistoimintamallien kehittäminen ja toteuttaminen sekä toimia yhteistyöverkostoissa kohderyhmän hyvinvointia edistäen. **Perpe-keskus tarjoaa perheille konkreettisia apukeinoja ja tukea arkeen, esimerkiksi keinoja lapsen ohjaamiseen arjen siirtymätilanteissa tai arkirutiinien jäsentämisessä.**

Toimintamuodot:

- matalan kynnyksen ohjaus ja neuvonta
- ryhmätoimintoja lapsille, nuorille ja perheille
- tilaisuudet ja tapahtumat eri puolilla Pohjois-Karjalaa

Toimintoihin hakeudutaan ottamalla yhteyttä työntekijöihin.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.honkalampi.fi/kehittamistoiminta/perpe-keskus/>

12.8.5. Kriisikeskus

Pohjois-Karjalan kriisikeskus (aiemmin Joensuun kriisikeskus) palvelee erilaisiin elämän ongelmatilanteisiin joutuneita asiakkaita (pääasiassa aikuisia) täydentäen julkisten palvelujen verkostoa. Kriisikeskuksen palvelut on tarkoitettu kaikille pohjoiskarjalaisille.

Tukea tarjotaan mm.:

- parisuhde- tai perheongelmissa
- arkielämän huolissa ja stressissä
- läheisen menetyksessä
- työelämän ongelmissa
- traumaattisissa kokemuksissa
- muissa vaikeissa elämäntilanteissa

Kriisikeskuksella työskentelee tehtävään koulutettuja ammattihenkilöitä sekä puhelinauttamiseen koulutettuja vapaaehtoisia tukihenkilöitä. Lyhytkestoinen kriisiapu on asiakkaille maksutonta ja halutessaan asiakas voi saada palveluja myös nimettömänä. Kriisivastaanotto toimii ajanvarauksella. Vastaanotolla keskusteluapua tarjotaan kasvokkain tai etänä. Kriisikeskusta ylläpitää Pohjois-Karjalan mielenterveysseura kriisityön tukena ry.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.mielenterveysseurat.fi/pohjois-karjala/>

12.8.6. Perheasiain neuvottelukeskus

Perheessä ja parisuhteessa yhteiset asiat voivat joskus mennä solmuun siten, että aukaisemiseen tarvitaan ulkopuolista apua ja näkemystä. Perheasiain neuvottelukeskuksessa puoliset voivat tulla keskustelemaan perheneuvojan kanssa yhdessä tai erikseen.

Yleisiä syitä hakeutua perheneuvontaan ovat mm. puhumisen vaikeudet, erilaiset tunne-elämän kysymykset sekä erotilanteisiin tai lastenkasvatukseen liittyvät kriisit.

Palvelut ovat maksuttomia ja luottamuksellisia. Asiakkaiksi voivat hakeutua kaikki Pohjois-Karjalan maakunnan alueella asuvat ihmiset. Asiakkaaksi voi hakeutua, vaikka ei olisi evankelisluterilaisen kirkon jäsen.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.joensuunevl.fi/apua+ja+tukea/parisuhdeneuvonta/>

12.8.7. FinFami

Mielenterveysomaisten keskusliitto – FinFami on mielenterveyskuntoutujien omaisten ja -omaishoitajien valtakunnallinen edunvalvoja ja omaistyön asiantuntijaorganisaatio. FinFamissa tehdään työtä mielenterveysomaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Alueelliset jäsenyhdistykset, meillä Pohjois-Karjalan mielenterveysomaiset FinFami ry, tarjoavat tietoa, tukea ja neuvontaa mielenterveyskuntoutujien omaisille.

Yhteystiedot löytyvät: <https://finfami.fi/>

12.8.8. Aksoni ry

Pohjois-Karjalan ADHD-, autismi- ja dysfasiayhdistys Aksoni ry on Autismi- ja Aspergerliiton, ADHD-liiton ja Aivoliiton paikallisyhdistys. Yhdistys toimii Pohjois-Karjalan alueella ja sen kotipaikka on Joensuu.

Aksoni ry:

- toimii tukena ja verkostona henkilöille, joilla on autismitietäminen, tarkkaavaisuushäiriön tai kielellisen erityisvaikeuden piirteitä, sekä heidän läheisilleen
- edistää jäsenistönsä kuntoutusta ja edunvalvontaa
- toimii jäsenistönsä oikeuksien valvojana
- tarjoaa vertaistukea ja virkistystoimintaa
- tekee tunnetuksi edustamiensa ryhmien erityistarpeita.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.aksoniry.com/>

12.8.9. Kaski Työvalmennus: nuorten työpaja

Kaski Työvalmennus on Honkalammen toimiala, joka tuottaa monipuolisia työ- ja yksilövalmennuspalveluita sekä koulutusta että työtä tavoitteleville henkilöille. Nuorten työpajatoiminta toteutetaan nuorisolain (Nuorisolaki 27.1.2006/72) mukaisesti. Nuorten työpajatoiminta sisältää etsivän nuorisotyön toiminnot. Toiminta on tarkoitettu alle 29-vuotiaille henkilöille. Nuorimmat henkilöt ovat yläkouluikäisiä. Nuori tulee työpajatoimintaan lähettävän viranomaistahon toimesta. Lähettävänä tahona on joko kunta tai työvoimahallinto. Edellä mainittujen lisäksi nuori voi tulla toimintaan suoraan ilman lähettävää tahoa. Tällöin työpajan tehtävänä on etsiä lähettävä taho. Pajajakson alkaessa / alettua selvitetään nuoren toiminnanaikainen toimeentuloperuste.

Toimintamenetelminä käytetään työvalmennusta, joka tähtää nuoren työkyvyn parantumiseen ja yksilövalmennusta, jonka tavoitteena on nuoren toimintakyvyn parantuminen ja jatkosuunnitelman tekeminen. Nuorten työpajatoimintaa toteutetaan seutukunnallisesti, jossa pajatoiminta on yhdistetty kattamaan useampia kuntia. Pääosa toiminnasta tapahtuu kuitenkin aina omalla paikkakunnalla. Toisaalla tapahtuva toiminta järjestetään toimijan puolesta, eikä se aiheuta kustannuksia pajatoimintaan osallistuvalla. 2000-luvun työpajatoiminta on asemoitunut perus- ja erityistason palvelurakenteiden väliin. Pajatoiminnan tulee pystyä tarjoamaan yksilötason palveluja niille asiakkaille, jotka ovat putoamassa perustasojärjestelmän läpi, mutta jotka eivät toisaalta vielä tarvitse erityistason palveluja.

Lisätietoa: <https://www.honkalampi.fi/palvelumme/kaski-tyovalmennus/nuorten-tyopajatoiminta/nuorten-tyopaja/>

12.8.10. Jelli.fi

Jelli.fi kokoaa tietoa Pohjois-Karjalassa toimivista yhdistyksistä ja yhdistysten tarjoamasta toiminnasta, tuesta, tapahtumista, uutisista ja vapaaehtoistehtävistä. Yhdistykset tarjoavat tukea ja neuvontaa sekä runsaasti erilaisia mahdollisuuksia yhdessä tekemiseen, olipa sitten kiinnostunut harrastus- tai kerhotoiminnasta, tapahtumista, tilaisuuksista, vapaaehtoistoiminnasta tai samassa elämäntilanteessa olevien välisestä vertaistuesta.

Jellistä löytää seuraavat sisällöt:

- Toimintaa, tekemistä ja ryhmiä – Tietoa yhdistysten erilaisista kerhoista, ryhmistä ja harrastusryhmistä
- Tapahtumia ja koulutuksia – Tietoa Jelli.fi-palveluun ilmoitetuista ajankohtaisista koulutuksista ja tapahtumista.
- Vapaaehtoistoiminta – Tietoa, mitä vapaaehtoistoiminta on ja miten pääsee mukaan.
- Vertaistuki ja vertaisryhmät – Tietoa tuesta ja avusta, jota lukuisat erilaiset vertaistukiryhmät voivat tarjota.
- Neuvonta ja tukea – Tietoa yhdistysten tarjoamasta neuvonnasta ja ohjauksesta, tukihenkilöistä ja ryhmämuotoisesta tuesta ja erilaisista toimintaryhmistä.

- Kohtaamispaikat – Tietoa Pohjois-Karjalan kohtaamispaikoista, jotka tarjoavat mahdollisuuksia vapaamuotoiseen oleskeluun ja ajanviettoon.
- Työtehtäviä yhdistyksissä– sivulta löydät tietoa yhdistyksiin työllistymisestä, jos olet etsimässä kuntouttavaa työtoimintapaikkaa, työkokeilupaiikkaa tai palkkatukityöpaikkaa.

Lisätietoa: <https://www.jelli.fi/>

12.8.11. Rikosuhripäivystys

Rikosuhripäivystys (RIKU) on vuonna 1994 toimintansa aloittanut yhteistyösopimukseen perustuva toiminta. Sitä ylläpitävät Suomen Punainen Risti, Ensi- ja turvakotien liitto, MIELI – Suomen Mielenterveys ry, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Setlementtiliitto ja Kirkkohallitus. Toimintaa koordinoi valtakunnallisesti MIELI – Suomen Mielenterveys ry.

RIKU tarjoaa käytännön neuvoja ja henkistä tukea rikoksen tai rikosyrityksen kohteeksi joutuneille, heidän läheisilleen ja rikosasiassa todistaville. RIKU auttaa rikoksen uhria toimimaan oikeuksiensa mukaisesti ja tukee hänen selviytymistään rikoskokemuksesta.

Toiminta perustuu ammatillisesti ohjattuun vapaaehtoistyöhön, joka täydentää olemassa olevia palveluja välttämällä päällekkäisyyksien tuottamista. Tavoitteena on rikoksen uhrin tarpeenmukainen, inhimillinen ja tasavertainen kohtelu. Palveluja tuotetaan valtakunnallisina puhelin- ja verkkoauttamispalveluina sekä henkilökohtaisina palveluina 31 palvelupisteessä ympäri Suomea.

Yhteystiedot löytyvät: <https://www.riku.fi/yhteystiedot/>

12.9. Hankkeita ja projekteja

12.9.1. Alisa-projekti

Vanhemman vakava pitkäaikaissairaus, mielenterveysongelmat, vammat, päihderiippuvuus ja useat muut terveydenongelmat ovat arkea monissa perheissä. Alisa-projekti tarjoaa tukea kaikille sitä tarvitseville perheenjäsenille. Kynnys avun ja tuen hakemiseen voi olla suuri, kun huolet johtuvat sairaudesta tai terveydenongelmasta. Jokaisella perheenjäsenellä, yhdessä ja erikseen, on kuitenkin oikeus saada tarvitsemansa apu ja tuki. Alisa-projektin palvelut ovat ilmaisia ja heihin voi ottaa yhteyttä kuka tahansa, missä tahansa tilanteessa. Alisa tarjoaa tukea, apua, neuvontaa ja ohjausta koko perheelle, vanhemmille sekä lapsille ja nuorille.

Yhteystiedot löytyvät: <http://www.alisaprojekti.fi/>

12.9.2. OoKoo-hanke*

Hankkeen kohderyhmänä ovat 16 – 29 -vuotiaat toisen asteen opiskelijat Joensuun alueella, joilla on lisätuen tarvetta: haasteita mielenterveydessä ja elämänhallinnassa, jotka vaikuttavat opinnoissa selviytymiseen. Tällöin heillä on riski syrjäytyä opintojen keskeytymisuhan tai keskeytymisen vuoksi. Lisäksi he saattavat jäädä ilman toisen asteen koulutusta mielenterveyden haasteiden tai yhteiskunnassa tapahtuvien muutosten vuoksi.

Tavoitteena on, että mielenterveyden haasteita omaavat nuoret saavat lisätukea toisen asteen opintoihinsa. Lisäksi hankkeen aikana koulutetaan kokemusasiantuntijoita toimimaan opiskelijoiden ja ammattilaisten kanssa.

Opintojen keskeyttämisen ehkäisy ja tuki opintojen loppuun saattamiseksi:

- Opinnoissa osallistava tukeminen ja henkilökohtainen oppimisen ohjaus
- Kokonaisvaltainen kuntoutumisen tukeminen
- Oppimisen apuvälineiden selvittely
- Koulutus sopimuksen ja työpainotteisen opiskelun aikainen tuki sekä työpaikkaohjaajan tukeminen ja konsultointi
- Kotikäynnit ja huoltajayhteistyö
- Henkilökohtaisten tulevaisuuden suunnitelmien teossa avustaminen
- Tarvittaessa yksilöllinen opiskelupaikkoihin tutustuminen ja koulutuskokeiluihin ohjaaminen
- Yhteistyö nuorten hyväksi toimivien verkostojen ja hankkeiden kanssa
- Ryhmätoimintojen järjestäminen
- Kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen ja kokemusasiantuntijakoulutuksen järjestäminen

Hankeeseen osallistuminen ei aiheuta kustannuksia kohderyhmille. Yhteystiedot löytyvät: <http://www.pkmielenterveydentuki.fi/ookoo-hanke>

12.9.3. Tietty-hanke*

TIETTY – tietoja ja tukea työllistymiseen -hanke vastaa ammatillisen koulutuksen reformin asettamaan haasteeseen työpaikalla järjestettävän koulutuksen lisäämisestä myös erityistä ja vaativaa erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille. Hanke toteutetaan tiiviinä hankeyhteistyönä Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymän, Riverian ja Ammattiopisto Luovin kanssa ja hanketta hallinnoi Riveria. Opiskelijoiden työllistymisen mahdollisuuksia kehitetään vaihtamalla oppilaitosten henkilöstön osaamista, lisäämällä yhteistyötä Pohjois-Karjalan yritysten kanssa sekä kokeilemalla alueella toimivien henkilöstö- ja kuntoutusyrytysten parhaita käytäntöjä ja toimintamalleja.

Hankkeen varsinaisia kohderyhmiä ovat erityisen tuen saajiksi nimetyt Riverian ja Ammattiopisto Luovin Pohjois-Karjalan opiskelijat, oppilaitosten opetus- ja ohjaushenkilöstö sekä työpaikkaohjaajat. Välillisiä kohderyhmiä ovat tukea tarvitsevia henkilöitä ohjaavat palveluverkostot kuten TE-palvelut ja Ohjaamot, työelämä ja muut koulutuksenjärjestäjät sekä erityisen tuen saajien läheiset.

Hankkeen tavoitteena on

- kehittää henkilökohtaisia tapoja järjestää kohderyhmään kuuluvien opiskelijoiden koulutusta työpaikoilla yhteistyössä työelämän kanssa
- tiivistää ja rakentaa pitkäkestoisia kumppanuuksia työllistymisen tueksi
- kehittää yksilöllisiä, työllistymiseen johtavia osaamisen hankkimisen tapoja
- tukea sujuvia siirtymiä oppilaitoksissa ja työhön
- valmentaa opetus- ja ohjaushenkilöstöä ja työpaikkaohjaajia työpaikalla järjestettävän koulutuksen erityisohjauksen asiantuntijoiksi.

Toimenpiteet:

1. Työelämäyhteistyön ja työpaikalla järjestettävän koulutuksen kehittäminen
2. Opiskelijoiden uraohjaus
3. Työpaikalla järjestettävän koulutuksen tuki
4. Oppilaitosten ja työpaikkojen henkilöstön osaamisen kehittäminen, tiedotus ja viestintä

Lisätietoa: <https://www.riveria.fi/riveria/hankkeet-ja-kehittamistoiminta/kaynnissa-olevat-hankkeet/tietty-tietoa-ja-tukea-tyollistymiseen/>

12.9.4. Luotsi-hanke*

Luotsi on Joensuun kaupungin työllisyyttä edistävä hanke ja osa työllisyyttä tukevaa asiakaslähtöistä monialaista palvelukokonaisuutta. Luotsi on matalankynnyksen kohtaamispaikka joensuulaisten työnhakijoiden ja työnantajien yksilöllisiin tarpeisiin. Luotsin päivityksestä saa maksutonta ohjausta ja neuvontaa työllistymisen kysymyksissä. Monipuoliset, kaikille avoimet tapahtumat kutsuvat verkostoitumaan, tutustumaan toimialoihin, työmahdollisuuksiin, yrittäjyyteen ja koulutuspolkuihin. Luotsin duuniagentit tarjoavat henkilökohtaista valmennusta työhön tai koulutukseen suuntaaville joensuulaisille.

Palvelut:

- työnhaku
- yrittäjyys
- koulutus
- rekrytointi
- uravalinta
- työkyky
- arjen hallinta

Yhteystiedot löytyvät: <https://luotsijoensuu.fi/luotsi>

12.9.5. Liitton-hanke

Liikkuen osallisuutta ja aktiivisuutta, LIITTOON -hankkeen tavoitteena on löytää pysyviä ratkaisuja ja toimintatapoja liikkumattomuuden ehkäisyyn ja sitä kautta nuorten osallisuuden sekä aktiivisuuden lisääntymiseen. Hanke toteutetaan viiden kunnan (Joensuu, Kontiolahti, Liperi, Outokumpu ja Polvijärvi) alueella yhteistyössä kuntien ja Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riverian kanssa. Kuntiin ja Riveriaan pyritään kehittämään moniammatillinen toimintamalli nuorten liikkumattomuuden ennaltaehkäisemiseksi.

Hankkeen kohderyhmänä ovat 15-29 -vuotiaat liikkumattomat ja vähän liikkuvat nuoret. Heille tarjotaan yksilöllistä ohjausta oman terveytensä ja hyvinvointinsa edistämiseksi. Lisäksi he voivat halutessaan osallistua ryhmäliikuntoihin, lajikokeiluihin ja Vertaisohjaajakoulutukseen. Lajikokeilujen ja ryhmäliikuntatuntien järjestämisessä kuunnellaan nuorten omia toiveita.

Toisena kohderyhmänä ovat nuorten kanssa työskentelevät aikuiset. Hankkeen kautta he saavat uusia työkaluja ja ideoita nuorten motivoimiseen ja innostamiseen hyvinvoinnin näkökulmasta. Heille tarjotaan erilaisia koulutuksia, sekä mahdollisuus henkilökohtaiseen hyvinvointianalyysiin ja kehonkoostumusmittaukseen. Kaikki toiminta sekä nuorille että heidän kanssaan työskenteleville aikuisille on maksutonta.

LIITTOON -hanke toteutetaan 1.1.2020-31.12.2022. Hanketta rahoittavat Etelä-Savon ELY-keskuksen ESR-ohjelma, hankealueeseen kuuluvat kunnat, Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria sekä Pohjois-Karjalan Liikunta ry.

Yhteystiedot löytyvät: https://www.pokali.fi/lasten_ja_nuorten_liikunta/liitton-hanke/

12.9.6. Lumo-hanke (LUMO - LASTENSUOJELUN UUDISTAMINEN MONIALAISESTI -HANKE)
LUMO - lastensuojelun uudistaminen monialaisesti -hanke toteuttaa Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa ja sen lähtökohtana on vastata lastensuojelun monialaisen kehittämistyön tarpeisiin Itä- ja Keski-Suomen yhteistyöalueella. LUMO on osa valtakunnallista viiden monialaisen lastensuojelun kehittämishankkeen kokonaisuutta.

Hankkeen tavoitteet: Kehittämistyön tavoitteina on 1. parantaa lastensuojelun asiakkaiden osallisuutta omissa asioissaan 2. uudistaa ja parantaa lastensuojelun sekä sen asiakkaiden arjessa toimivan monialaisen verkoston työtä ja toimintaa sekä 3. edistää lastensuojelun systemaattisen toimintamallin levittämistä ja juurruttamista monitoimijaisessa lastensuojelussa. Hankkeen tärkeimmät kehittämiskohteet ovat 1. monialaisen ja monitoimijaisen työn lisääminen 2. monialaisten yhteistyörakenteiden luominen ja käynnistäminen sekä 3. systemaattisen toimintamallin mukaisen työskentelyn soveltaminen käytäntöön.

Lisätietoja: Hankkeen [www-sivut: isonet.fi/lumo](http://www.isonet.fi/lumo) Seuraa keskustelua Twitterissä: @LUMOhanke

ISO, hankekoordinaattori Päivi Malinen paivi.malinen@isonet.fi, puh. 044 024 6415 Etelä-Savo, lastensuojelun kehittäjä Marika Huupponen marika.huupponen@essote.fi, puh. 040 359 7659 Keski-Suomi, lastensuojelun kehittäjä Reetta Salmi reetta.salmi@koske.fi, puh. 040 653 7220 Pohjois-Savo, lastensuojelun kehittämisasiantuntija Katariina Katainen katariina.katainen@kuopio.fi, puh. 044 718 6522 Pohjois-Karjala, projektiasiantuntija Hanna Torvinen hanna.torvinen@siunsote.fi, puh. 013 330 9862

Lue uusin uutiskirje 01/2021 ajalta 11/2020-06/2021

12.9.7. Barnahus -hanke

THL:n alaisessa Barnahus-hankkeessa tehostetaan lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja sekä väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa. Suuntaviivana toimivat eurooppalaiset [Barnahus-standardit](#).

Mm. lasta toimintamallia kehitetty neuvolatoimintaan.

Tavoitteet

- Väkivaltaa kokeneiden lasten ja perheiden tarvitseman tuen ja hoidon koordinaation sekä sisällön kehittäminen
- Lapsiystävällisten kohtaamisten ja tilojen varmistaminen kaikille lapsille, joita kuullaan oikeudellisessa kontekstissa
- Moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen (poliisi, syyttäjä, oik. psyk. yksiköt, lastensuojelu, somaattinen ja psykiatrinen sairaanhoito, koulu, varhaiskasvatus, neuvola) ja mallien jalkauttaminen
- Rikosilmoituksesta tuomioon kuluvaan viiveeseen vaikuttaminen viranomaisyhteistyön keinoin
- Maksuttomien, tutkittuun tietoon perustuvien verkkokoulutusten rakentaminen kaikkien lapsiin kohdistuvia väkivaltaepäilyjä kohtaavien ammattilaisten ulottuville

Toteutus

- Valtakunnallistetaan monialaisen yhteistyön ja viranomaisten välisen tiedon jaon mallit, joita jo kehitetty THL:llä (LASTA-malli ja -lomake) sekä alueellisesti yliopistosairaaloiden oikeuspsykologian/-psykiatrian yksiköissä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Hankkeeseen osallistuvien sairaanhoitopiirien (erva) projektikoordinaattorit vastaavat tavoitteiden mukaisen toiminnan toteutuksesta alueilla.

- Kehitetään tuen ja hoidon koordinaatiota hoitopolkuja mallintamalla, kouluttamalla ja juurruttamalla näyttöön pohjautuvia tuen ja hoidon menetelmiä sekä vahvistamalla olemassa olevaa osaamista.
- Toteutetaan maksuton verkkokoulutus varhaisen tunnistamisen ja tuen lisäämiseksi, kohderyhminä muun muassa varhaiskasvatus, koulut, sosiaalitoimi, terveydenhuolto. Seurataan systemaattisesti koulutuksen suorittaneiden määrää ja koulutuksen alueellista kattavuutta.
- Hanke tulee tekemään laajalti yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, joiden vastuualueeseen lapsiin kohdistuneiden väkivallan tunnistaminen, väkivaltaepäilyjen tutkinta sekä väkivaltaa kokeneiden lasten tuki ja hoito kuuluu, ml. poliisi, syyttäjä, lastensuojelu, somaattinen ja psykiatrinen sairaanhoito, varhaiskasvatus, koulu ja neuvola. Yhteistyöverkostot kutsutaan kokoon syksyn 2019 aikana, jolloin myös eri toimijoiden roolit tarkentuvat.

Siun soten yhteyshenkilönä toimii erityisasiantuntija ja Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon yllä Sanni Penttilä.

12.9.8. Kaveripari-hanke

Aloittanut elokuussa 2021. Hankkeessa vahvistetaan erityisen tuen tarpeessa olevien 8-12 vuotiaiden koululaisten kaveritaitoja aikuisten tuella ja ohjauksella. Hankkeessa sekä lasten perheitä että ammattilaisverkostoa tuetaan kaveritaitojen vahvistamisessa. Tavoitteena on löytää ratkaisuja erityislasten kokemaan yksinäisyyteen. Perheille tarjotaan mahdollisuutta vertaistoimintaan. Toimintaan osallistuminen on maksutonta.

Toiveenamme on, että kauttanne mahdollisimman moni perhe saisi tietoa hankkeesta ja voisi halutessaan lähteä mukaan toimintaamme. Ilmoittautumisen perhe voi tehdä itse ottamalla yhteyttä meihin tai halutessaan myös niin, että yhteistyökumppani välittää perheen luvalla hankkeen työntekijöille perheen yhteystiedot niin voimme ottaa yhteyttä perheeseen suoraan.

Tavoitteena on, että konkreettinen toiminta lasten ja perheiden kanssa alkaisi loppusyksyn aikana.

Pyrimme pitämään yhteistyökumppanimme ajan tasalla toiminnan etenemisestä.

Ottakaa rohkeasti yhteyttä mikäli herää jotain ajatuksia tai kysymyksiä!

Yhteistyöterveisin

12.9.9. KOLMIPORRAS

KOLMIPORRAS-hankkeesta tukihenkilöitä haastavassa tilanteessa eläville nuorille

Joensuun seudun omaishoitajat ry, Joensuun Setlementti ry ja Siun sote yhteistyössä tarjoavat rinnallakulkijan nuorille, joilla on psykososiaalisia haasteita. Kaikki Pohjois-Karjalan alueen sivistys-, sosiaali- ja terveyspalveluissa työskentelevät voivat pyytää tukihenkilöitä noin 13-18-vuotiaiden asiakkaidensa tueksi ja itselleen työpariksi. Ota yhteyttä meihin, niin me järjestämme nuorelle hänen tarvitsemansa psykososiaalisen tuen!

KOLMIPORRAS-toiminta tarjoaa kohderyhmän nuorelle tukihenkilösuhteen, joka vastaa hänen yksilöllisiä tarpeitaan:

1. porras: Vapaaehtoinen tukihenkilö, joka on Joensuun Setlementin isosisarus
2. porras: Ammatillinen tukihenkilö, joka on koulutettu sote-alan ammattilainen
3. porras: Psykologi/psykiatrinen sairaanhoitaja, jolla on valmius tehdä vaativampaa varhaista hoitoa ja kuntoutusta sekä palvelun tai hoidon tarpeen arviointeja

Kaikki tukihenkilöt liikkuvat nuorten luokse kaikissa Pohjois-Karjalan kunnissa ja tapaamiset sovitaan joustavasti nuoren yksilöllisten toiveiden mukaisesti.

Toimintaan voi ohjata nuoria, joiden haasteet johtuvat esimerkiksi vanhemman päihdeongelmasta tai sairaudesta, muusta kuormittavasta perhetilanteesta, nuoren kokemasta kiusaamisesta tai yksinäisyydestä, koulu-uupumuksesta tai muusta henkilökohtaisen elämän haasteesta.

KOLMIPORRAS-toiminta yhdistää jo monille ammattilaisille tutun ALISA-toiminnan, Setlementin Isosisarustoiminnan ja Siun soten psykologin palvelut sekä näiden toimijoiden asiantuntemuksen ja osaamisen. Toiminnan tavoitteena on helpottaa sisote-ammattilaisten työtä nuorten tuen pariin ohjaamisessa ja madaltaa nuoren kynnystä ennaltaehkäisevän tuen vastaanottamiseen.

Nuorten tukeen liittyen ota yhteyttä Anneen ja Katiin:

Anne Korppinen

Joensuun seudun omaishoitajat ry/ALISA-projekti

0400356656

anne.korppinen@alisaprojekti.fi

Kati Lotvonen

Joensuun Setlementti ry

0403546086

kati.lotvonen@setlementtijoensuu.fi

KOLMIPORRAS-hanke on Joensuun seudun omaishoitajat ry:n, Joensuun Setlementti ry:n ja Siun soten yhteinen kehittämishanke, jonka tavoitteena on yhdistää järjestöjen ja Siun soten nuorten ennaltaehkäisevät palvelut toimivaksi palveluketjuksi. Hanketta rahoittavat Euroopan sosiaalirahasto ja Maakuntaliitto.

Hankkeesta lisätietoja antavat KOLMIPORRAS-hankkeen projektipäällikkö Kirsi Hokkila (0404818078/kirsi.hokkila@alisaprojekti.fi) ja Siun soten projektipäällikkö Marko Auvinen (0133304318/marko.auvinen@siunsote.fi).

12.10. Muita puhelin- tai chat-palveluja

- Siun soten lasten ja nuorten chat ”Onks tää normaalia?”, <https://normaali.fi/>, ma klo 10-16, ti-to klo 10-18, pe klo 10-16
- Suomen mielenterveysseuran valtakunnallinen kriisipuhelin p. 09 2525 0111, 24h/vrk joka päivä
- Sekasin-chat: <https://sekasin247.fi/>, arkisin: 9-24, viikonloppuisin: 15-24, chat on suunnattu 12-29-vuotiaille
- Solmussa-chat aikuisille, <https://tukinet.net/teemat/solmussa-chat-783075200/>, ma ja ke klo 15-19
- Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten puhelin p. 116 111, ma-pe klo 14-20, la-su klo 17-20
- Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten chat, <https://www.nuortennetti.fi/apua-ja-tukea/lasten-ja-nuorten-puhelin/lasten-ja-nuorten-chat/>, ma, ti, ke ja su klo 17-20
- Kirkon palveleva puhelin p. 0400 22 11 80, joka ilta klo 18-24
- Kirkon chat, <https://kirkonkeskusteluapua.fi/> ma-pe klo 12-20

13 Kouluissa tehtävä kriisityö

Koulussa tapahtuu väistämättä erilaisia kriisitilanteita, jotka järkyttävät usein koko kouluyhteisöä. Näitä ovat esimerkiksi:

- läheisen ihmisen äkillinen kuolema tai vakava sairastuminen
- itsemurha
- vakava onnettomuus
- väkivalta tai
- fyysisen vahingoittumisen uhka.

Ennalta arvaamattomat kriisitilanteet herättävät hämmennystä, avuttomuutta, pelkoa tai paniikkia.

Aikuisten tehtävä on viestittää myötätuntoa ja halua jakaa asioita yhdessä. Tärkeää on myös välittää huolenpitoa ja luoda turvallisuuden tunnetta. Asiallinen ja oikea tieto rauhoittaa niin lapsia, nuoria kuin aikuisiakin. Koulun kriisityön tavoitteena on, että oppilaiden ja koulun henkilökunnan toimintakyky säilyy ja elämä koulu yhteisössä palautuu normaaliksi.

13.1. Toimintaohje rehtoreille koulu- tai oppilaitosyhteisöä tai laajaa joukkoa koulussa koskevaan kriisitilanteeseen

Millaisissa tilanteissa voit pyytää apua?

- Mikä tahansa kriisitilanne, joka koskettaa suurta määrää oppilaita / opiskelijoita ja/tai joka edellyttää välitöntä lisäapua koululle saman tai heti seuraavan päivän aikana
- Äkillinen kuolemantapaus (oppilas tai koulun henkilökuntaan kuuluva)
- Vakava onnettomuus tai onnettomuuden uhka koulussa (esim. koulumatkalla tapahtunut onnettomuus tai tulipalo koulussa)
- Oppilaiden ja henkilökunnan turvallisuutta uhkaava tilanne (esim. vakava väkivaltatilanne, ulkopuolisen tunkeutuminen kouluun tai uhka koulusurmasta)

Kuinka toimit, kun em. kaltainen tapahtuma koskettaa kouluasi ja koululla tarvitaan enemmän apua kuin koulun oma henkilökunta pystyy tarjoamaan?

1. Arvioi ensin, millä laajuudella apua tarvitaan.
2. Soita Tiina Viinikaiselle p. 013 330 5950 / 050 435 1125 -> Jos et juuri siinä hetkessä tavoita Tiinaa, lähetä tekstiviesti "Kriisitilanne, soittopyyntö!" -> Tiina ottaa sinuun yhteyttä mahdollisimman pian -> Yhdessä pohditaan, kuinka paljon tilanteeseen hälytetään lisäapua.
3. Tiina koordinoi oppilashuoltohenkilöstön paikalle samana tai seuraavana päivänä. Oppilashuollon henkilökunta kootaan kriisitilanteessa mahdollisimman nopeasti. Kriisitilanteen hoito priorisoidaan ennen muita töitä.
4. Oppilashuoltohenkilöstöllä on valmius mennä kriisitilanteissa luokkiin ja käsitellä kriisiä koko luokan kanssa. Lisäksi oppilashuoltohenkilöstö voi auttaa koulun yhteisten tilanteiden järjestämisessä (esim. tiedotus kriisistä) tai yhteydenotossa huoltajiin.
5. Oppilashuoltohenkilöstö auttaa arvioimaan, tarvitaanko oppilaille jatkohoitoa ja ohjaa heidät tarvittaville auttajatahoille.

Olennaista:

- Oppilashuoltohenkilöstön kriisiapu on tarkoitettu pääasiassa oppilaita / opiskelijoita varten.
- Opettajien kriisiavun koordinoi työterveyshuolto.

- Laajaa joukkoa koskevassa äkillisessä kriisissä kriisityö on sokkivaiheen työtä eli pääasiassa vain läsnäoloa, rauhoittamista, kuuntelua, ymmärtämistä ja keskustelua.
- Oppilashuolto ei ota kriisitilanteessa tiedottamisvastuuta medialle.

13.2. Toimintaohje opiskelijahuollon henkilöstölle kouluuyhteisöä tai laajaa joukkoa koulussa / oppilaitoksessa koskevaan kriisitilanteeseen

Kun kouluuyhteisö tai laaja joukko koulussa kohtaa minkä tahansa äkillisen suurehkon kriisitilanteen:

1. Rehtori soittaa Tiinalle ja pyytää kouluun lisäapua.
2. Tiina pohtii yhdessä rehtorin kanssa, kuinka paljon tilanteeseen tarvitaan lisäapua.
3. Tiina koordinoi oppilashuoltohenkilöstön (psykologit ja kuraattorit) paikalle samana tai seuraavana päivänä, mahdollisimman nopeasti. Kriisitilanteen hoito priorisoidaan ennen muita töitä ja muut, jo aiemmin sovitut, työt siltä päivältä perutaan.
4. Kokoontuminen kriisitilanteessa:
 - Tiina laittaa jokaiselle työntekijälle tekstiviestin ”KRIISITILANNE! + lyhyt kuvaus tilanteesta + pyyntö ilmoittaa välittömästi, pääsetkö tulemaan mukaan ja kuinka nopeasti.
 - Kun riittävä määrä ilmoittautumisia on tullut Tiinalle, Tiina laittaa sinulle tekstiviestin, mikäli sinun ei tarvitse osallistua kriisitilanteen hoitoon.
 - Niille, jotka lähtevät mukaan kriisitilanteeseen, Tiina laittaa tekstiviestin, missä oppilashuollon henkilöstö kokoontuu.
 - Kokoontumispaikalla mietitään yhdessä, mitä tilanteessa tehdään ja miten edetään.
 - Varsinaiselle kriisin tapahtumapaikalle lähdetään yhdessä.
5. Tapahtumapaikalla: Laajaa joukkoa koskevassa kriisissä kriisityö on sokkivaiheen työtä eli pääasiassa vain läsnäoloa, rauhoittamista, kuuntelua, ymmärtämistä ja keskustelua. Voimme jakaantua esim. luokkiin työpareittain, päivystää tietyssä paikassa, osallistua koulun yhteiseen tilanteeseen (esim. tiedotus) tai auttaa henkilökuntaa tiedottamisessa huoltajille.
6. Meidän tehtävä on myös arvioida, kuinka moni oppilaista / opiskelijoista tarvitsee jatkohoitoa ja ohjata heidät tarvittaville auttajatahoille.
7. Hyvä muistaa:
 - Opettajien varsinaisen jatkokriisiavun koordinoi työterveyshuolto. Toki välittömässä kriisitilanteessa meidän on hyvä voimiamme mukaan kuunnella ja tukea myös henkilökuntaa ja erityisesti rehtoria.
 - Me emme ota kriisitilanteessa tiedottamisvastuuta medialle: vastuu on rehtorilla ja hänelle osoitetaan myös mahdolliset kyselyt.

8. Ennen kriisityöpäivän päättymistä tavataan yhdessä koululla ja käydään yhdessä läpi tapahtunutta sekä pohditaan, tarvitseeko koulu apua vielä seuraavinakin päivinä.

14 Tavoitteet lukuvuodelle 2020-2021 eli toiminnan aakkoset

14.1. "Hetkeksi kerralla kuntoon"

Miten saadaan oppilaan / opiskelijan asiat enemmän "hetkeksi kerralla kuntoon"? Tässä muutamia esimerkkejä ja käytännön esimerkkejä kerätään jatkossa joka tiimissä. Pohjana tälle oppilashuollon kehityspäivien ideointi.

- a) tunnistetaan paremmin ns. suuren riskin oppilaat / opiskelijat / tilanteet
- b) katsotaan oppilaan / opiskelijan tilannetta pidemmällä aikavälillä eteenpäin esim. jos pidemmällä tähtäimellä hyötyy psykologin arviosta, mutta tällä hetkellä ei akuutti niin tehdään. Ja katsotaan oppilaan / opiskelijan tilannetta laaja-alaisemmin esim. konsultoidaan matalalla kynnyksellä sidosryhmiä. Eli KOKONAISVALTAINEN ARJEN YMMÄRRYS tavoitteena.
- c) saattaen vaihtaminen esim. hoidetaan limittäin oppilaan / opiskelijan asioita nivel- ja muutostilanteissa.
- d) käytetään alkuarvioon riittävästi aikaa ja kerätään tieto sekä huolehditaan, että oppilaan / opiskelijan tilanne tulee arvioitua ja kirjattua niin kodin, koulun kuin oppilashuollonkin näkökulmista sekä jos verkostoa mukana niin verkoston kanssa on neuvoteltu jatkosta.
- e) alkuarvion jälkeen ripeästi apu liikkeelle
- f) yhteinen suunnittelu
- g) tarpeeksi tiheä ja säännöllinen seuranta (esim. tuplata / triplata yksilöllisten palaverien määrät / oppilas / opiskelija)
- h) luottamus yhteistyökumppanien ja vanhempien taitoon
- i) ollaan läsnä
- j) myös vanhempien ohjaus avun piiriin
- k) avoimuus
- l) huomioidaan koko perhe
- m) yhteystiedot valmiiksi nuorelle ja vanhemmille niin, ettei perheen itse tarvitse selvittää tukiviidakkoa.
- n) oppilashuollon erik. Ikä tai koululääkärin konsultaation aktiivinen ja varhainen käyttäminen

14.2. Työhyvinvointi ja työyhteisön ilmapiiri

Työhyvinvointia ylläpidetään ja lisätään mm. seuraavin keinoin ja muistetaan, että vapaa-aikana ei tehdä töitä ja työaikana tehdään työt, mitä ehditään ja muuta ei tarvitse tehdä. Ajallista ja ponnistelun venymisiä tapahtuu vain tilapäisesti. Jos tilanne jatkuu kuormittavana päivästä toiseen, ilmoitus esihenkilölle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tällä resurssitilanteella Joensuussa voi sanoa, että ”en ehdi” ja ohjata soittamaan palvelunumeroon p. 013 331 3011.

a) Puolikkaat tyhy-päivät pidetään koko tiimin kesken kaksi kertaa lukuvuodessa.

b) Työajan hallinta:

- Toimistotyötä (kirjaaminen, puhelut, viestit) ennakoidaan asettamalla sille etukäteen aikaa kalenteriin.
- Tai kirjaamiset tehdään heti asiakkaan jälkeen, kun ne ovat tuoreessa muistissa.
- Aamuun voisi laittaa vapaata aikaa esim. klo 8-9 puhelujen, sähköposti- tai wilmaviestien hoitamiseen. 1.asiakas vasta siis klo 9.
- Työtä rajataan siten, että päivittäinen asiakasmäärä on hallittu ja rajattu ja ei mielellään ylitä neljää asiakasta päivässä kuin satunnaisesti.
- Mikäli kalenteri täyttyy asiakkaista, on lupa pidentää asiakasaikojen välejä
- Työtä voidaan rajata myös siten, että muunlaista apua tai hoitoa tarvitsevat asiakkaat ohjataan tarvittaviin palveluihin tai pyydetään työpari työskentelemään avuksi.

c) Kuukausittaisessa ryhmätyönohjauksessa käydään säännöllisesti.

d) Säännöllisiin tiimitapaamisiin (krt x kk koko tiimin tapaaminen, krt x kk psykologi- tai kuraattoritimi) osallistutaan.

e) Muita mahdollisia tapaamisia järjestetään työntekijöiden kesken. Työntekijällä itsellään on vastuu olla aktiivisesti yhteydessä kollegoihin.

f) Työkavereiden tapaamista voisi helpottaa myös yhteisen (psyk/kur/sh/th) konsultaatioajan järjestäminen tietyn koulun/oppilaitoksen opettajille -> Jos opettajia ei tule paikalle, jää aikaa keskustella keskenään.

g) Keskusteltua asiallisista työtiloista ylläpidetään etenkin uusia kouluja rakennettaessa, mutta myös muulloinkin pidetään huolta siitä, että työtilat ovat vähintään kohtuulliset kouluilla.

h) Työntekijän ja esimiehen välisiä keskusteluja työhyvinvointiin liittyen käydään tarpeen mukaan, mutta vähintään kerran vuodessa kehityskeskustelussa.

i) Pidetään huolta mahdollisuudesta päästä koulutukseen

j) Pidetään huolta mahdollisuudesta saada tarvittavia työvälineitä (esim. työkirjat, kortit)

k) Pidetään huolta siitä, että tauot tulevat pidettyä! (Tätä voi helpottaa se, jos kertoo opekokouksessa/ rehtorin kautta omasta ½ tunnin ruokatunnista tai sanoo

ruokatauon aikana opettajalle suoraan siitä, että on ruokatauko ja keskustelu asiasta tapahtuu vasta ruoan jälkeen.)

- l) Ulkona käynti tauon aikana
- m) Tietoisuusharjoitukset, rentoutuminen, meditaatio kesken työpäivän
- n) Hitaus toiminnoissa, irtautuminen kiireen tunteesta ☺
- o) Taukojumppa, muista Break pro-ohjelma.
- p) Oman mielen rauhoittaminen
- q) Koulujen loma-aikoina työskentely työkaverin kanssa samassa tilassa

14.3. Yhteisöllisen työn jatkuminen

- a) hyödynnetään olemassa olevaa materiaalia ja koontipohjaa.
- b) oppilashuoltolaissa ”samana tai seuraavana päivänä tai 7 päivän sisällä” menee ohi yhteisöllisen työn eli mikäli aikaa on, tehdään yhteisöllistä työtä.
- c) kuntouttaminen ryhmässä myös suositeltavaa ja kysytään kiinnostusta tiimeissä

14.4. Lukuvuoden aikaisen toiminnan seuraaminen ja arviointi

Lukuvuodelle 2021-2022 asetettujen tavoitteiden toteutumista seurataan pitkin lukuvuotta. Esimies muistuttaa tavoitteista ennen vuoden 2021 loppumista. Vuoden lopussa tarkastellaan, miten erikoislääkärin konsultaatiot ovat kehittyneet oppilashuollossa. Yksilöllisten palaverien järjestämistä arvioidaan tiimeissä vuoden vaihteen jälkeen. Kaikkia asetettuja tavoitteita voidaan pysähtyä tarkastelemaan koko tiimin yhteisessä päivässä maaliskuussa. Touko-kesäkuussa työhyvinvoinnin toteutumista tarkastellaan henkilökohtaisissa kehityskeskusteluissa. Työhyvinvointiasioihin palataan esimiehen ja työntekijän kesken tarpeen mukaan lukuvuoden aikana

Liite 1 Huoltajien suostumus monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumiseen

Suostumme / emme suostu siihen, että lapsemme

_____ asiassa kutsutaan koolle monialainen yksilökohtainen asiantuntijaryhmä. Asiantuntijaryhmän kokoontuminen perustuu Oppilas ja opiskelijahuoltolakiin 1287/2013 19.1§ ja 19.2§.

Ryhmään saavat osallistua	Kyllä	Ei
luokanopettaja/-ohjaaja _____	_____	_____
erityisopettaja _____	_____	_____
oppilaanohjaaja _____	_____	_____
kouluterveydenhoitaja _____	_____	_____
kuraattori _____	_____	_____

koulupsykologi	_____	_____	_____
perheneuvolan työntekijä	_____	_____	_____
sosiaalityöntekijä	_____	_____	_____
muu henkilö	_____	_____	_____
	_____	_____	_____
	_____	_____	_____

_____ ssa ___ / ___ 20__

Huoltajan allekirjoitus

Huoltajan allekirjoitus

Oppilaan allekirjoitus

Liite 2: Seudullinen ohjeistus oppilaan poissaolojen seuraamisesta

OPPILAAN POISSAOLOISSA ON HAVAITTAVISSA TOISTUVUUTTA JA OPETTAJALLA ON HUOLI OPPILAAN KOULUNKÄYNNISTÄ

Tärkeää: pohtia koko alla olevan prosessin ajan **TUKITOIMIA** oppilaalle ja tehdä tiivistä **YHTEISTYÖTÄ KODIN JA KOULUN** välillä.

Ensimmäisen huolta herättävän yhden koulupäivän tai toistuvan yksittäisen tunnin poissaolon jälkeen luokanopettaja/luokanohjaaja ottaa yhteyttä oppilaan huoltajaan ja sopii huoltajan kanssa, miten asiassa edetään/asiaa seurataan.

Huolta herättäviä poissaoloja enintään 30 oppituntia lukukauden aikana -> luokanopettaja/luokanohjaaja konsultoi oppilashuoltohenkilöstöä ja sovitaan jatkotoimenpiteet yhdessä huoltajien kanssa.

Huolta herättäviä poissaoloja enintään 60 oppituntia lukukauden aikana -> Oppilashuoltohenkilöstö sopii jatkotoimenpiteistä huoltajien kanssa. Koululta konsultoidaan lastensuojelua ja tehdään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus.

Yli 60 tunnin sairauspoissaoloista rehtori vaatii oppilasta/huoltajaa toimittamaan terveydenhuollon ammattilaisen antaman sairauslomatodistuksen poissaolosta. Oppilashuoltohenkilöstö sopii tarvittavista jatkotoimenpiteistä.

Liite 3: Tukitoimien arviointi

Oppilas: _____ Luokka: _____
 Opettaja: _____ Päivämäärä: _____

Oppilaalle tarvitaan järjestää tukitoimia tai erityisjärjestelyjä tarvitaan, koska kyseessä on (alleviivaa sopivat):

Oppimishuolet	Keskittymisen pulmat	Sosiaaliset pulmat
Käyttäytymishuolet	Vapaa-ajan pulmat	Erityislahjakuus
Tunne-elämän pulmat	Terveysteen liittyvät pulmat	Poissaolot
Muu:		

Rasti, mitä tukitoimia olet kokeillut. Laita K niihin kohtiin, joita vielä kannattaisi kokeilla. Kuvaile tukitoimi tai kirjaa muita tukeen liittyviä huomiota.

Oppimisympäristö	Tukitoimi käytössä (x)	Kokeillaan jatkossa (x)	Havainnot
Siisteys, tavarat omilla paikoillaan			

Ylimääräisten ärsykkeiden karsiminen			
Sermien käyttäminen			
Taustahälyn minimoiminen			
Työskentelypaikat suunniteltu tuen tarve huomioiden (sijainti, häiriötekijöiden minimointi)			
Joustavat opetusryhmät			
Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen			
Ennakointi siirtymätilanteissa			

Oppimisen tukeminen ja ohjaus			
Työrauhan ylläpitäminen			
Viikkosuunnitelma ja sen läpikäyminen oppilaiden kanssa			
Päivästrukturi ja sen läpikäyminen oppilaiden kanssa. Päiväohjelma näkyvässä opetustilassa			
Opetustuokion etenemisen suunnitelma näkyvässä ja sen läpikäyminen etukäteen oppilaiden kanssa			
Toiminnan tavoitteiden määrittely ja läpikäyminen yhdessä			
Toiminnan jakaminen osavaiheisiin			
Toiminnan aloittaminen ja lopettaminen selkeästi			
Tehtävälistan käyttäminen esim. vastuutehtävät			
Tehtävien pilkkominen			
Tehtävien suorittaminen erillisessä tilassa			
Havaintomateriaalin käyttö			
Lisätty mallintaminen ja ohjaaminen opetuksessa			
Opetuksen eriyttäminen (esim. työtavat, ryhmät)			

Tehtävien eriyttäminen (määrä, suoritustapa, aika jne.)			
Lisätyt työskentelytauat (välitehtävät)			
Opettajan, avustajan tai toverin apu tehtävien merkitsemisessä tms.			
Yksilöllinen ohjaus			
Kahdenkeskiset keskustelut oppilaan kanssa tavoitteiden selvittämiseksi (kirjataan tarvittaessa ylös)			
Oppimis- ja työskentelytyylin huomioiminen opetuksessa			
Palkkioiden järjestelmällinen käyttö (leima, tarra, helmi luokan purkkiin, plussa tms.)			
Säännöllinen välitön palaute			
Toisen oppilaan tuki			
Avustajan tuki			
Samanaikaisopetus			
Erityisopettajan tuki			

Liite 4 Kysely huoltajille lapsen taustatiedoista

Hyvät huoltajat! Lomakkeessa olevia asioita kysytään, jotta saataisiin riittävästi tietoa lapsen taustoista ja jotta lapsen tilanne kyettäisiin ymmärtämään mahdollisimman hyvin.

Lapsen nimi: _____

Vastaajan nimi: _____

Päiväys: _____

Kenen kanssa lapsi asuu?

Muulla asuva huoltaja / sisarukset:

Millainen lapsi on luonteeltaan?

Mitkä ovat lapsen vahvuudet?

Mitä lapsi harrastaa tai puuhailee mielellään?

Miten lapsi tulee toimeen toisten lasten kanssa?

Onko lapsella kavereita? Kuinka monta?

Onko lastanne kiusattu? Jos on, onko kiusaamiseen puututtu?

Ilmenikö lasta odottaessanne raskauden tai synnytyksen aikana mitään erityistä?

Oliko lapsella vauvaiässä vaikeuksia (esimerkiksi uni- tai syömishankaluuksia, levottomuutta tms.?)

Minkä ikäisenä lapsi oppi seuraavat asiat:

konttaus:	polkupyörällä ajo:
kävely:	hiihtäminen:
yksittäisten sanojen puhuminen:	luisteleminen:
lauseiden puhuminen:	

Onko lapsi ollut päivähoitossa? Milloin ja missä?

Oliko lapsella vaikeuksia päivähoitossa tai esikoulussa? Millaisia?

Onko lapsi saanut puhe-, toiminta-, fysio- tai muuta terapiaa tai neuropsykologista kuntoutusta? Jos kyllä, minkä vuoksi?

Onko lapsella lääkkeitä käytössä? Mihin sairauteen?

Kuvaile lapsen oppimista ja mahdollisia huolenaiheita koulunkäyntiin liittyen (esim. tunnetaidot ja käyttäytyminen).

Missä vaiheessa lapsi oppi lukemaan?

Kuinka paljon lapsi tekee läksyjä päivässä ja tarvitseeko hän niihin aikuisen apua?

Kuvaile lapsen arjen omatoimisuustaitoja (pukeminen, syöminen jne.)?

Onko teillä muita lapsen liittyviä asioita, jotka huolestuttavat teitä (esim. mieliala, pelot, ahdistus jne.)?

Onko muita asioita, jotka huolestuttavat teitä? (esim. työ-, raha-, parisuhde- tai sisarusten asiat, oma terveys)

Onko lapsen elämässä tapahtunut muutoksia tai yllättäviä asioita? (esim. sairaus tai kuolema perhepiirissä, ero, väkivaltaa, runsaasti muuttoja, sisaruksen syntymä / muutokset perhetilanteessa tms.)

	ÄITI	ISÄ	LAPSEN SISARUKSET	LÄHISUKU (isovanhemmat, tädit, sedät, serkut jne.)
Oliko / onko koulussa oppimis- tai koulunkäynti-vaikeuksia? Millaisia?				

Saiko / saako koulussa tuki- tai erityis-opetusta? Missä oppiaineessa?				
Onko ollut psyykkisiä tai käyttäytymisen vaikeuksia? Millaisia?				
Onko ollut päihteisiin liittyviä vaikeuksia? Millaisia?				

Kiitos vastauksistasi!

Liite 5 Kyselylomake opettajalle ja erityisopettajalle (luokka-asteille 1-6)

Opettajille ohjeeksi: Täyttehen tiedot oppilaasta mahdollisimman tarkasti taustatiedoksi psykologin tutkimuksia varten. Tämä lomake käydään läpi huoltajien kanssa tutkimusprosessiin liittyvän huoltajan haastattelun yhteydessä.

Oppilaan nimi: _____

Koulu ja luokka: _____

Päiväys: _____

Luokan oppilasmäärä: tytöt _____ pojat _____ yhteensä _____

Onko luokassa käytettävissä koulunkäynninohjaajan tukea? Minkä verran?

Luokanopettaja: _____

Puhelin: _____

Kuinka kauan olet opettanut oppilasta? _____ vuotta

Erityisopettaja: _____

Puhelin: _____

Kuinka kauan olet opettanut oppilasta? _____ vuotta

1. Oppiminen ja koulunkäynti yleisesti

Kuvaillkaa oppilaan kiinnostusta ja motivaatiota koulutyöhön.

Kuvaillkaa oppilaan vahvuuksia.

Kuvaillkaa keskeisimpiä oppilasta koskevia huolenaiheita (esim. mistä olette huolestuneet, milloin huoli on herännyt, onko huolta herättäneissä asioissa tapahtunut muutoksia).

2. Työskentelytaidot, tarkkaavaisuus ja toiminnanohjaus

Kuvalkaa oppilaan tarkkaavaisuutta ja keskittymistä ohjatuissa tilanteissa.

Kuvalkaa oppilaan tarkkaavaisuutta ja keskittymistä itsenäisen työskentelyn tilanteissa.

Kuvalkaa oppilaan toiminnanohjauksen taitoja (suunnittelu, toteutus ja arviointi, tehtävissä alkuun pääseminen yms.)

Kyllä

Ei

Oppilas huolehtii yleensä kotitehtävistä.		
Oppilas huolehtii yleensä koulutarvikkeista.		

3. Tunnetaidot ja käyttäytyminen

Kuvalkaa oppilaan tunnetaitoja ja käyttäytymistä koulun arjen eri tilanteissa.

4. Muisti

Kuvaillaa oppilaan vahvuuksia ja haasteita muistin alueella.

5. Koulutaidot

Kuvaillaa oppilaan kielellisiä taitoja (esim. tuottaminen, ymmärtäminen, käsitteet) sekä oppilaan lukemisen ja kirjoittamisen taitoja.

Kuinka arvionne mukaan oppilas osaa tällä hetkellä seuraavat asiat:

	Hallitsee	Tarvitsee tukea	Ei hallitse
Kirjainten nimet			
Tavujen lukeminen			
Sanojen lukeminen			
Tavuttaminen lukemisen tukena			
Tekstin lukeminen (tekninen)			

	Hallitsee	Tarvitsee tukea	Ei hallitse
Luetun ymmärtäminen			
Tavujen kirjoittaminen			
Sanojen kirjoittaminen			
Tuottava kirjoittaminen (esim. aine)			

1. Oppilas hallitsee numerot alueella _____

2. Hallitseeko oppilas kymmenjärjestelmän? _____

3. Käyttääkö hän sormia tai muita apuvälineitä yhteen- ja vähennyslaskussa? _____

4. Muistaako hän kertotaulut? _____

5. Hallitseeko oppilas soveltavia tehtäviä? _____

6. Hallitseeko oppilas allekkain laskun:

	Hallitsee	Ei hallitse	Ei opetettu
Yhteenlaskussa			
Vähennyslaskussa			
Kertolaskussa			
Jakolaskussa			

Muita havaintoja oppilaan matemaattisista taidoista.

Kuvailkaa oppilaan vieraan kielen oppimista (esim. puheen ymmärtäminen ja tuottaminen, sanavarasto, kirjoittaminen, tekstin ymmärtäminen).

Kuvailkaa oppilaan lukuaineiden oppimista.

6. Näönvaraisen hahmottamisen taidot

Kuvailkaa oppilaan hahmottamisen taitoja eri oppiaineissa ja muussa toiminnassa.

7. Motoriset taidot

Kuvaile oppilaan kynän käyttöä piirtämisessä ja kirjoittamisessa (esim. painojälki, kirjainmuotojen vakiintuminen, hitaus, työläisyys).

Muita havaintoja oppilaan hienomotorisista taidoista, esim. askartelu, saksilla leikkaaminen.

Kuvaile oppilaan karkeamotorisia taitoja (esim. uusien liikunnallisten taitojen oppiminen, liikkeiden sujavuus ja joustavuus, osallistuminen joukkuepeleihin).

8. Tukitoimenpiteet

Kyllä

Ei

Onko oppilaan koulun aloittamista lykätty?		
Onko oppilas kerrannut jonkin luokan? Minkä?		

Oppilas on yleisessä / tehostetussa / erityisessä tuessa.

Onko oppilaalla yksilöllistettyjä oppiaineita? Mitä? _____

Oppimissuunnitelma tai HOJKS on tehty / päivitetty _____.

Millaisia järjestelyjä koulussa on tehty oppilaan oppimisen tukemiseksi?

Missä aineissa/taidoissa oppilas saa **tukiopetusta**? Mistä lähtien? Kuinka paljon?

Missä aineissa/taidoissa oppilas saa **erityisopetusta**? Mistä lähtien? Kuinka paljon?

Millaisiin pulmiin erityisopetuksessa on paneuduttu? Millaisia menetelmiä ja materiaaleja erityisopetuksessa on pääasiassa käytetty?

Millaista yhteistyötä olette tehneet lapsen huoltajien kanssa?

Kiitos!

Liite 6 Kyselylomake opettajalle ja erityisopettajalle (luokka-asteille 7-9)

Opettajille ohjeeksi: Täytättehän tiedot oppilaasta mahdollisimman tarkasti taustatiedoksi psykologin tutkimuksia varten. Tämä lomake käydään läpi huoltajien kanssa tutkimusprosessiin liittyvän huoltajien haastattelun yhteydessä.

Oppilaan nimi: _____

Koulu ja luokka: _____

Päiväys: _____

Luokan oppilasmäärä: tytöt _____ pojat _____ yhteensä _____

Onko luokassa käytettävissä koulunkäynninohjaajan tukea? Minkä verran?

Luokanohjaaja: _____

Puhelin: _____

Kuinka kauan olet opettanut oppilasta? _____ vuotta

Erityisopettaja: _____

Puhelin: _____

Kuinka kauan olet opettanut oppilasta? _____ vuotta

1. Oppiminen ja koulunkäynti yleisesti

Kuvaile oppilaan kiinnostusta ja motivaatiota koulutyöhön.

Kuvaile oppilaan vahvuuksia.

Kuvaile keskeisimpiä oppilasta koskevia huolenaiheita (esim. mistä olette huolestuneet, milloin huoli on herännyt, onko huolta herättäneissä asioissa tapahtunut muutoksia).

2. Työskentelytaidot, tarkkaavaisuus ja toiminnanohjaus

Kuvaillaa oppilaan tarkkaavaisuutta ja keskittymistä ohjatuissa tilanteissa.

Kuvaillaa oppilaan tarkkaavaisuutta ja keskittymistä itsenäisen työskentelyn tilanteissa.

Kuvaillaa oppilaan toiminnanohjauksen taitoja (suunnittelu, toteutus ja arviointi, tehtävissä alkuun pääseminen yms.)

Kyllä

Ei

Oppilas huolehtii yleensä kotitehtävistä.		
Oppilas huolehtii yleensä koulutarvikkeista.		

3. Tunnetaidot ja käyttäytyminen

Kuvaillaa oppilaan tunnetaitoja ja käyttäytymistä koulun arjen eri tilanteissa.

4. Muisti

Kuvalkaa oppilaan vahvuuksia ja haasteita muistin alueella.

5. Koulutaidot

Kuvalkaa oppilaan kielellisiä taitoja (esim. tuottaminen, ymmärtäminen, käsitteet) sekä oppilaan lukemisen ja kirjoittamisen taitoja.

Kuvalkaa oppilaan matemaattisia taitoja.

Kuvalkaa oppilaan vieraan kielen oppimista (esim. puheen ymmärtäminen ja tuottaminen, sanavarasto, kirjoittaminen, tekstin ymmärtäminen).

Kuvalkaa oppilaan lukuaineiden oppimista.

6. Näönvaraisen hahmottamisen taidot

Kuvaile oppilaan hahmottamisen taitoja eri oppiaineissa ja muussa toiminnassa.

7. Motoriset taidot

Kuvaile oppilaan hieno- ja karkeamotorisia taitoja.

8. Tukitoimenpiteet

Kyllä

Ei

Onko oppilaan koulun aloittamista lykätty?		
Onko oppilas kerrannut jonkin luokan? Minkä?		

Oppilas on yleisessä / tehostetussa / erityisessä tuessa.

Onko oppilaalla yksilöllistettyjä oppiaineita? Mitä? _____

Oppimissuunnitelma tai HOJKS on tehty / päivitetty _____.

Millaisia järjestelyjä koulussa on tehty oppilaan oppimisen tukemiseksi?

Missä aineissa/taidoissa oppilas saa **tukiopetusta**? Mistä lähtien? Kuinka paljon?

Missä aineissa/taidoissa oppilas saa **erityisopetusta**? Mistä lähtien? Kuinka paljon?

Millaisiin pulmiin erityisopetuksessa on paneuduttu? Millaisia menetelmiä ja materiaaleja erityisopetuksessa on pääasiassa käytetty?

Millaista yhteistyötä olette tehneet lapsen huoltajien kanssa?

Kiitos!

Liite 7 Kyselylomake ryhmänohjaajalle ja erityisopettajalle (lukio ja ammattikoulu)

Liite 8 OHJEISTUS PSYKOLOGEILLE KOULUIKÄISTEN LASTEN OPPIMISTUTKIMUSTEN TEKEMISEKSI JA KUNTOUTUSSUUNNITELMAN LAATIMISEKSI

Tavoitteena on, että Siun Soten alueella olevat lapset ovat tasapuolisessa asemassa oppimistutkimusten laadun osalta. Tästä syystä koulupsykologeille ja koulupsykologin työtä tekeville psykologeille on laadittu ohjeistus oppimistutkimusten tekemiseksi.

Kouluikäisen lapsen oppimistutkimukset käynnistyvät sillä, että vanhemmilta saadaan kirjallinen lupa lapsen tutkimuksen tekemiseen.

Hyvä tutkimus sisältää aina lapsen ja vanhemman haastattelun lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä perheen kokonaistilanteesta. Lisäksi opettajilta kerätään palaute lapsen koulutilanteesta. Tutkimukset tehdään monipuolisesti käyttäen tutkimusmenetelminä seuraavia testejä ja menetelmiä: lapsen ja hänen vanhempiansa haastattelu, havainnointi tutkimustilanteessa, Wisc-IV, Nepsy-II (soveltuvien osien) ja LukiLasse. Tarvittaessa lapselle tehdään myös muita testejä, kuten Boston, nopean nimeämisen testi, MVPT-3 sekä tarvittaessa myös luokkaseuranta.

Tutkimuskokonaisuuden aikana lasta tavataan useita kertoja. Tutkimusjakso päättyy aina palautekeskusteluun, johon osallistuvat lapsen vanhemmat ja opettajat. Tutkimusjaksosta kirjoitetaan myös kirjallinen yhteenveto, jossa on kirjattuna suositus käytännön tukitoimista. Tukitoimien hyödyllisyyttä lapsen oppimisen tukena seurataan ja arvioidaan sovitulla tavalla.

Lapsen on mahdollista saada oppimisensa tueksi myös kuntoutusta. Mikäli lapsi hyötyisi kuntoutuksesta, lapselle laaditaan hänen kokonaistilanteensa perusteella kuntoutussuunnitelma, jonka laatimisesta vastaa lapsen vastuutyöntekijä eli se työntekijä, joka tuntee lapsen kokonaistilanteen parhaiten. Usein vastuutyöntekijä on lapsen tutkinut psykologi.

Jos lapsi on ollut tutkimuksissa, hänelle ei ole välttämätöntä laatia erillistä kuntoutussuunnitelmaa, vaan kuntoutussuunnitelma voidaan sisällyttää tutkimusyhteenvedon loppuun siten, että erillisen otsikon alle on kirjattu perheen ja yhteistyötahojen kanssa yhdessä sovitut kuntoutustavoitteet ja ne menetelmät, joilla lapsen kuntoutumista tuetaan. Kuntoutussuunnitelmassa on hyvä näkyä myös se, kuinka tavoitteiden saavuttamista seurataan.

Joensuussa 3.3.2017

Iija den Herder
Ennaltaehkäisevien palveluiden palvelupäällikkö

Liite 9 Lastenneurologisen potilaan hoitoketju 29.3.2019

Kotona, päiväkodissa tai koulussa herännyt huoli lapsen kehityksestä

- Neuvolan ikäkausitarkastukset (LENE)
 - > tarvittaessa ohjaus fysio-, puhe- ja toimintaterapeutille
- Lastentarhanopettajan / ELTO:n arvio
- Luokanopettajan ja vanhempien arvio
- Erityisopettajan arvio -> Koulun tukitoimet: tuki- ja erityisopetus jne (kolmiportainen tuki)
- Oppilashuoltoryhmä -> Ongelmien analysointi ja tiedon keruu
- Ohjaus tarvittaessa psykologin tutkimuksiin
 - > Psykologin kirjallinen yhteenveto/lausunto, jonka pohjalta tukitoimien täsmentäminen, kouluikäinen lapsi ohjataan tarvittaessa suoraan yksityissektorille neuropsykologiseen kuntoutukseen

Lääkärin lähete erikoissairaanhoidon, jos**Vaikeampiasteinen, lastenneurologista tai neuropsykologista tutkimusta vaativa ongelma alle 16 v. ikäisellä lapsella**

- Kohtaukselliset oireet (epilepsiaepäily tai vaikea migreeni)
- Huomattava kömpelyys, motorisen kehityksen viive tai CP-epäily
- Epäily etenevästä neurologisesta sairaudesta

Kehityksellisissä ongelmissa edellytetään perustason psykologin tutkimusta 4-vuotiailla ja sitä vanhemmilla lapsilla

- Laaja-alaiset kehityshäiriöt tai kehitysvammaepäily alle kouluikäisellä ja kehitysvammaepäily kouluikäisellä lapsella/nuorella
- Vaikea kielenkehityksen erityisvaikeus ja/tai vaikea lu-ki -häiriö, vaikea hahmotushäiriö
- Alle kouluikäisen ADHD/ADD tai kouluikäisen komplisoitunut ADHD/ADD
- Alle kouluikäisen autismikirjon häiriö
- Touretten oireyhtymän epäily

Erikoissairaanhoidon palvelut

- Lähetteen perusteella suunnitellaan tarvittavat tutkimukset ja niiden aikataulu. Tutkimukset toteutetaan polikliinisesti tai päiväsairaalassa.
- Neurologiset tutkimukset (esim EEG, MRI, lab.kokeet)
- Neuropsykologinen tutkimus ja muut erityistyöntekijöiden tutkimukset tai konsultaatiot
 - > **Diagnoosin asettaminen ja kuntoutussuunnitelman laatiminen**
- Suositukset kuntoutuksesta Suomen lastenneurologisen yhdistyksen ohjeistuksen mukaan (lastenneurologian yksikkö ei tarjoa kuntoutusta omana toimintana)
- Suositukset Kelan etuisuuksista
- Tarvittaessa lääkehoidon aloitus
- Tukitoimien suunnittelu kotiin, päiväkotiin ja kouluun
- Jatkohoidosta ja yhteyshenkilöstä sopiminen

LIITE 10

Ilmoittautuminen koulupsykologin tutkimukseen

SALASSA PIDETTÄVÄ

Huom: Tähdellä merkityt (*) kentät ovat pakollisia.

OPPILAAN/OPISKELIJAN PERUSTIEDOT

Sukunimi *

Etunimet *

Henkilötunnus *

Puhelinnumero *

Lähiosoite *

Postinumero *

Postitoimipaikka *

Koulu/oppilaitos, luokka ja luokanopettaja/ryhmänohjaaja *

Erityisopettaja *

HUOLTAJIEN TIEDOT

Huoltajien tiedot *

1 -huoltaja

2 -huoltajaa

HUOLTAJA 1

Sukunimi *

Etunimet *

Puhelinnumero *

Lähiosoite *

Postinumero *

Postitoimipaikka *

HUOLTAJA 2

Sukunimi *

Etunimet *

Puhelinnumero *

Lähiosoite *

Postinumero *

Postitoimipaikka *

OPETTAJAN HUOMIOT

Huolet oppilaan / opiskelijan koulunkäyntiin ja toimintakykyyn liittyen:

Oppilaan / opiskelijan vahvuudet koulunkäynnissä ja toimintakyvyssä:

HUOLTAJIEN HUOMIOT

Huolet oppilaan / opiskelijan koulunkäyntiin ja toimintakykyyn liittyen:

Oppilaan / opiskelijan vahvuudet koulunkäynnissä ja toimintakyvyssä:

Lisätietoja (Muita huomioita oppilaan / opiskelijan tilanteeseen liittyen)

KRITEERIT KOULUPSYKOLOGIN TUTKIMUKSEEN (SIUN SOTEN KRITEERIT)

Koulun tekemä arvio (pitää sisällään koulun tehostetun tuen ja sitten esim. erityisopettajan arvion oppimisesta) *

Kyllä

Oppilashuoltopalvelujen tekemä arvio (pitää sisällään psykologin konsultaation tilanteesta ja sitten esim. aikaisempien psykologin lausuntojen tarkastamisen (voimassa 2-3 vuotta) *

Kyllä

Kodin tekemä arvio (pitää sisällään konsultaation kodin, koulun ja oppilashuoltopalvelujen välillä) *

Kyllä

OIREIDEN TARKEMPI MÄÄRITTELY KIIREELLISYYDEN TUEKSI

Oireiden tarkempi määrittely tutkimusjonoon asettamisen kiireellisyyden tueksi (valitse listasta yksi tai useampi): *

- Kiireelliset oireet (arvioidaan moniammatillisesti)
- Käytöspulmat (käyttäytymisen haasteet)
- Epäily aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöstä (AD/HD) (keskittymisen ja/tai tarkkaavuuden säätelyn haasteet)
- Psykkisesti oireilevat (tunnesäätelyn haasteet jne.)
- Epäily lukivaikeudesta (lukemisen ja kirjoittamisen haasteet)
- Kontrollitutkittavat (taustalla aikaisempi psykologin arvio ja painotus uudessa arviossa esikouluikäiset, 1.-2. -luokan sekä 5.-6. -luokan oppilaat)
- Epäily oppimisvaikeudesta (selkeä kielellinen, ei-kielellinen, muistin ja/tai motoriikan haasteet)

Allekirjoitus

Annan luvan lapseni / nuoreni tutkimiseen psykologin toimesta.

Suostun siihen, että psykologin tutkimuksen lausunnon ja muita asian käsittelyn edellyttämiä tarvittavia tietoja voidaan luovuttaa moniammatillisessa yhteistyössä oleville työntekijöille.

Paikka ja aika

Huoltaja 1 (allekirjoitus ja nimenselvennys)**Huoltaja 2 (allekirjoitus ja nimenselvennys)**

Postita lomake: Siun soten oppilashuolto, vastaava psykologi (Tikkamäentie 16, 7/3.krs, 80210 Joensuu)